

VHUDIFHINDULELI HA VHASWA VHA AFRIKA TSHIPEMBE

Ndingano

Farani muthu muñwe na muñwe nga u linganana na u fana. Ni songo talula.

Tshirunzi tsha muthu

Tshonifhani muthu muñwe na muñwe. Ni vhe na vuhwavo na u vhavhalela.

Vhutshilo

Hulisani na u tshonifha vhabebi vhañu. Funanani na u fulufhedzea mutani wa hañu. Vhutshilo hoñhe ndi mpho. Vhu tshonifheni.

Hayani

Thusani kha mi-shumo ya hayani.

Pfunzo

Dzhenani tshikolo, ni gude ni shumese. Tevhedzani milayo ya tshikolo.

U shuma

Vhana vha songo kom-betshedzwa u toga mishumo.

Mbofholowo na tsireledzo

Ni songo vhaisa, u shengedza kana u shushedza vhañwe, nahone ni songo tenda vhañwe vha tshi zwi ita. Tandululani phambano nga mulalo.

Ndaka

Tshonifhani ndaka ya vhañwe vhañu. Ni songo tshinyadza ndaka nahone ni songo tswa.

Vhurereli, lutendo na mihumbulo

Tshonifhani lutendo na mihumbulo ya vhañwe vhañu.

Tsireledzo

Vhavhalelani lijhasi. Ni songo tambisa magi na mudagasi. Tsireledzani zwipuka na zwimela. Kunakisani mgi ya hañu na zwitshavha zwa hañu.

Vhudzulapo

Ivhani mudzulapo wa Afrika Tshipembe wa vhukuma na u fulufhedzea. Tevhedzani milayo, ni vhe na vhuñanzi uri na vhañwe vha ita ngauralo.

Mbofholowo ya u amba

Ni songo lutuwedza mazwifhi na vengo. Ivhanani na vhuñanzi uri vhañwe vhañu vha songo nyadziwa kana u vhaiswa.

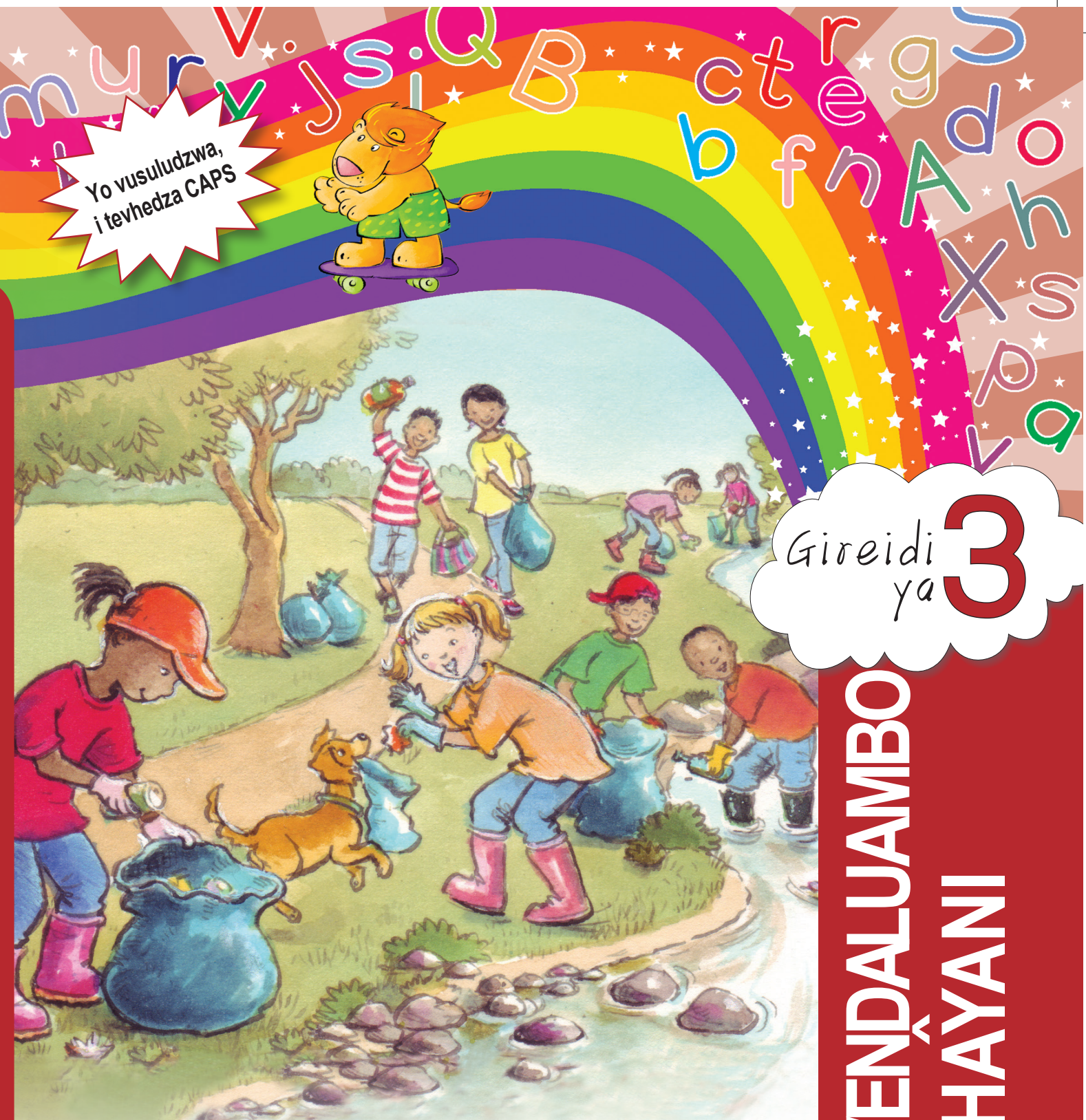

Yo vusuludzwa,
i tevhedza CAPS

TSHIVENḐA LUAMBO LWA HAYANI – Gireidi ya 3 Bugu ya 2

ISBN 978-1-4315-0079-6

Dzina:

Kilasi:

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

ISBN 978-1-4315-0079-6

TSHIVENḐA HOME LANGUAGE
GRADE 3 – BOOK 2
TERMS 3 & 4

ISBN 978-1-4315-0079-6

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

15th Edition

Workbooks available in this series:

- Grade R (in all official Languages);
- Literacy/Home Language Grades 1 to 6 (in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 4 to 9 (in Afrikaans and English);
- Life Skills Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages); and
- Grades 1 to 6 English First Additional Language.

Bugu ya 2
Themo dza
3 & 4

Vho Siviwe Gwarube,
Minista wa Muhasho wa
Pfunzo ya Muteo

Vho Dr. Reginah Mhaule,
Muthusaminista wa Pfunzo
ya Muteo

Bugu idzi dza u shumela dzo bveledzwa u itela uri dzi shumiswe nga vhagudi vha Afurika Tshipembe nga fhasi ha vhurangaphanda ha Minisita wa Pfunzo ya Muteo, mufumakadzi Vho Siviwe Gwarube na Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Dr. Reginah Mhaule.

Bugu dza u shumela dza Rainbow dzi vhumba tshipiḽa tsha mbekanyamushumo dza vhudzheneleli dza Muhasho wa Pfunzo ya Muteo wo livhiswaho kha u khwinisa kushumele kwa vhagudi vha Afurika Tshipembe kha gireidi dza rathi dza u thoma. Sa tshiḽwe tsha zwithu zwa nḽhesa zwa Pulanetshumisi ya Muvhuso, thandela iyi yo itwa uri i vhe hone nga thusedzo ya masheleni ya Muhasho wa Gwama. Izwi zwo ita uri muhasho u kone u bveledza idzi bugu dza u shumela kha nyambo dzoḽhe dza tshiofisi hu si na mbadelo.

Ri fulufhela uri vhadededzi vha ḽo vhona ndeme ya bugu idzi kha u funza havho ha ḽuvha ḽiḽwe na ḽiḽwe vha dovha vha ita uri vhagudi vha kone u khunyeledza kharikhuḽamu yoḽhe. Ro lingedza nga nḽila dzoḽhe u sumbedza vhagudisi kha nyito iḽwe na iḽwe nga u dzhenisa aikhoni dzine dza sumbedza zwine vhagudi vha fanela u ita.

Ri na fulufhelo ḽoḽhe ḽa uri vhagudi vha ḽo ḽiphina nga u shuma nga idzi bugu musi vha tshi khou aluwa na u guda, na uri vhone sa vhadededzi vha ḽo vha na mukovhe kha dakalo iḽi.

Ri ri kha vhone na vhagudi vhavho, ngavhe zwi tshi vha nakela musi vha tshi shumisa bugu idzi. Zwi pfumbe.

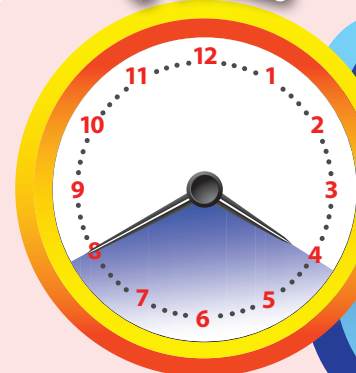
Kuvhalele

Thangela uvhala

Ni sa athu vhala

U vhala

Thevhela uvhala

Nga murahu ha u vhala

- Elekanyani nga zwine na vho zwi ḽivha zwi no kwama ḽhoho ya mafhungo.
- Elekanyani nga muḽwali na deithi ye bugu ya anḽadza ngayo.
- Vhalani phara ya u thoma na ya u fhedzisela ya tshipiḽa itsho.
- Lingedzani u humbulela uri ḽiḽwalwa iḽo ḽi khou amba nga mini.

- Musi ni tshi khou vhala, ni ite ni tshi awela ni vhone uri ni khou pfesesa naa.
- Vhambudzani zwe na vha no humbulela zwone na zwe na vhala.
- Arali ni sa koni u pfesesa zwine maḽwe a maipfi a amba shumisani dikishinari (ḽhalusamaipfi).
- Arali ni sa pfesesi phara iyo, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nḽha.

- Lingedzani u elelwa mafhungomatsivhudzi magede o lumbamaho zwe na vhala.
- Itani mepe wa mihumbulo wa mihumbulo mihulwane.
- Nwalani zwi re zwaḽu inwi muḽe ni tshi shumisa mihumbulo i no bva kha zwe na vhala.

Gireidi
ya **3**

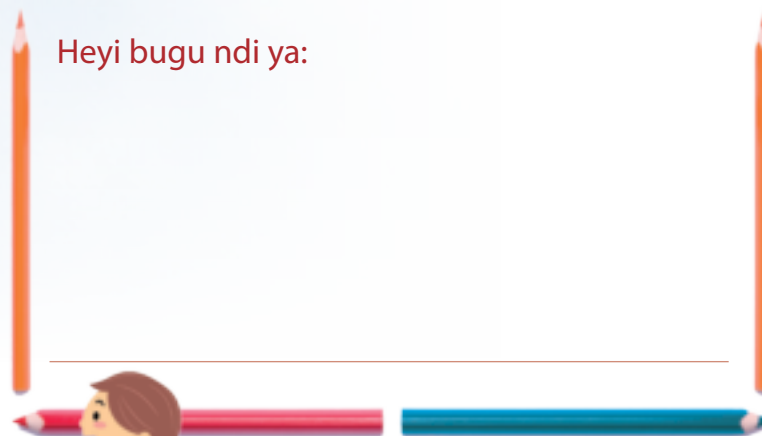
L u a m b o i w a

H a y a n i

NGA TSHIVENḌA

Heyi bugu ndi ya:

TSHIVENḌA

Bugu ya

2

TSUMBANDILA DZA VHADEDEDZI

Bugu ya mishumo iyi i tea u shumiswa khathihi na zwiko zwiwewho. Kha vha shumise bugu iyi khathihi na zwiko zwiwe u itela u alusa tshulukanyo ya vha gudi vhavho tshifhinga tshothe siani la:

- **Kufarelwe kwa bugu:** Ndila yone ya u fara khathihi na u fhenda bugu.
- **Kuvhekanyelwe kwa bugu:** Siatari la nga phanda, siatari la nga murahu, dzina la bugu na zwi re ngomu.
- **Bugo la u vhala:** U vhala u bva phanda a tshi ya murahu, u bva kha tshamonde u ya kha tshaula na u bva ntha a tshi tsitsa.

VHUSEVHEDI HA U FUNZA

U thetshesha na u amba

Kha vha tole Tshitamennde Tsha Pholisi Ya Kharikhulamu Na U linga (Tshivenda siatari la IO).

Kha vha vhe na vhuṭanzi uri vha gudi vhavho vha vhe na ndivho ya zwiṭori, zwidade zwiṭufhi, zwiendo na zwiimbo vhege irwe na irwe. Ro ita uri izwi zwithu zwi vhe hone zwi zwa mifudafuda ngumo ha iyi Bugu ya Mishumo.

Therisano nga zwifanyiso

1. Kha vha dededze vha gudi kha:
 - u topola na u rera nga zwithu zwi re kha zwifanyiso (saizi, tshivhumbeo, muvhala na tshivhalo /vhunzhi)
 - u saukanya zwifanyiso nga u vhudzisa mbudzo dza: nnyi, mini, ngafhi, lini, ngani, ho bvelela mini u rangani, ho bvelela mini nga murahu?
 - u disikela tshitori tsha kilasi (vhulapfu hatsho hu tshi langiwa nga nyaluwo ya mugudi)
2. Kha vha tende mugudi murwe na murwe a tshi anetshela khonani yawe tshitori tsha kilasi.
3. Kha vha tevhedze kuwalele kwa tshitori tsha kilasi ku re kha (CAPS Luambo lwa Hayani, siatari la I4, u riwala na vha gudi). Vha dodombedze kuthalanganyele kwone kwa maipfi na kushumiselwe kwa ndongazwiga.
4. Kha vha tende vha gudi vha tshi vhala navho tshitori tsha kilasi.
5. Kha vha ri vha gudi vha talele kana u tangedzela mibvumo na kana ngudaluambo ya vhege yeneyo zwi no wanala tshitorini tsha kilasi.

U vhala

Kha vha tole Tshitamennde tsha Pholisi ya Kharikhulamu na u Linga (Tshivenda masiatari 12 – 18, malugana na zwilangi zwiṭanu zwiṭwane zwa u funza u vhala.

U riwala

Kha vha tole Tshitamennde tsha Pholisi ya Kharikhulamu na u Linga (Tshivenda masiatari 18 – 19, hu no ambiwa nga murwalo na kuwalele. Musi themo i tshi fhela, vha gudi vha a pfuka kha murwalo wa u ganndisa vha ya kha wa u pomba. Ngudo dza murwalo dzi tea u sedzesa ndowendowe ya u riwala maledere matuku na malederedanzi na zwi thusaho vha gudi vha tshi rathela kha murwalo muswa. Vha gudi vha tea u kona u kopolola marwalwa o tou ganndisiwaho (tsumbo, marwalwa a no bva buguni) vha tshi shumisa murwalo wa u tsumekanya kana wa u pomba.

Kha vha dzulele u elelwa zwi tevhelaho:

- Kugudele kwa vha gudi ku a fhambana. Zwi na ndeme vhekuma uri vha gudi vha tea u nyanyulwa nga u vhona, nga u pfa na nga u diwanela zwithu nga vhothe u itela u guda ho dombelaho.
- Vha gudi vha tea u tshenzhela u guda, zwo ralo, nyito dzi tea u itwa sa ndowedzondowe musi dzi sa athu u khunyeledzwa nga u tou riwala, tsumbo:

U vhumba mafhungo: Kha vha nee vha gudi tshikhala tsha u vhumba mafhungo vha tshi shunisa garaṭa dza mafhungo.

Thelokanyondivho: Vha gudi vha tea u fhindula mbudzo nga u tou amba musi vhe kha zwigwada zwavho musi vha sa athu u riwala phindulo. Kha vha tende murangaphanda wa tshigwada a vhudzise mbudzo ngeno vha tshigwada vha tshi khou lingedza u wana phindulo.

U nanga maipfi a u fhedzisa mafhungo: Kha vha fhe zwigwada vhubambiri ha u riwalele khaho hu re na mafhungo a re gake vha vha fhe na garaṭa dza maipfi. Vha gudi vha fhedzisa mafhungo aya nga u dubekanya garaṭa idzi nga ngona.

U livhanya maipfi na zwifanyiso: Kha vha hudze siatari li vhe la A3. Musi vhe kha zwigwada, vha gudi vha vhea dzimaka kha phindulo dzone.

U livhanya zwipida zwa fhungo: Musi vhe kha zwigwada, vha gudi vha livhanya zwipida zwa mafhungo.

U riwala atikili dza vhone vhone dza gurannda: Kha vha ri vha gudi vha riwale atikili ya kilasi vha tevhedze nga atikili ya tshigwada dzi tshi rangela atikili dza vhone vhone.

Dikishinari: Kha vha shumise dikishinari dlvha lirwe na lirwe. Vhukoni ha vha gudi ndi hone hu no langa u kukondele kwa nyito.

Nzhele: Musi wa nyito dza tshigwada, kha vha fhe murangaphanda wa tshigwada sethe ya phindulo uri a kone u dededza vha tshigwada tshawe nga ngona.

Z**w****i****r****e****n****g****o****m****u**

Thero ya 5: Holodei yo no fhela

Themo ya 3: Vhege dza 1 - 4

65 Tshikolo tsho vula

2

U vhala mañwalwa a nganetshelo i no amba nga ha u humela tshikoloni nga themo ya vhuraru. U vhala zwithu zwi re kha bodo ya ngivhadzo. U ita mutevhe wa zwithu zwe zwa nambatedzwa kha bodo ya ngivhadzo. U dzhenisa kha tsumbatshifhinga mafhungomatsivhudzi a no bva kha mañwalwa. U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi (mibvumo ya: dzw, dzh, ñw, nzh, ðh)

66 Zwine ra ita tshikolo tsho no bva

4

U rera nga zwipotso, mitambo na hobi. U fhedzisa tsumbamushumo a tshi itela ene muñe. U ñwala mafhungo nga nyito dza u gimvumvusa. U ñwala tshinwalwa tsha dayari nga ha u vhuya tshikoloni musi holodei yo no fhela. U vhala tshati na u fhindula mbudziso dzi no kwama tshati. Vha ita phositarara dza u kungedzela mitambo yavho kana hobi.

67 Tshiphiri tsha Kolivhuwa

6

U vhala mañwalwa a nganetshelo. U fhindula mbudzisothopolwa dzi no kwama mañwalwa. U wana mafhambanyi a maipfi a re mañwalani. U elelwa thevhekano ya zwiitei zwa tshitori nga u nombora mafhungo.

68 Vhudipfi

8

U rera nga muanewadendele. U ita litambwa nga tshitori itshi. U ñwala tshinwalwa tsha dayari a tshi nweledza tshitori. U vhala na u renda tshirendo tshi no a mba nga vhukonani. U ita garaṭa ya vhukonani na u ñwala tshirendo tshipufhi khayoy. U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi (nṭh, mmb, bv, ṭw). U ñwala mafhungo a tshi shumisa maipfi e a newa.

69 Tshikolo tshi re mafhungoni

10

U vhala mañwalwa a no bva kha gurannḡa. U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga mañwalwa.

U paḡukanya maipfi a bva mibvumo kh, tsh, nzh, dzw na pf. U ñwala maipfi nga thevhekano ya alifabethe.

70 Gurannḡa yanga nñe muñe

12

U rera nga mafhungomaitei (nyusi) a no bva hayani, tshikoloni na a no kwama khonani dzawe. U ñwala mihumbulo kha mepe wa mihumbulo. U topola lushaka lwa fhungo (tshitatamennde, mbudziso, ndaela, garukela). U ñwalulula mafhungo sa maambiwa. U ñwala mafhungo a tshi sumbedza ṭhalutshedzo dza nyambahunzhi. U ñwala tshitori tsha gurannḡa a tshi shumisa mepe wa mihumbulo.

71 Tambani no tsireledzea

14

U vhala mañwalwa a mufhindulano. U ñwala magumo a mufhindulano. U ñwala maipfi kha mapulo a maipfi a tshi sumbedza maambiwa. U livhanya mihwetedzo. U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi.

72 Vho ri mini?

16

U amba nga kufhelele kune kwa nga vha kwone kwa tshitori. U ita litambwa ḡa tshitori tsha khwiñesa. U ñwalulula mafhungo a tshi shumisa maambiwa.. U ṭuma mibvumo a tshi vhumba maipfi a re na mubvumo wa -sh-.

73 Luñwalo lwa khonani

18

U vhala luñwalo. U fhindula mbudziso dzi no kwama luñwalo. U topola maipfi a re kha tshifhinga tshone. U topola ppanywa.

74 Maandḡa ndi ngweñḡa

20

U ñwala garaṭa ya u fhululedza. U ita ndongazwiga mafhungoni nga nḡila yone.. U topola masala one. Phadziji (khanganyisa) ya maipfi i no amba nga mitambo yo fhambananaho.

75 Puṭvha ḡa ḡaiburari

22

U vhala mañwalwa a no amba nga ḡaiburari.

U fhindula mbudziso dzi no kwama mañwalwa.

U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi.

U ṭanganya mafurase a tshi vhumba mafhungo.

U shumisa -nzh- kha u vhumba maipfi.

76 U vhala bugu

24

U fhindula mbudziso dzi no kwama bugu ye vha vhala.

U ñwala mafhungo vha tshi bula uri ndi nga mini vha tshi takalela bugu.

U topola dzina ḡa bugu na muñwali wayo.

U humbulela uri bugu i amba nga mini.

U nombora bugu zwi tshi langwa nga u takalelwa hadzo.

77 Lwendo lwashu lwa u ya sekhasini

26

U vhala mañwalwa a no amba nga sekhasi.

U fhindula mbudziso dzi no kwama mañwalwa.

U shumisa maiti kha u fhedzisa mafhungo.

U topola maḡadzisi.

78 Ho bvelela mini kha Dan?

28

U ita litambwa ḡa tshitori tsha Dan e sekhasini.

U ñwala tshinwalwa tsha dayari a tshi ḡiita Dan.

U topola maiti a re kha zwiñwalwa zwa dayari.

U topola zwine ḡiḡadzisi ḡa ri vhudza siani ḡa lini, ngafhi kana hani. U topola ḡiiti ḡine ḡa khou ḡadziswa nga ḡiḡadzisi..

U topola mitshila ya maiti yone ye ya shumiswa.

79 Ri amba nga mibvumo

30

U livhanya maipfi a re na mibvumo i no fana.

80 U ñwala tshitori tshanu

31

U amba nga puloto ya tshitori.

U ñwala mihumbulo ya tshitori kha nzudzanyatshitori.

Vha ñwala zwiṭori zwavho kha bugu ya zwiṭori ya zwigeriwa.

Ri a vusa.

No **tanganedzwa** zwino tshikolo tsho vula. Ro **dzhen**a kha **themo** ya vhuraru zwino. Ndi a fulufhela nothe ni do shuma nga mafufufulu. Phepho ndi khulu. Arali hu na vhane vha vha na dzhesi kana **badzhi** dzine dza si tsha vha lingana, kha vha de nadzo ri nee **vhanwe** vhana vhatuku vha si na zwiambaro zwa vhududo.

Arali na nga sedza kha nothisibodo, ni do vhona uri ino themo i na nyito **nnzhi**. Ndi a fulufhela ri do shuma **rothe**.

Tshifhinga	Musumbuluwo	Lavhuvhili	Lavhuraru	Lavhuna	Lavhutanu
1-2 maisari	Netibolo Kilabu ya murungo	Bola Netibolo	Dirama Bola	Bola Laiburari	Netibolo
2-3 maisari	Ateletiki	Dirama	Ateletiki	Khwairi	Laiburari

HO DOBIWA
Ngilasi dza matso dza
vhasidzana.

TSHIMANGE TSHO XELAHO

Arali na nga vhona tshimange tshanga tshitsu na muvhala mutshena kha milenzhe ya phanda, ni vhudze **Livhalani** wa Giredi ya 3.

Lwendo lwa Giredi ya 3
lwa u ya Sekhasini.

Mugivhela wa 30 Fulwana

Kilasi ya Giredi ya 3 i do
vha na Seji ya Khekhe na

Malegere nga bureiki nga

Lavhutanu la Fulwana.

Arali ni tshi tama u thusa
laiburari nga bureiki, ni
vhudze Vho Ndou.

Kha ri n̄wale

Nwalani mutevhe wa zwithu zwa rathi zwe zwa nambatedzwa kha nothisibodo.

Ho xela zwithu zwifhio? _____

Seili ya khekhe na maḽegere i ḽo vha hone lini? _____

Ndi zwifhio zwe zwa wanala? _____

Ndi nnyi a no tshimbidza zwithu laiburari? _____

Kha ri n̄wale

Lavhelesani tsumbatshifhinga i re kha nothisibodo, ni dzhenise maḽuvha na zwifhinga zwa mushumo muḽwe na muḽwe.

Dzhenisani dzina la nyito	Maḽuvha	Tshifhinga

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi maḽanu kha u riwala mafhungo kha bugu yaḽu ya ḽḽowedzo.

vhidzwa	dzhasi	muḽwalo	vhunzhinzhili	ladzwa
ṽhoṽhela	miḽwenda	ṽhaṽhekanya	dzhena	vhunzhaanzhaa
ṽtanganedzwa	badzhi	vhaḽwe	minzhi	roṽthe

Maipfimaḽivhiwa

nga
kuna
sanda
kona

Kha ri
ite nyito

Ambani na khonani yaṅu nga zwipotso, mitambo kana hobi, zwine na zwi takalela.

Ṓwalani zwine na ita ḡuvha ḡiṛwe na ḡiṛwe musi tshikolo tsho no bva.

Kha ri ṛwale

Pulane yanga	Tshifhinga	Musumbuluwo	Ḳavhuvhili	Ḳavhuraru	Ḳavhuna	Ḳavhuṅanu
	1–2 masiari					
	2–3 masiari					

Kha ri ṛwale

Ṓwalani mafhungo mararu nga zwine na ita hayani musi tshikolo tsho no bva.

Zwino ṛwalani kha dayari yaṅu uri no ḡi pfa nga ṅilade zwino no vhuya tshikoloni musi holodei yo no fhela.

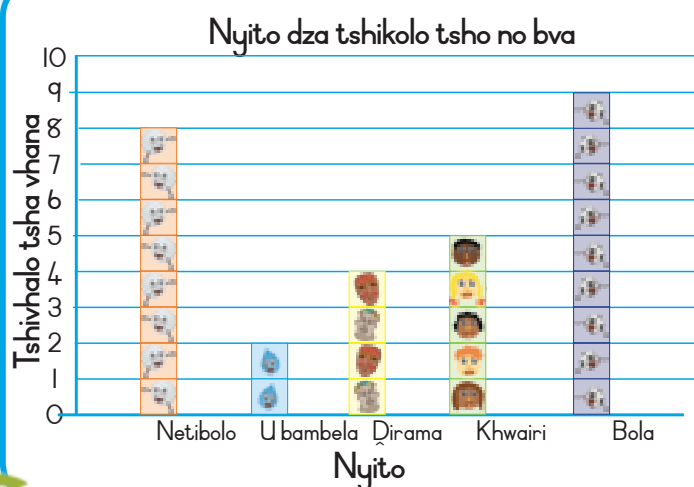
Dayari yanga

Ḳuvha

Kha ri riwale

Lavhelesani tshati ni kone u fhindula mbudziro idzi.

Ndi nyito ifhio ya musu tshikolo tsho no bva ine ya takaleleswa?

Ndi nyito ifhio ya musu tshikolo tsho no bva ine ya si takaleleswe?

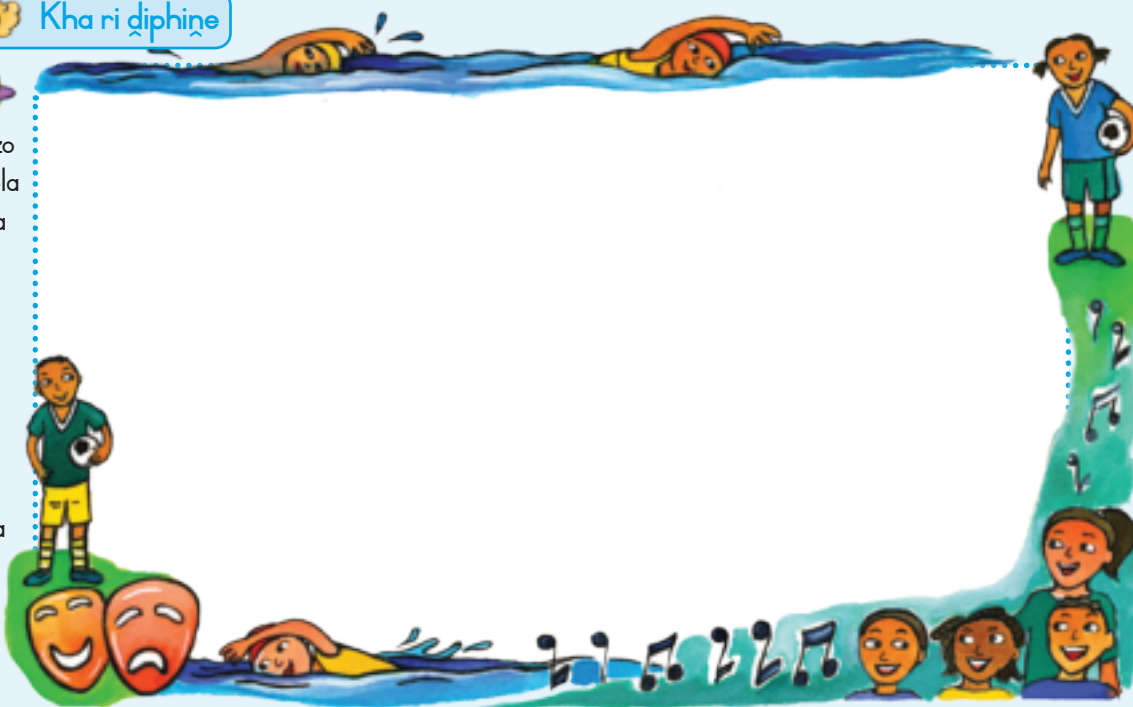
Ndi vhana vhangana vha no takalela dirama?

Ndi nyito ifhio ya musu tshikolo tsho no bva ine na i takalelesa?

Kha ri diphine

Itani ndivhadzo ya u kungedzela mutambo kana hobi yanu. Phositarana yanu i tea u tutuwedza vhathu uri vha tambe mutambo wanu kana vha tevhele hobi yanu.

Kha ri vhale

Naho nga matsheloni hu tshi rotholela nga masiari li a fhisa.
Nga bureiki, vhana vha pfana na u gidimagidima duvhani.
Vhothe vha bvula dzhesi dzavho dze vha dzi ambara **ntsha** ha
hemmbe.

Rolivhuwa u khou swa vhukuma fhedzi ha bvuli dzhesi yawe. Ha i bvuli ngauri yo
dzumba tshiphiri tshawe. Rolivhuwa o fhisa **hemmbe** yawe nga murahu musi a tshi
khou aina, ya bva buli lihuluhulu. U dzula o ambara **dzhesi** hu u itela u dzumba buli ili.
Mme awe vha ri vha do mu rengela hemmbe ntsa ntwedzi u daho ngauri zwino a vha
na tshelede.

Rolivhuwa ndi ene a no konesa u vhala na u kona mbalo kilasini. Mudededzi wawe
vha anzela u sumbedza kilasi yothe mushumo wawe. Yoo, vhañwe vha u kona wee!”
vhañwe vhana vha a vhidzelela. Musi hu tshi khou tambiya, Rolivhuwa na khonani
dzawe, Mashudu na Malindi, vha tamba mutambo une vha u funesa wa mudzumbamo.

Musi vha tshi vhuyelela kilasini vha vha vha tshi khou swa vhukuma nga u
gidimagidima. Vha **bvula** dzhesi dzavho, fhedzi ya Rolivhuwa a i bvuliwi.

Malindi a zwi vhona uri Rolivhuwa o tungufhala nahone u khou swa vhukuma.

A mu hevhedza ngevheni a ri: "Ndi a zwi divha uri ndi nga mini ni sa todi u bvula dzhesi. Ni songo vhilahela Rolivhuwa; ndi do ni fha inwe ya hemmbe dzanga dza u tshintsha."

Rolivhuwa o takala nga maanda nga uri u a zwi divha zwa uri ha nga do tea u twa o ambara dzhesi ngaurali nwedzi wothe. Ha tsha do dovha a swa na u netiswa nga mufhiso.

Kha ri riwale

Musi no no vhala tshitori, tangedzelani ledere la phindulo i re yone.

Nomsa o vha a tshi tambesa na vhonnyi?	
A	Malindi na Mashudu
B	Vhonani na Kanakana
C	Malindi
D	Vhonani

Itshi tshitori tsho bvelela khala nwa if hio?	
A	Tshilimo
B	Vhuria
C	Tshifhefho
D	Tshimedzi

Nangani ipfi lithihi line la talutshedza zwavhudi	
A	U sa pfa
B	U vavhalela
C	U talifha
D	U tungufhala

Lavhelesani phara mbili dza u thoma dza tshitori. Wanani mafhambanyi a maipfi mavhili aya.

fhisa

ambara

Mafhungo a tevhelaho a ri vhudza nga tshitori tsha Nomsa. Nomborani mafhungo a re zwibogisini a tshi bva kha I u ya kha 4 u sumbedza u tevhkana ha zwiitei.

	Malindi o fulufhedzisa Rolivhuwa hemmbe.
	Rolivhuwa o tungufhala ngauri hemmbe yawe i na buli nga murahu.
	U tea u lindela mme awe vha tshi wana tshede yo linganaho ya u mu rengela hemmbe ntswa.
	Rolivhuwa o fhisa hemmbe yawe a tshi khou aina ya bva buli nga murahu.

Kha ri ambe

Ambani ngauri Rolivhuwa o di pfa nga ndilade. Ni vhona u nga Malindi ndi khonani vhukuma? Ngani? Itani litambwa nga tshitori itshi.

Dielekanyeni hu inwi Rolivhuwa. Nwalani kha dayari ni tshi amba nga zwe zwa bvelela namusi. Ni bule uri no di pfa nga ndilade.

Kha ri nwale

Dayari yanga

Duvha

Kha ri vhale

Vhalani tshirendo itshi tsha khonani. Tshi vhaleleni ntha ni kha tshigwada tshanu.

Ndi amba na khonani
Ndi tamba na khonani
Mvulani tshambureni ri a nekana.
Ri tshimbila ri tshi imba
Ri farana sa makumba
Ri tshi vhala ri a thusana.

f hisa
kunda
muta
nowa

tw

Denzhe la Vhana

Tshikolo tsha Phuraimari ya Lisedi tsho
wina hafhu pfufho ya vhukunakisi!

Nga Jenny Smith

12 Thangule 2015

Hoyu ndi n'waha wa vuvhili he vhana vha
Tshikolo tsha Phuraimari tsha Lisedi vha kunakisa
phakha.

Mugivhela wo fhiraho, vhana vha 60 vha **Tshikolo**
tsha Phuraimari tsha Lisedi vho kunakisa
phakha i re tsini na **tshikolo** tshavho. Vhana vho
dobela matakatshi. Vha kona u a khethekanyela
mapulasitiki uri **tshikolo** tshi kone u rengisa
matakatshi ane a do vusuludzwa. Tshikolo tshi do
renga bugu dza laiburari tshi tshi shumisa tshelede
ye ya waniwa.

Thohoyatshikolo Vho K. Nkuna, vha ri vhana
vho guda zwithu **zwinzhi** kha u kunakisa havho
phakha. Tsha u thoma, vho guda u vhavhalela
vhupo. Tshavhuvhili, vha vho divha zwino

uri ndi lushaka lufhio lwa mabambiri na
makhadibogisi lune lwa nga **vusuludzwa**.

Vhonani Tshivhase, wa Gireidi ya 3, o ri:
“Ro guda zwithu zwinzhi nahone ro dhiphina nga
maandla!” Dan Smit, ane a vha n'wana wa tshikolo
wa Gireidi 3, o ri: “Wo vha mushumo u no hvavha
fhedzi ro dhiphina!”

Vho Meyara vha do fha tshikolo pfufho nge vha
kunakisa phakha.

Kha ri n'wale

Ndi tshikolo tshifhio tshi re mafhungoni?	
Dzina la gurand'a ye ya vhiga ndi lifhio?	
Tshitori itshi tsho bva nga duvha lifhio kha gurand'a?	
Thohoyatshikolo ndi nnyi?	
Thohoyatshikolo vha vhona u kunakisa tshi tshithu tshavhud'i? Bulani uri ngani.	

Divhamaipfi

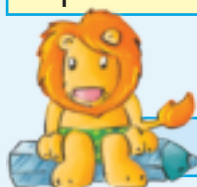
Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u n'wala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

phakha	tshikolo	zwinzhi	vusuludzwa	pfufho
phukha	tshithu	lwanzhe	kokodzwa	pfamo
phakho	tshede	lwenzhe	kapedzwa	pfumi

Maipfi magivhiwa

Mugivhela
ima
fumi
dudela

Kha ri n'wale

Padukanyani maipfi aya a bve mibvumo.

Nwalani maipfi aya a tshi tevhekana nga alifabethe.

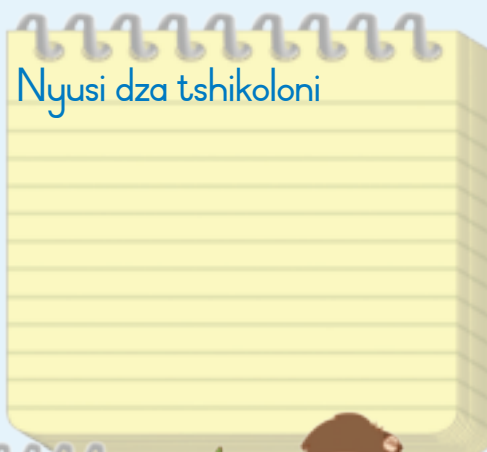
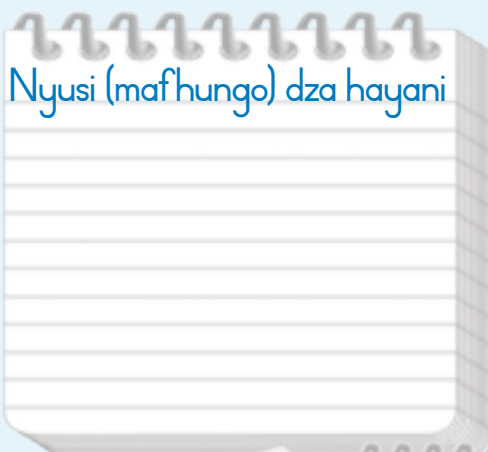
tsh/i/k/a//o
mazhana
zhendedzi
nzhivha
Mugivhela

1	
2	
3	
4	
5	

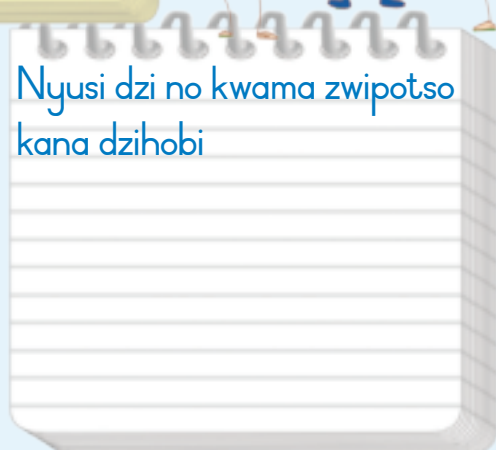
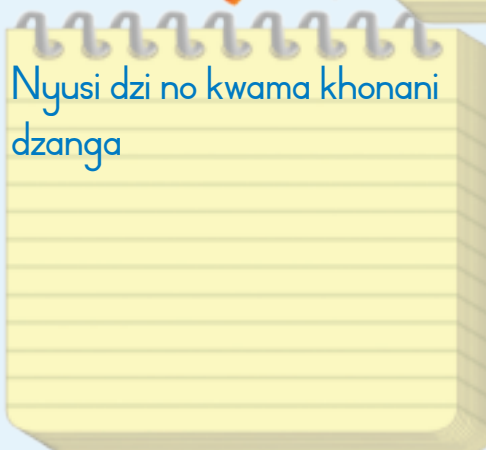

Kha ri
ite nyito

Ambani nga nyusi
dza hayani na dza
tshikoloni, na dza
khonani dzanu.
Nwalani miñwe ya
mihumbulo yangu
kha mepe wa
muhumbulo.

Nyusi dzanga

Kha ri ñwale

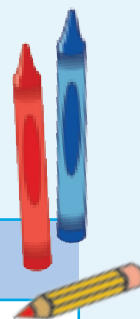
Nwalani lushaka lwa fhungo linwe na linwe kha a re kha tsha u la. Ni kone u a ñwala hafhu ni tshi shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho.

u buletshedza

mbudziso

ndaela

garukela

ndi pfana na malegere

Ndi pfana na malegere.

u buletshedza

nthuseni ndi khakhathini

dan ni fanela u da tshikoloni nga tshifhinga

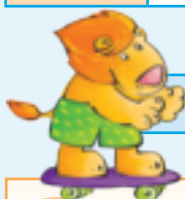
ni a funa zwiṇoni

Kha ri ṇwale

Ṇwalani fhungo nga ḽiṇwe ḽa haya maipfi u itela u sumbedza zwine a amba.

fula	
fula	
puta	
puta	

Kha ri diphine

Lavhelesani hafhu mepe wa mihumbulo u re kha siatari ḽo fhiraho. Shumisani notsi dze na shumisa kha u ṇwala nyusi dzaṇu uri dzi ni thuse ni tshi ṇwala tshiṭori tsha gurandḽa i tevhelaho.

Dzina ḽa ramafhungo.

Ṇwalani dzina ḽaṇu.

Ṇwalani dzina ḽa gurandḽa.

Deithi

Ho bvelela mini?

Zwo bvelela ngafhi?

Ni ḽi pfa hani nga zwe zwa bvelela?

Olani tshifanyiso ni tshi sumbedza tshiṭori tshaṇu.

Kha ri vhale

Dadzani mapulo a maambiwa ni tshi sumbedza uri Ndivhuwo na Lufuno vho vhudzana mini.

Kanakana: Ndo takala ri tshi khou ya hayani.

Vhonani: Na nne. Kha ri ṭavhanye. Yoo, yoo. Vhonani!

Musi Vhonani na Ann vha tshi bva tshikoloni namusi, vho vhona goloi i tshi ima tsini na kuñwe kusidzana.

1

Kanakana: Kha de ri ṭuwe rothe. A songo namela goloi ya mutsinda.

Vhonani na Ann vha vhidza kuḽa kusidzana vha ṭuwa nakwo.

3

Vhonani: Hai, ene riwana. A nga si ṭuwe na havha muthu.

Munna: Arali a ṭuwa na nne ndi do mu fha haya malegere.

2

Lufuno na Ntakadzeni vha dzhia nomboro dza goloi. Nga murahu

4

Kha ri n̄wale

N̄walani zwe Sam na Ntakadzeni vha amba vhoṭhe kha bulo la maambiwa. Zwino n̄walani magumo a tshiṭori hune na vha ni tshi khou amba zwine na vhona zwo bvelela nga murahu.

Ni vhona u nga Ann na Vhonani vho sumbedza mbavhalelo kha kuḽa kusidzana? Ndi nga mini ni tshi ralo?

Kha ri n̄wale

Talani mutalo ni tshi ṭuma maambiwa a muhwetedzo na o fhelelaho a re kha tshaula.

ndifhi
ndiyafhi
nditsho
ndiwe

ndi ya ngafhi
ndi iwe
ndi itsho
ndi ngafhi

Maipfimaḽivhiwa

khwine
tshea
malo
vhaisala

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana.

maanda	mana	maano	liivha	zwiimbo	muumo
muungo	maanga	vhana	zhana	muunda	

miina			

Kha ri
ite nyito

Musi ni kha zwigwada zwanu, vhalani magumo a tshiṭori tshe na ṛwala kha bammhiri la u shumela lo fhiraho. Tsheani uri ndi magumo afhio a re avhudi u fhira maṛwe. Itani litambwa nga tshiṭori tsha khwinesa.

Kha ri ṛwale

Ṽwalani zwine vha amba, ni tshi shumisa zwiga zwo teaho zwa muambo.

Ni songo tshimbila na vhatsinda.

Ntakadzeni o ri, "

"

Ndi pfana na ḍirama na u imba.

Vhonani a ri, "

"

Ni thanye!

Malindi a huwelela, "

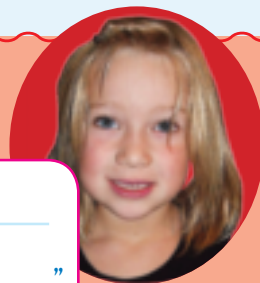
"

Ri fhelekedze uku kwana hayani?

Ann a vhudzisa, "

"

Kha ri n'wale

Ni nga vhumba maipfi mangana nga u t'anganya iyi mibvumo?
A n'waleni af'ho zwikhalani.

sh

fa	a	fasha
sha	e	
ma	ika	
mu	onga	
ma	ango	
mi	umo	
ma	onzha	

tsh

i	i	
o	a	
no	i	
ma	o	
me	isi	
mi	elo	
ma	elo	
mu	ino	

Kha ri vhale

24 Jupiter Street
Marsville
2033
14 Thangule 2015

Ha Dan

Ndi kale ni si tsha pfala. Ndi khou tama u ni divhadza mafhungo a no takadza. Ndo wina vhugwenā. Ndo no vha ngwenā ya vha fhasi ha minwaha ya 9. Ndo vha ndi songo vhuya nda zwi humbula uri ndi nga wina. Ndo vha ndo tshuwa ngauri uḽa muñwe mutukana o vha e muhulwane kha nṅe.

Nda divhudza uri a thi nga ḽo zwi sedza hezwo, ndi ḽo sedza fhedzi kuposele kwa mipunḽu kwe nda vha ndo ḽigudisa kwone. Nda pfa khonani dzanga dzi tshi khou nkhuza nga dzina nda zwi divha uri ndo wina metshe.

Ndi vhona u nga vhana vhoṽhe vha tea u guda karatṽ. Zwi ni thusa u khwatṽhisa muvhili na kha mutakalo wavhuḽi.

Kha karatṽ, ndo guda u ḽitsireledza. A zwi ambi uri ndi pfana na nndwa, fhedzi ndi a kona u ḽitsireledza kha muthu ane a khou ṽoḽa u nkhuvhadza.

Ni ḽe ni dale mani wa hashu.

Khonani yaṅu

Maanda

Ndi nnyi o riwalo ulu luwalo?

O lu wala nga duvha lifhio?

Ndi mafhungo afhio e muwali a vhudza Dan?

Maipfima divhiwa

sea
muma
mama
senga

Muwali u vhone karati i tshithu tshavhudi tshine vhana vha tea u guda?
Ndi ngani ni tshi ralo?

Nangani ni tangedzele ipfi lo teaho.

Kha ri riwale

Musidzana u/vha khou gidimela hayani.

Vhone u/vha tamba karati.

Ene o/vha no vha ngwen.

Vhonani u/vha khou fhelekedza kusidzana hayani hakwo.

Kha ri riwale

Wanani pfanywa dza ipfi linwe na linwe la muvhala mutswuku ni dzi riwale zwikhalani.

Pfanywa ndi maipfi a no amba zwi no fana.

sima

noniswa

kuvha

shenga

Vhonani ndi ene a no thoma nyimbo kilasini.

O khwathiswa nga zwiliwa zwa mapfura.

Ni songo tafuna tshingamu kilasini.

Vho ya u tanzwa zwiambaro.

12 - 6 = 6

Kha ri
ite nyito

Rumelani Maanda (kana muriwe wa khonani dzaṅu) garaṭa ya u mu fhululedza. Nwalani mulaedza wa tshipentshela nga matungo a garaṭa.

Blank writing area for the first activity.

Nwalani mafhungo mararu nga zwine na zwi kona vhutshiloni.

Kha ri riwale

Blank writing area for the second activity.

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo.

vhugwen̄a	ngwen̄a	nkhuza	mipundu	nndwa
magwede	ngwed̄i	nkhuvhadza	phonda	nndwela
magwavha	ngwana	nkhamba	khwand̄a	nndwisa

Kha ri n̄wale

Dzhenisani zwiga zwa u vhala zwo teaḥo magumoni a mafhungo aya. Shumisani tshigambudziso ? kana tshigagarukela ! kana tshiga tsha u awela.

Ri a ni fḥululedza, Maand̄a, ni ngwena ntswa (!)

Maand̄a u na bannda l̄itswu ḽa karat̄i _____

Ri tea u guda u ḽitsireledza _____

Maand̄a o n̄wala lini luṇwalo _____

Maand̄a u dzula ngafhi _____

Kha ri n̄wale

Vhalani fḥungo l̄inwe na l̄inwe, ni tangedzele ḽisala l̄ine na nga ḽi shumisa vḥudzuloni ha ipfi ḽo talelwaho nga fḥasi.

Maand̄a u na bannda l̄itswu ḽa karat̄i.

inwi

ene

riṇe

vhone

yone

Vhonani na n̄ne ro dalela Mashudu.

inwi

ene

riṇe

vhone

yone

Thimu ya netibolo i ḽo ya Durban.

inwi

ene

riṇe

vhone

yone

Mmbwa yo dzhena k̄lasini ṇamusi.

inwi

ene

riṇe

vhone

yone

Rolivhuwa o vha a si na dzhesi.

inwi

ene

riṇe

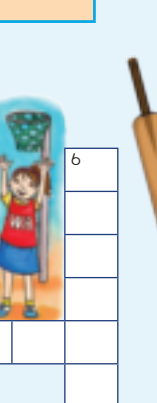
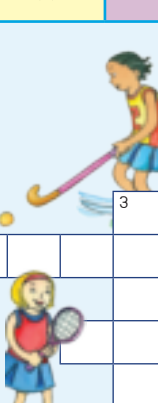
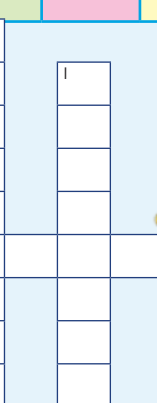
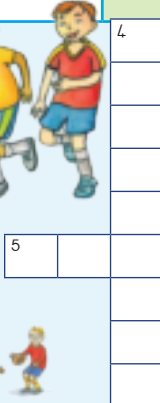
vhone

yone

Kha ri d̄iphine

Shumisani zwifanyiso izwi uri zwi ni thuse u fḥedzisa phaz̄il̄i iyi ya mitambo.

- 1 Dzhimnasitiki
- 2 Ragbi
- 3 Hokhi
- 4 Futhubolo
- 6 Khirikhethe

- 5 Mubambelo
- 7 Karat̄i
- 8 Thenisi
- 9 Ateleitiki
- 10 Netibolo

Kha ri vhale

Vhege inwe na inwe, vhana vhothe vha ya laiburari tshikolo tshi tshi bva. Vha a zwi funa u ya laiburari. Mudededzi a re laiburari u a vha vhalela bugu. Malindi na Mashudu vha a thusa laiburari nga bureiki nga Lavhuvhili na Lavhuṅa. Vha paka dzibugu zwavhudi kha dzishelefu. Vha ganndisa tshiganndo tsha duvha kha bugu dze

vhana vha tuwa nadzo hayani.

Ni a tendelwa u dzhia bugu mbili vhege inwe na inwe.

Ni tea u thoma na vhuisa bugu ni sa athu dzhia dziṅwe

hafhu. Malindi na Mashudu vha vhala bugu mbili nga

vhege. Vha ya laiburari u ita tshunwahaya yavho hone.

Hu dzula ho fhumula nahone a no ngo tendelwa u lela laiburari. Hu na

khophyutha laiburari. Malindi na Mashudu vha khou guda u i shumisa.

Vha tendelwa fhedzi u i shumisa miminete ya fumbili.

Kha ri ṅwale

Fhindulani idzi mbudziso.

Ndi nga maduvha afhio hune Malindi na Mashudu vha shuma laiburari?

Vha shuma mini laiburari?

1

2

Vha tendelwa u shumisa khophyutha tshifhinga tshingafhani?

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi matanu kha u riwala mafhungo kha bugu yaru ya ndowedzo.

shasha

resha

senda

sunda

fusha

farwa

fhurwa

murwa

serwa

fasha

rinda

khurwa

Kha ri riwale

Livhanyani maipfi a re kha tsha monde na maipfi a re kha tsha ula uri ni vhumbe fhungo.

O lenga u swika tshikoloni ngaauri

Ni nga si kone u shumisa khomphiyutha ngaauri

O feila thesithe ngaauri

mudagasi wo dzima.

ha iti tshunwahaya.

u lenga u vuwa.

Kha ri riwale

Ni nga vhumbe maipfi mangana nga u tanganya iyi mibvumo? A riwaleni afho zwikhalani.

fhu

mule

fha

lwa

lwe

ta

ma

nzh

ela

fhunzhela

e

ela

e

e

e

i

Kha ri
ite nyito

Nwalani nga bugu ye ya ni takadza.

Dzina:

Muñwali:

Ambani uri bugu iyi i amba nga mini.

Olani tshifanyiso ni tshi sumbedza uri iyi
bugu i amba nga mini.

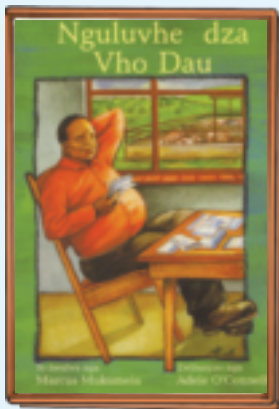
Kha ri ñwale

Nwalani mafhungo mararu a no amba uri ndi zwifhio zwe
zwa ni takadza buguni iyi.

Inwi na khonani yaṅu lavhelesani inwe na inwe ya khavara idzi dza bugu. Ni fanela u wana dzina la bugu inwe na inwe khathihi na dzina la muṅwali. Ambani uri bugu inwe na inwe i ḡo vha i tshi amba nga mini. Ndi bugu dzifhio dzine na nga tama u vhala? Nomborani bugu idzi u bva kha 1 i ya bugu ine na takalelesa u i vhala u swika kha 5 ya u sumbedza bugu ine ni si takalelese u i vhala. Khezwi ni sa yi laiburari ni vhone arali ni tshi nga hadzima dzinwe dza bugu idzi?

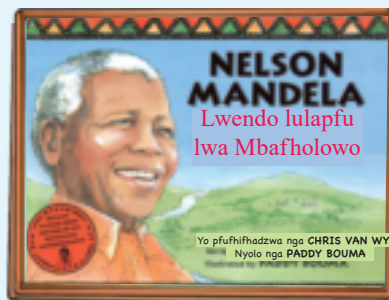
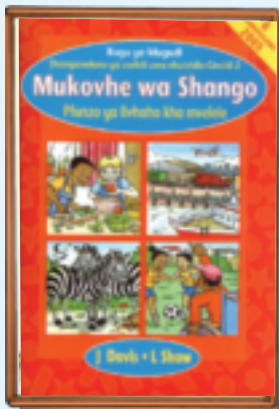

Dzina

Muṅwali

Dzina

Muṅwali

Dzina

Muṅwali

Dzina

Muṅwali

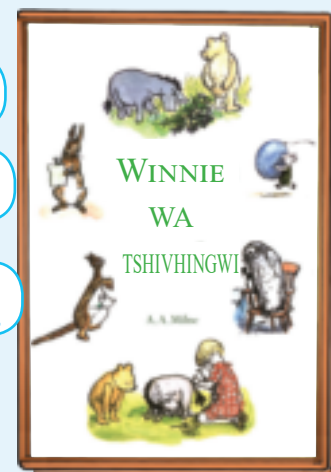

Dzina

Muṅwali

Dzina

Muṅwali

Kha ri vhale

Duvha lashu lihulwane la vha lo swika. Sekhasi yo vha yo swika ha hashu zwino Gireidi 3 yo vha i bisini i ndilani ya u ya u vhona sekhasi. Ra swika denndeni lihulu.

Mudededzi: Ni tshimbile nothe ni sa do xela. Arali na xela, ni ime tsini na ofisi ya u rengisa thikhithi tsini na munango, ri do kona u ni wana.

Ntakadzeni: Woo! Idanu vhona kilaunara (museisi) a tshi khou tshimbila nga magodobo.

Vhonani: Nne ndi takadza nga ndaulwanzhe ine ya kona u tshina.

Kanakana: Ri do kona u sendela tsini na ndau musi sekhasi yo no fhela?

Lufuno: Hu nga bvelela mini arali ya nga taha?

Malindi: Yoo! Yoo!, Ndi nga tama arali ndi tshi nga thambula (bidigama) sa houla!

Mudededzi: Dan u ngafhi vhoiwe?

Lufuno: A thi divhi.

Mudededzi: Tavhanyani! Tshimbilani ni yo sedza arali o ima ngei thikhithini.

Mashudu: Kha vha vhone! Hangei! Khoula! O namela ndou!

Mudededzi: Yowee, mmaloo! A zwi konadzei!

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u rwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

denndeni	nothe
nndina	thekha
nndindela	thala

takadza	mmaloo
nukadza	mmila
dzwatwatswa	mmona

Kha ri nwale

Nwalani phindulo dza idzi mbudziso afho zwikhalani.

Ndi zwifhio zwe muniwe na muniwe wa avha vhana a takalela sekhasini?

Ntakadzeni	Vhonani	Kanakana	Malindi

Ho bvelela mini kha Dan?

Nwalani magumo a tshitori itshi. Nwalani zwe mudededzi na Dan vha amba.

Mudededzi:

Dan:

Maipfimagdivhiwa

aluwa
tshedza
lini
sumbe

Kha ri nwale

Shumisani maipfi aya a nyito ni tshi fhedzisa mafhungo. Ni kone u talela nga fhasi maipfi ane a talutshedza nyito.

tamba

tshimbila

vhidzelela

namela

Dan o vha o namela tshidele ntha ha ndou.

Vhana vha _____ nga dakalo.

Kilaunara ya _____ nga vhuronwane nga magodobo.

Ndaulwanzhe ya _____ nga bola nga dakalo.

Ra _____ bisi nga u ongolowa ra humela mahayani ro takala.

Maipfi a nyito a pfi maiti.
A ri vhudza zwi no itwa
nga muthu kana tshithu.
Magadzisi a talutshedza
uri nyito i itwa nga ndilade,
lini, ngafhi na
nga nnyi.

Ho bvelela mini kha Dan?

**Kha ri
ite nyito**

Itani litambwa la musi Dan a tshi vhudza khonani dzawe zwe zwa bvelela khae sekhasini. Muriwe wa vhoiwe a vhe mudededzi.

Diiteni Dan. Nwalani kha dayari yangu mafhungo a musi ni sekhasini.

Kha ri nwale

Dayari yanga

Duvha

Kha ri nwale

Talelani maipfi othe a nyito a re tshiitorini tshaqu. Zwino dzhenisani zwikhalani maipfi a rathi kha e na a shumisa tshiitorini.

Kha ri n̄wale

Lidadzisi lo talelwaho nga fhasi li ri vhudza uri nyito yo itea lini, ngafhi kana hani? Nwalani hani, lini kana ngafhi tsini na fhungo. Zwino tangedzelani liiti line la khou talutshedzwa nga lidadzisi.

hani

lini

ngafhi

Ntakadzeni o la tshiswitulo nga u tavhanya.

hani

Pam u anzela u vhala bugu dzi no amba nga phukha.

Dan a ri vhudza zwa sekhasini e na dakalo.

Tshinwe tshifhinga ri a fara nyendo nga tshikolo.

Kilaunara yo tshina nga dakalo sekhasini.

Nga murahu ha sekhasi, vhana vha tshimbila nga u ongolwa vha tshi ya bisini.

Kha ri n̄wale

Tangedzelani ipfi lo teaho kha linwe na linwe la mafhungo aya.

Vho mu vhuya/vhuyela na dzhesi ntswa.

U do vhone/vhona nazwo munwe musi.

Ndi do bika/bikisa mme anga zwiliwa.

Dan o vhona/vhonala o namela ndou.

Tshikolo tshothe tsho takala/takadzwa nga sekhasi.

Ro vhone/vhona zwithu zwinzhi zwi no takadza.

Mudi wa hashu wo naka/nakisa nga maanda.

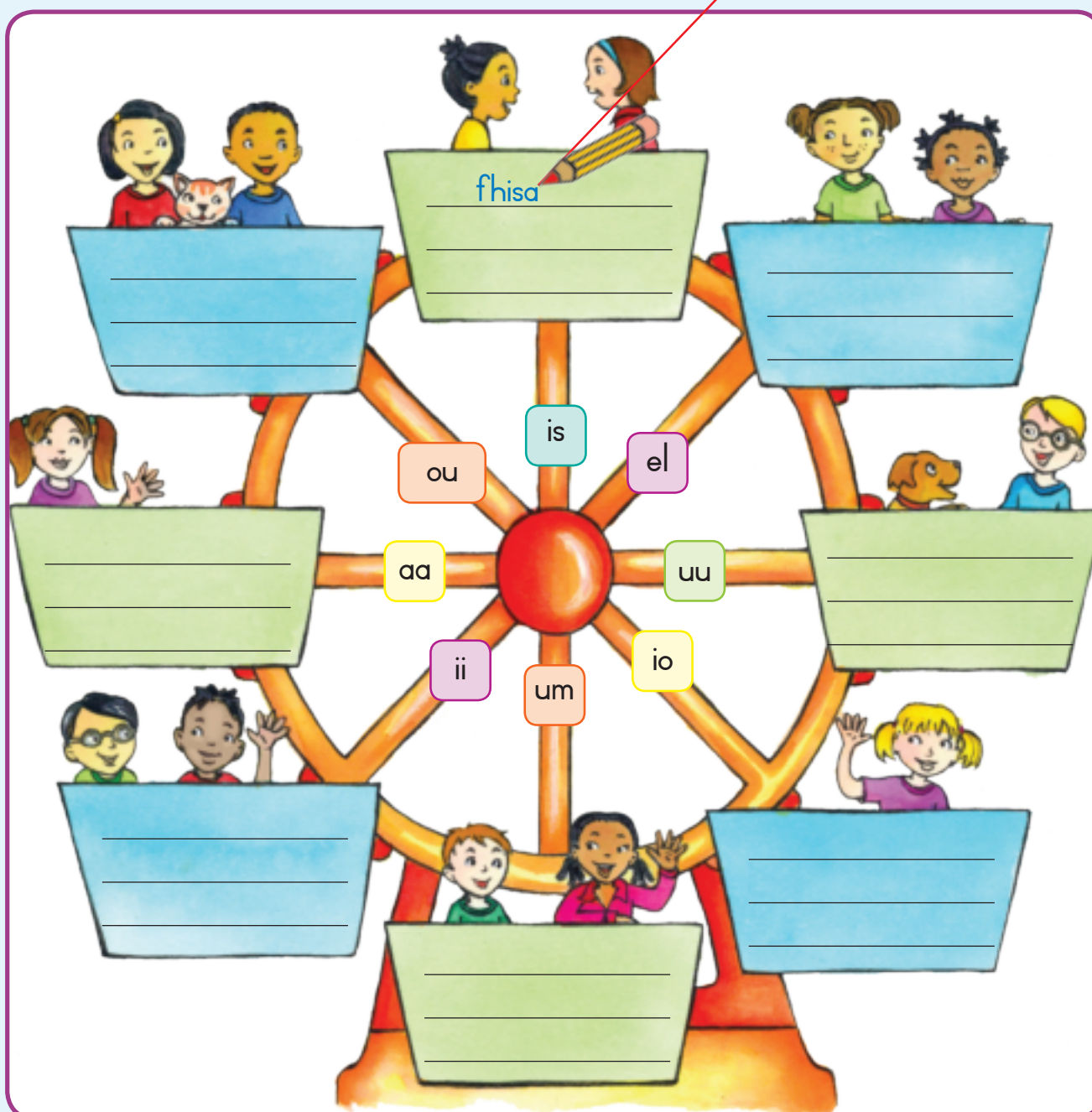

Kha ri diphine

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana.

fhela	nela	muuluso	guma	nii	maalo	lutiitii	miomva
tshiombo	pumu	liiti	tshioro	biso	muunga	nisa	maanea
maano	tou	kela	muumba	ndou	fhisa	founu	kisa

Kha ri ambe

Ambani na khonani yanu nga tshitori tshine na khou toda u riwala.
Ni kone u dzhenisa mihumbulo yanu kha siatari ili.

Pulane ya tshitori tshanga

Vhaanewa na fhethuvhupo

Ndi vhonnyi vha re tshitorini tshanu?

Tshitori tshi bvelela ngafhi?

Tshitori tshi bvelela lini?

Mathomo

Hu bvelela mini mathomoni a tshitori?

Themo ya 3 – Vhege dza 3-4

Mutumbu

Hu bvelela mini kha mutumbu wa tshitori?

Magumo

Tshitori tshi fhela nga ndilade?

Kha ri
diphine

Itani bugu yanu inwi mune. Gerani siatari li tevhelaho kha hei bugu. Gerani kha mitalo ya zwithomathoma. Petani siatari kha mitalo. Nwalani dzina la bugu kha khavara. Nwalani dzina lanu nga fhasi ha dzina la bugu, ngauri ndi inwi munwali wa tshitori. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino nwalani tshitori tshanu buguni.

KHAVARA YA MURAHU

MUŊWALI NDI NNYI?

Nwalani dzina laṅu.

Miṅwaha yaṅu.

Hune na dzula hone.

8

Liqa la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no soṭepulana bugu yaṅu

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Nwalani dzina la bugu hafha.

Nwalani dzina laṅu (ndi inwi muṅwali).

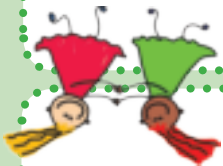
1

Liqa la 1: petani kha mutalo wa zwithoma

5

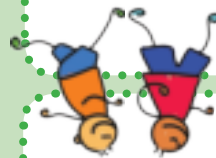
7

Isani tshiṭori tshaṅu phanda hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Nwalani mutumbu wa tshiṭori tshaṅu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u nwala tshiřori tshařu hafha.

Fhedzisani tshiřori tshařu.

2

7

3

9

Isani tshiřori tshařu phanda hafha.

Nwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiřori tshařu.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Z

w

i

r

e

n

g

o

m

u

Thero ya 6: Vhutshilo ha doroboni

Themo ya 3: Vhege dza 5 - 10

81 Vhutshilo ha doroboni 36

U vhala mañwalwa a no amba nga Sedzani a tshi pfulutshela doroboni.

U shumisa tshifanyiso tsha buḽoko ya dzifulethe kha u wana ṭhangano (mafhande) dza fhethu.

U amba nga zwine zwa khou bvelela fuṭetheni iñwe na iñwe..

U ñwala maiti one a no ṭalutshedza zwine zwa khou bvelela fuṭetheni iñwe na iñwe.

82 Fhethu hune ra dzula hone 38

U rera nga mepe.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga mepe.

83 Sedzani u rumela khonani dzawe imeḽi 40

U vhala mañwalwa a re kha imeḽi.

U shumisa maṭanganyi kha u ṭanganya mafhungo.

U topola mafhambanyi.

84 Khonani dza Sedzani dzi a fhindula 42

U vhala mañwalwa a re kha imeḽi.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga imeḽi.

U shumisa maiti kha u fhedzisa mafhungo. U topola zwifhinga zwi re mafhungoni (tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho).

U shumisa masumbafhethu a tshi sumbedza vhuimo na masia.

85 Laedzani ndila 44

U vhala mepe.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga mepe.

U ñwala masia a no sumbedza fhethu hugede kha mepe.

U topola tswayo dza badani na u bula uri dzi amba mini.

86 Hune na dzula hone 46

U ñwala ḡirese kha fuḽobo.

U ṭanganya mafhungo a tshi shumisa maṭanganyi.

U topola madzina vhukuma.

U ḡadza garaṭa ya u rambela vhatu khontsati ya tshikolo.

U ola mepe a tshi sumbedza ndila.

87 U laedza 48

U nambatedza fhethu kha mepe.

U rera nga mepe e na khonani yawe.

U rera ngauri ndi ngafhi hune ha vha na tsiredzo na hu si na tsiredzo.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga mepe.

88 Vhalani nga vhuronwane 50

U vhudzisa na u laedza ndila ya u ya kha masia o fhambananaho kha mepe.

U paḡula maipfi a bva mibvumo.

U nombora maipfi nga thevhekano ya alifabethe.

U vhala khungedzelo.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga khungedzelo.

U dizaina khungedzelo.

89 Ri khou vhona khombo 52

U vhala tshiṭori tsha zwifanyiso.

U ñwala mapulo a maipfi a tshi fhedzisa tshiṭori.

U humbulela na u ñwala u ñwala magumo a tshiṭori.

U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi zwo teaho.

U vhala maipfi na u thetshesela mibvumo.

U topola na u livhanya masala.

90 Ho bvelela mini? 54

U topola thevhekano ya tshiṭori.

U vhambedza zwifanyiso zwiwhili na u topola pambano.

U fhedzisa fomo ya khombo nga u dzhenisa mafhungomatsivhudzi.

91 Khontsati ya tshikolo 56

U vhala mbekanyamushumo ya khontsati ya tshikolo.

U rera nga mbekanyamushumo e na khonani yawe.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho kha mbekanyamushumo.

U ola phosiṭara ya u kungedzela khontsati a tshi bula mafhungomatsivhudzi o teaho.

92 Vhaeni khontsatini yashu 58

U vhala atikili ya gurannḡa.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho kha atikili ya gurannḡa.

U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi zwo teaho.

U topola madzina a no khou ṭahela na maṭaluli a zwi shumisa kha u fhedzisa mafhungo.

93 Dan ndi muñwevho 60

U vhala mañwalwa a no amba nga Dan.

U ñwala ṭhalutshedzo ya Dan.

94 U rera nga mepe wa Afrika Tshipembe 62

95 Zwifanyiso zwa zwigeriwa 63

96 U ñwala tshiṭori tshanu 65

U rera nga puloto ya tshiṭori.

U ñwala mihumbulo ya tshiṭori nga fhasi ha ṭhoho dze dza ñewa.

U ita bugu ya zwigeriwa.

Kha ri vhale

Sedzani u pfulutshela doroboni

Khotsi a Sedzani vho wana mushumo muswa doroboni zwino muṭa wavho u tea u pfuluwa. Sedzani o pfa o ṭunguf̣hala nga maanda musi a tshi tea u sia khonani dzawe dza tshikoloni. Zwo vha zwo tou tea vhukuma uri a ye tshikoloni tshiswa.

U dzula doroboni zwo f̣hambana na u dzula mudini wa mahayani. Hu na vhathu vhanzhivhanzhi vha no dzula doroboni **nahone** hu na goloi nnzhinnzhi. Zwiṯaraṯani muthu u vhona vhathu vha tshi khou tshimbila nga nayo, vha tshi khou namela thekhisi na zwidimela, vha tshi ya fhethu ho f̣hambananaho. Vhathu vhanzhi a vha na ngade **ngauri** vha dzula kha zwif̣haṯo zwilapfulapfu na dzifuletheni.

Sedzani u dzula kha buloko ya dzifulethe. U dzula kha tshitizi tsha vhuvhili fuletheni ya 2A. U dzula tsini na tshikolo **lune** a kona u tou tshimbila a tshi ya tshikoloni.

Sedzani u tshimbila a tshi xela **ngauri** zwiṯaraṯa zwo dalesa nahone zwi a fana zwoṯhe. Khonani yawe Shumani u a mu thusa arali o xela. U na minwaha mivhili a tshi khou dzula doroboni.

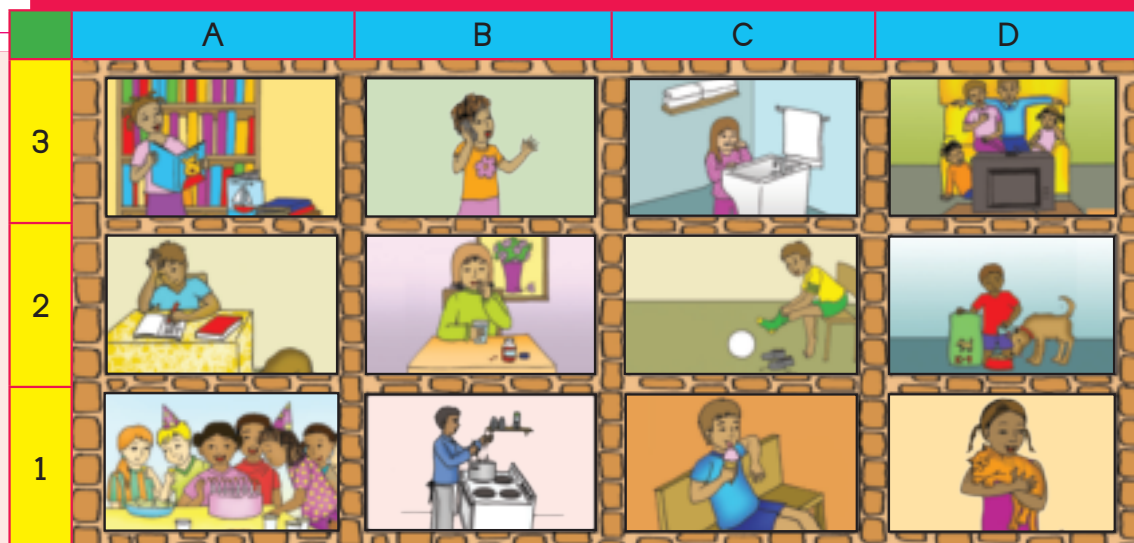

Kha ri n'wale

Lavhelesani zwine vhathu vha khou ita af̣ho bulokoni ya dzifulethe.

Tshifanyisoni itshi, ro nombora fulethe dzoṯhe. Hu na zwitizi zwiraru, zwi re na fulethe n̄a kha tshitizi tshir̄we na tshir̄we. Tshitizi tshir̄we na tshir̄we tshi na nomboro, nahone fulethe ir̄we na ir̄we i na leḍere la alifabethe.

Thebulu i re af̣ho f̣hasi i na mutevhe wa zwine mur̄we na mur̄we a khou ita. Kha ir̄we na nyito ir̄we, dzhenisani nomboro ya fulethe ine itsho tshithu tsha khou itwa khayō. Shumisani nomboro ya tshitizi (i re kha kholomo ya muṭaḍa kha tsha monde), na nomboro ya fulethe (i re kha rou ya muvhala wa lutombo nga nṯha).

Sedzani u khou ita tshunwahaya yawe.	2A	Musidzana u khou nwa mushonga.	Musidzana u khou vhala bugu laiburari.
Vhana vha khou pembela phathini.		Mutukana u khou ambarela u ya bolani.	Munna u khou bika.
Musidzana u khou tamba mano.		Mutukana u khou la aisikhirimu.	Musidzana u khou luludzela tshimange.
Musidzana u khou amba nga lutingo.		Mutukana u khou fha mmbwa zwiliwa.	Vha khou talela TV.

Kha ri nwale

Lavhelesani maipfi e na riwala kha thebulu. Zwino dzhenisani maipfi ane a khou talela u itela u taphudza mafhungo.

Vha khou 	TV.
U khou 	nga lutingo.
Mutukana u khou 	mmbwa.
Mutukana u khou aisikhirimu. 	
Shumani u khou 	bugu.

Kha ri vhale

Lavhelesani mepe ni ambe nga zwifhaṱo na fhethu hune wa sumbedza. Sumbani zwine na khou vhona kha tshibuloko tshirwe na tshirwe ni bule uri ndi tshithude.

	A	B	C	D
6	 nṁdu	 nṁdu	 bannga	 makete
5	 tshikolo	 phakha	 sibadela	 suphamakete
4	 tshiṱediamu	 bambelo	 kereke	 tshiṱitshi tsha tshidimela
3	 resiturente	 khireshe	 laiburari	 fulethe
2	 kiliniki	 mavhengele	 tshiṱitshi tsha mapholisa	 tshiṱitshi tsha vhadzimamulilo
1	 zuu	 garatshini	 poswoni	 vhukavhamabufho

Kha ri n̄wale

Zwino bulani uri huriwe na huriwe ha afha fhethu ndi ngafhi. Shumisani nomboro dza mutaga dzi no bva kha tsha monde tsha mepe na maledere a muvhala wa lutombo a re nga nt̄ha.

Kilini i nga ngafhi?	2A	Sibadela tshi nga ngafhi?	
Laiburari i nga ngafhi?		Tshititshi tsha mapholisa tshi nga ngafhi?	
Tshititshi tsha vhadzimamulilo tshi nga ngafhi?		Fulethe dzi nga ngafhi?	
Tshikolo tshi nga ngafhi?		Zuu i nga ngafhi?	
Miri minzhiminzhi i kha buloko ifho?		Tshititshi tsha tshidimela tshi nga ngafhi?	

Kha ri n̄wale

Zwino ambani na khonani yangu nga fhethu ho fhambananaho hu re kha mepe. Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho ni vhavhili ni kone u n̄wala phindulo.

Bulani fhethu huvhili hune ha vha <u>tsini</u> na tshikolo.	
Bulani fhethu hun̄a hune ha vha <u>seli</u> na kereke.	
Ndi fhethu hufhio hune ha vha <u>phanda</u> ha vhukavhamabufho?	
Ndi fhethu hufhio hune ha vha <u>tsini</u> na tshikolo?	
Bambelo li <u>vhukati</u> ha	
Dzifulethe dzi <u>tsini</u> kana <u>kule</u> na tshikolo?	_____ na _____
Arali ha thoma mulilo tshikoloni, lori ya tshidzimamulilo i do tea u tshimbila tshikhala tshingafhani? Vhalani zwibuloko.	
Ni tama u dzula ngafhi? Bulani uri kha tshibuloko tshifhio na uri ndi nga mini no ketha tshibuloko tshenetsho.	

Kha ri vhale

Ha: vhonani@library.com, ntakadzeni, ann@library.com, lufuno@library.comI bva kha: Sedzani@school.com

1 Khubvumedzi 2015

14h22

Khonani dzanga Vhonani, Kanakana, Lufuno na Ntakadzeni

Ndi vho dzula doroboni zwino. Ndo takala nga maanḁa uri ndi khou ni rumela luḁwalo lwa imeili nga khomphiyutha ya tshikolo. Ndo ni ṽuvha nga maanḁa noṽhe.

Fhano doroboni a ho ngo fhumula hu na ṽhirafiki nnzhinnzhi. Ndo thoma tshikoloni tshiswa. Ndi tshikolo tshihulwane nga maanḁa. Hu na vhana vha no hovhelela 1000. Tshikolo itshi tshi tsini na phakha na bambelo. Nga masiari ndi ya u guda u bambela. Ndi na khonani. Dzina ḁawe ndi Shumani. Ri kḁasini nthihi. Musi ndi tshi xela afha tshikoloni u a nthusa.

Ndi vho dzula fuḁetheni. Ndi dzula kha tshitizi tsha vhu4. Ndi nṽhanṽha. A hu na ngade fhedzi ri na mashudu ngauri ri dzula tsini na phakha. Ndi a kona u ya hone nda tamba na khonani dzanga.

Ndi na fulufhelo ḁauri ndi ḁo nangiwa nda vha khephutheni (mukapuṽeni) wa thimu ya bola nahone ndi tou tama arali ri tshi nga tamba na tshikolo tsha vhoiwe. Ndi ḁo ḁa nda ni dalela ndi tshi ḁa u dalela makhulu wanga nga khirisimusi.

Ndi khou humbela uri ni mbo ḁi fhindula zwino, ndi ḁo dzula khomphiyutha ndo lindela phindulo.

Zwavhuḁi

Sedzani

Rumelani

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetsheselele mibvumo. Zwino shumisani maipfi maṽanu kha u ṽwala mafhungo aṽu inwi muṽe buguni yaṽu ya ṽḁowedzo.

Maipfi maḁivhiwa

maandḁa	muomva	muungo	miumo	tshiimo
maano	muora	muumo	miungo	tshiimbo
maanga	muongi	muunda	miunda	tshiitwa

renga
rengiwa
fara
farela

Kha ri n̄wale

Tumani phere in̄we na in̄we ya aya mafhungo ni tshi shumisa maipfi a tevhelaho uri a ni thuse.

nahone

ngauri

zwino

fhedzi

Nahone, zwino, fhedzi
na ngauri ndi matanganyi.
Ri a shumisa kha u
tanganya mafhungo.

Doroboni hu na vhathu vhanzhi.

Ho dalesa thirafiki.

Vhunzhi ha vhathu a vha na ngade.

Vha dzula fuletheni.

Sedzani u dzula tsini na tshikolo.

U a kona u ya tshikoloni nga milenzhe.

Hu na bambelo tsini na tshikolo tshawe.

U a ya u guda u bammela.

Sedzani u dzulela u xela.

Zwitaraṭa zwo dalesa.

A huna ha u tambela dzharatani.

Ndi tamba phakhani.

Kha ri n̄wale

Wanani lifhambanyi (athonimi) la ipfi lin̄we na lin̄we lo swifhadzwaho ni li n̄wale tshikhalani.

kule

sekena

renga

tshedza

tavhanya

Tshikolo tshi tsini.

kule

Vha rengisa malegere.

Bada yo atama.

Ndi a lenga u swika tshikoloni.

Doroboni hu na swiswi vhusiku.

Ni kha dielelwa uri
pfanywa ndi mini?
Ndi ipfi line la amba
zwi no fana na zwa
lin̄we. Lifhambanyi
ndi ipfi line la amba
zwi no fhambana na
zwa lin̄we ipfi.

Kha ri vhale

Ha:

Sedzani@school.com

I bva kha:

vhonani@library.com

1 Khubvumedzi 2015

14h45

Khonani yanga Sedzani

Yoo, ri kha ɔi tou bva u ɔanganedza imeiji yaŋu. Roɔthe ri khou shumisa khomphyutha ya ɔaiburari.

Na riŋe ro ni ɔuvha, ɔhama. Ni khou dzhena tshikoloni tshihulwane vhukuma. Zwino ni khou guda u bambela. Ri tou ni tama. Ri tou tama arali ri tshi nga ɔa ra ni dalela khathihi na u vhona tshikolo tshaŋu.

ɔhamusi ri ɔo ni vhona khirisimusi i sa athu swika.

Zwavhuɔi

Vhonani, Ann, Lufuno na Ntakadzeni

Rumelani

Kha ri n̄wale

Ndi nnyi o f'hindulaho?

Vho f'hindula nga ɔuvha lif'hio?

Vho f'hindula nga tshif'hingade?

Avha vhana vho vha vhe ngaf'hi?

Kha ri n̄wale

Shumisani maipfi a nyito kha u fhedzisa mafhungo aya.
Ni kone u bula uri fhungo li kha tshifhinga tsha zwino naa kana tsho fhiraho.

u pfulutshela o pfulutshela	Sedzani u pfulutshela doroboni.	tsha zwino
	Mahola Sedzani _____ doroboni.	
vha toda vho toda	Khotsi awe _____ mushumo.	
	Khotsi awe _____ mushumo.	
o ya u ya	U ya tshikoloni nga milenzhe.	
	Mulovha Sedzani _____ tshikoloni nga milenzhe.	
o tevhelela u tevhelela	Shumani u tevhelela bugu.	
	Mulovha Shumani _____ tevhelela bugu.	

Kha ri diphine

Dzhenisani madadzisi kha giridi ya maipfi. Vhalani maledere a re kha ipfi linwe na
linwe uri a ni thuse kha u wana tshikhala tsho teaho tsha maledere.

n̄ha

kule

tsini

bolani

tsimuni

tivhani

Kha ri vhale

Kha ri humele kha mepe. Lavhelesani mepe.

	A	B	C	D
6	poswoni Mandela Road	Tshiozwi Avenue Denga Avenue	vhukavhamabufho Mutshedzi Avenue	Muunga Street
5	tshititshi tsha tshidimela Marude Road	vhupakagoloi	phakha	tshititshi tsha mapholisa
4	Tshiredzi Street	kereke	phakha	khireshe
3	suphamakete Vhakoma Road		tshikolo	
2	Nzenene Street	sibadela		garatshini
1	makete		khefi ya Inthanete	limaga

Duvha:

Kha ri n̄wale

Lavhelesani mepe ni kone u dzhenisa phindulo dza mbudziso idzi.

Maipfimaqivhiwa

luma
lima
lema
londa

Tshikolo tshi kha tshit̄arat̄a tshifhio?	
Suphamakete i khoneni ifhio?	
Gethe la sibadela li tshit̄arat̄ani tshifhio?	
Ndi ngafhi hune vhana vha nga tamba vho tsireledzea?	
Ndi ngafhi hune ha vha na phosho?	
Ndi ngafhi hune ha tamba vha hu si na tsireledzo?	

Kha ri n̄wale

N̄walani kutshimbilele kwa u bva tshikoloni u tshi ya poswoni.

N̄walani kutshimbilele kwa u bva sibadela u tshi ya tshikoloni.

N̄walani kutshimbilele kwa u bva tshikoloni u tshi ya garatshini.

Kha ri
diphine

Tswayo idzi dzi amba mini?

--

--

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

45

Kha ri ñwale

Ñwalani ñirese
kha fulobo i no
khou rumelwa inwi.

Kha ri ñwale

Talani mutalo u tshi bva kha tshibogisi tsha lutombo u
tshi ya kha tsha pinki u itela u tshaphudza fhungo ñinwe
na ñinwe. Talelani litanganyi fhungoni ñinwe na ñinwe.

Nahone, zwino na
ngauri ndi matanganyi.
Ri a shumisa kha u
tanganya mafhungo.

O pfuka bada ngauri		nda ya laiburari.
O bvisa bugu yawe ya risipi ngauri		nda ya nda sedza kha nothisibodo.
Ndo vha ndi tshi khou ya u tamba bola, zwino		robotho dzo vha dzi dala.
Ndo vha ndi sa ñivhi uri ri tamba netibolo nga maduvha afhio, zwino		ndo tuwa na khokho dzanga tshikoloni.
Ndo edela u lenga nahone		o vha a tshi todou baka khekhe.
Ndo vha ndi si na tsha u vhala, zwino		ro vha ri tshi khou tamba metshe.
Ro ya mudavhini wa mitambo ngauri		nda balelwa u buba nga matsheloni.
Vho ri a ye kiliniki ngauri		o vha a tshi khou lwala.

Duvha:

Kha ri riwale

Talelani madzina ane a tea u thoma nga malederedanzi.

<u>vhonani</u>	maanda	tshimedzi	lusikisiki	durban	dan
musumbuluwo	tshidulo	khekhe	bugu	polokwane	dzuvha
pene	lufuno	baisigira	tshikolo	johannesburg	tshigero

Kha ri diphine

Rumelani Vhonani na Lufuno thambo ya u vha ramba khontsatini ya tshikolo. Dzhenisani mafhungomatsivhudzi ngomu garaṭani ya thambo ni ole na u leibula ndila yavho u bva tshititshini kana vhuimabisi i swika tshikoloni.

Khonani dzanga Vhonani na Lufuno

Mbekanyamushumo ya khontsati

Ni Khou rambiwa khontsatini ya tshikolo tshashu.

Duvha:

Tshikolo:

Olani kutshimbilele u bva tshititshini u ya tshikoloni. Dzhenisani lebulu dzi no sumbedza madzina a zwiṭaraṭa na madzina a fhehu hune vha ḡo hu fhira khaho.

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

47

Kha ri ite nyito

Olani mepe wanu inwi mune.

Gerani zwifanyiso zwa fhetu ho fhambanaho kha bammbiri la u shumela la 95 (kha siatari la 63) ni zwi nambatedze kha giridi iyi.. Ni nga dikhethele hune na nga nambatedza hone af ho fhetu nga huthihi nga huthihi. Ni nga nanga nthihi ya ngu ya vha yanu na dikhethele hune na tama u i nambatedza hone. Ni i toda tsini na tshikolo?

	A	B	C	D
6				
5				
4				
3				
2				
1				

Kha ri riwale

Sumbedzani khonani yaṅu mepe waṅu. Sumbani he na nambatedza masia o fhambananaho. Ni kone u dzhenisa nomboro na leḡere ni tshi sumbedza uri sia liṛwe na liṛwe no li vhea ngafhi. Afho zwikhalani, bulani uri ndi ngani no khetha u vhea tshifanyiso itsho heneḡho fhetshu. Vhudzani khonani yaṅu uri ndi ngafhi hune na nga tamba ni songo tsireledzea kana no tsireledzea.

Maipfimaḡivhiwa

vhukati
zwenezwo
mathomoni
magumoni

Zwino bulani uri fhetshu afha hu tshibulokoni tshifhio.		Bulani uri ndi nga mini masia aya no a vhea afho. Ngaauri ...
Kiliniki i nga ngafhi?		
Laiburari i nga ngafhi?		
Sibadela (vhuongelo) tshi nga ngafhi?		
Tshikolo tshi nga ngafhi?		
Tshititshi tsha vhadzimamulilo tshi nga ngafhi?		
Tshititshi tsha mapholisa tshi nga ngafhi?		
Tshititshi tsha tshidimela tshi nga ngafhi?		
Fulethe dzi nga ngafhi?		
Phaka i nga ngafhi?		
Ndu ya hanu i nga ngafhi?		
Bambelo li nga ngafhi?		
Suphamakete i nga ngafhi?		
Kereke i nga ngafhi?		

Kha ri ite nyito

Vhudzisanani nga tshanu ngila ya u ya fhethu ho fhambananaho kha mepe. Shumisani maipfi a tevhelaho.

khonelani kha tshaula

khonelani kha tshaula

iyani phanda nga ndila

Ni do vhona ____ kha tshaula

khoneni ni khonele kha

ni fhire phakha ...

Divhamaipfi

Padukanyani maipfi a tevhelaho u itela u sumbedza mibvumo yo fhambananaho. Ni kone u nombora aya maipfi tshibogisini tshinwe na tshinwe a tshi tevhkana nga alifabethe.

1	si/ba/de/la		mapholisa		suphamakete		mudavhini
3	bambelo		laiburari		resiturente		makete
2	tshiporo		kereke		garatshi		thekhisi

Kha ri vhale

Vhalani khungedzelo i re kha siatari la seli, ni kone u amba na khonani yanu nga zwine khungedzelo ya ni fulufhedzisa zwone. Ni kone u dzhenisa ee kana hai siani la mbudziso idzi.

Vhalani mbudziso dzi tevhelaho ni riwale ee kana hai. (✓)	ee	hai
Ni vhona u nga itshi tshikhipha tshi nga ita uri ni gidime nga luvhilo?		
Ni vhona u nga itshi tshikhipha tshi nga ni thusa uri ni vhe ngwenā?		
Ni vhona u nga itshi tshikhipha tshi nga ita uri ni pfe ni na maanda?		
Ni vhona u nga itshi tshikhipha tsho tshipa?		
Ni vhona u nga iyi khungedzelo i amba zwone nahone a i fhuri?		
Hu na inwe khungedzelo ine na i divha ine ya fhura vhathu?		

Tshikhipha tshine nwana muñwe na muñwe o thanyaho a tea u vha natsho!

Vhana, arali ni tshi todou vha Shapu ni tea
u renga tshikhipha tsha **Supha Shapu**.

Tshi do ita uri ni kone u gidima nga luvhilo
nahone ni do vha ngwena ya vhugwena.

Ni do pfa ni na maanda musu no ambara
tshikhipha tsha **Supha Shapu**.

Ni do rambiwa phathini dza muñwe na muñwe.

Rengani tshithihi namusi. Mitengo ya
fhasisa fhano doroboni.

Ndi R150 fhedzi! Seili ndi ya vhege nthihi fhedzi.

**Kha ri
diphine**

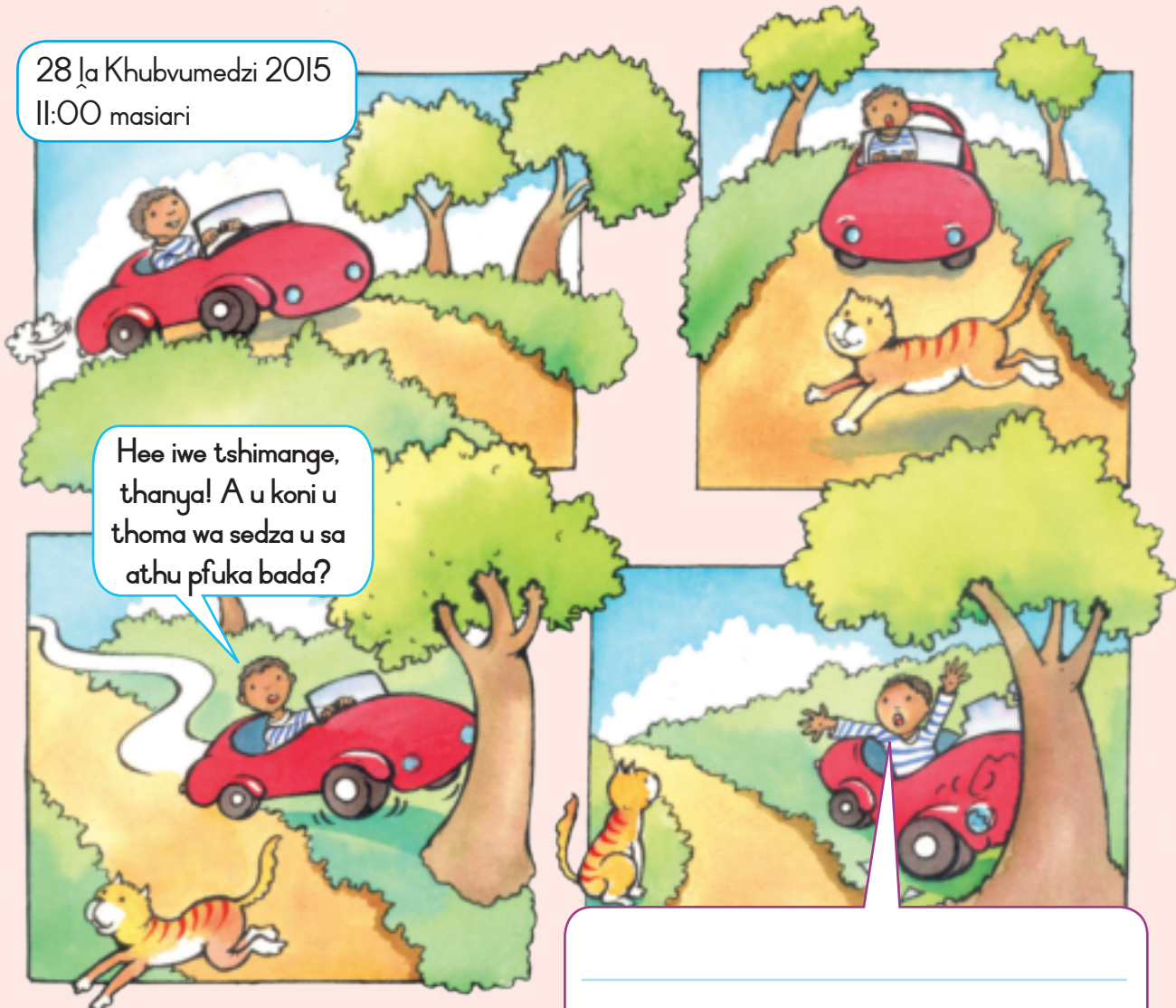
Diiteleni khungedzelo yanu inwi mune. Olani tshifanyiso ni nwale
mafhungo a si manzhi a no do ita uri vhatu vha renga itsho tshithu.

Kha ri vhale

Vhalani tshitoro ni dzhenise kha bulo la maambiwa zwine na vhona u nga zwo ambiwa nga giraiva.

28 la Khubvumedzi 2015
11:00 masiari

Kha ri riwale

Ni vhona u nga uyu munna a nga kha di kona u reila goloi yawe nga murahu ha khombo? Zwino riwalani mafhungo mararu nga zwine na vhona u nga zwo tevhela tshitorini itshi.

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi matanu kha u riwala mafhungo kha bugu yanu ya ndowedzo.

fhufha

fhala

phungo

phore

khokho

shango

shavha

khani

Maipfimaqivhiwa

guma
gama
gogo
gaku

shaka	fhasi	khakha	phanga

Kha ri riwale

Vhalani fhungo li riwe na li riwe, ni tingedzele li sala line na nga li shumisa vhudzuloni ha maipfi o talelwaho nga fhasi.

Munna o thula muri nga goloi.	inwi	ene	ri <u>n</u> e	vhone	tshone
Tshimange tsho pfuka bada.	inwi	ene	ri <u>n</u> e	vhone	tshone
Sedzani na Shumani khombo iyi vho i vhona.	inwi	ene	ri <u>n</u> e	vhone	tshone
Shumani a tea u riwalela mapholisa muvhigo.	inwi	ene	ri <u>n</u> e	vhone	tshone
N <u>n</u> e na Shumani ra isa tshimange hayani.	inwi	ene	ri <u>n</u> e	vhone	tshone

Kha ri riwale

Talani mutalo ni tshi livhanya masala a re kha kholomo ya u thoma na masala o teaho a re kha kholomo ya vuvhili.

ya ene
tsha ene
tsha tshone
zwa ri <u>n</u> e
kwa n <u>n</u> e
vha inwi
la vhone

kwanga
vha <u>n</u> u
yawe
tshawe
zwashu
la <u>v</u> ho
tshatsho

Kha ri ite nyito

Nomborani zwifanyiso ni tshi sumbedza thevhekano yone ni kone u tšalutshedza khonani yaṅu uri ho bvelela mini zwi tshi tevhhekana nga ngona.

Kha ri diphine

Wanani phambano.

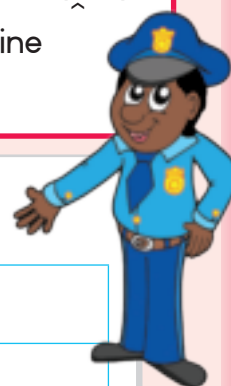
Kha ri n̄wale

Ni tea u ḡadza fomo ya u itea ha khombo.

Dielekanyeni no vha ni n̄dilani ya u bva tshikoloni ni tshi ya hayani. Na vhona khombo n̄dilani. No vhona golo i tshi bva n̄dilani i tshi khou tinya tshimange.

Gloi ya ya ya thula muri, fhedzi mureili a si huvhale na tshimange na tshone tshi si huvhale.

Ho vha inwi ni noṱhe we na vhona khombo iyi, zwino no humbelwa uri ni n̄wale tshiṱori tsha zwe zwa bvelela. Musi ni sa athu ḡadza fomo, vhudzani khonani yaṅu zwine na ḡo amba.

Fomo ya Khombo

Dzina laṅu	
Duvha ya khombo	
Tshifhinga tsha khombo	
Ho bvela mini:	
Ho thoma	
Ha ḡa	
Nga murahu	
Ha fhedzisela	
Tsaino:	

Kha ri ambe

Vhalani mbekanyamushumo nga vhuronwane ni vhudze khonani yaṅu uri khontsati i ḡo vha i ya mini. Bulani uri ndi tshiteriwa tshifho tshine tsha ḡo ni takadzesa.

Mbekanyamushumo ya Tshikolo tsha Phuraimari ya TSHITENZHE

Duvha: 3 Khubvumedzi 2015

Tshifhinga: 2:00 u swika 5:30

Tshifhinga	Gireidi	Aitheme (Tshiteriwa)
13:00		U vula mushumo nga Tshohoyatshikolo Vho Dama
13:10	Gireidi ya 1	Luimbo lwa Winnie wa Tshivhingwi
13:20	Gireidi ya 2	Luimbo: Rine a ri ofhi phele khulukhulu mmbi
13:40	Gireidi ya 3	Maluta na muṅawa Vhatambidendele: Sedzani u tamba sa Maluta . Shumani ndi mme a Sedzani
14:00 to 14:30		Bureiki Vhana vha tshikolo vha ḡo newa dzhusi na mathuthuba. Vhabebi vha nga renga tie na kofi.
14:30		Pfufho dza Gireidi 1, 2 na 3
15:00	Gireidi ya 4	Khwairi ya vhana i imba Luimbo lwa Lushaka
15:15		Tshipitshi tsha u vala mushumo: Minisiṭa wa Pfunzo ya Muteo

Kha ri ṅwale

Lavhelesani mbekanyamushumo.

Khontsati i thoma nga tshifhingade?

Ndi nnyi a no ḡo vula mushumo?

Kilasi ya Gireidi 1 i ḡo ita mini?

Hu do bvelela mini nga 13:20?	
Vhatambi vha no do tamba nga 13:40 ndi vhonnyi?	
Kilasi ya Gireidi 4 i do ita mini?	
Hu do bvelela mini nga bureiki?	
Ndi nnyi a no do ita tshipitshi tsha u vala mushumo khontsatini?	
Ni tshi do takadzwa nga tshitenwa tshifho?	
Arali na nga swika nga 14:30 ni nga tahela mini na mini?	1
	2
	3
	4

Kha ri
diphine

Olani phositara
ya u kungedzela
khontsati. Neani
mafhungomatsivhudzi
otlhe o teaho.

Kha ri vhale

Denzhe la Vhana

Khontsati khulu tshikoloni tsha Tshitenzhe

Muvhigi: Shandu Maile

4 Khubvumedzi 2015

Vhana vha Tshikolo tsha Tshitenzhe vho bveledza khontsati yavhudi nga maanda mulovha. Vho mvumvusa vhataleli nga matambwa a no bva kha Winnie wa Tshivhingwi na Zwiguluzwana Zwiraru. Vhatambidendele ho vha hu Sedzani Dau na Shumani Simba vhe vha tamba kha Malutja na Munawa. Sedzani o vha e Malutja, ngeno Shumani e mme awe.

Tshohoyatshikolo vho vha vho takala nga maanda ngaauri Ministja wa Pfunzo ya Muteo vho vha vhe hone na vhone. Ministja vho ri: "Ndi pfa ndi tshi dikukumusa vhukuma nga hetshi tshikolo. Vhana vha fhano vha khou shuma

zwavhudi nga maanda nahone ndi a kona u zwi vhona uri vhadededzi na vhabebi vha khou ita mushumo wavhudi." Tshikolo tsho nekedza pfufho vhagudi vhane vha dzulela u ita tshunwahaya dzavho. Vhagudi vhenevha vho shuma zwavhudi na kha milingo ya ANA nwedzi wo fhelaho. Vhengele la Bono lo vha lone le la lambedza nga pfufho dza bugu.

Kha ri nwale

Ni vhona u nga murwali wa atikili iyi u vhona Tshikolo tsha Tshitenzhe tshi tshi khou ita mushumo wavhudi? Ni zwi divha ngani?

Vhana vho wana pfufho nge vha ita mini?

Tshikolo tsho wana ngafhi ndambedzo?

Nwalululani fhungo line la ri vhudza uri Minist'a vho takadzwa nga zwe tshikolo tsha ita.

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi matanu kha u riwala mafhungo kha bugu yanu ya ngowedzo.

khontsi

mulambwana

mvula

mbwanana

zwikontsi

mvalo

pfuko

pfano

Maipfimaivhiwa

da
dela
dinga
danzhe

khontsati

mvumvusa

matambwa

pfufho

Dzhenisani madzina na mataluli ao ane a khou tahela.
Shumisani maipfi aya uri a ni thuse.

Kha ri riwale

Madzina

goloi

zwifhatso

miri

tshikolo

vhathu

Mataluli

zwihulwane

luvhilo

phosho

vhanzhi

milapfu

zwo vha zwi

dzo vha dzi na

vho vha vhe

tsho vha tshi na

yo vha i

Kha ri vhale

Dan u dzulela u lenga nahone u dzulela u hangwa zwithu.

Mahola o hangwa duvha lawe la mabebo.

Nwedzi wo fhiraho o hangwa bege yawe ya tshikolo bisini.

Vhege yo fhiraho o namela ndou sekhasini.

Mulovha o siwa nga tshidimela a tshi ya khontsatini.

Namusi o ya tshikoloni o ambara khosishumu ya u bambela.

Ndi muñwevho ngoho.

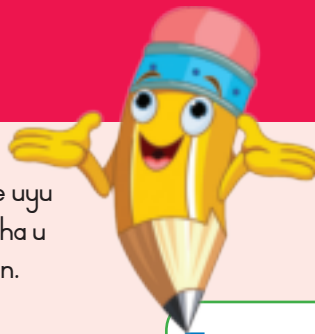

Duvha:

Kha ri n'wale

Shumisani mepe uyu
wa mihumbulo kha u
talutshedza Dan.

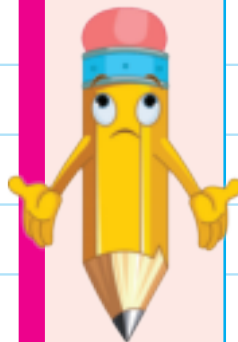
U vhonele nga ndilade

Zwinwe zwa zwithu zwi seisaho
zwine a ita

Khonani dzawe

Zwine Dan a tea u ita uri a
elelwe zwithu

- Lavhelesami mepe wa Afrika Tshipembe.
- Sumbani mavundu a ṭahe.
- Ni dzula kha vundu ḷifhio?
- Bulani dzina ḷa musanda wa vundu ḷiñwe na ḷiñwe.
- Sumbani zwinepe zwine zwa sumbedza ḥuñwe ha fhethu hu hulwane kha vundu ḷiñwe na ḷiñwe.
- Ndi mavundu afhio a re kha phendelashango?

Zwifanyiso zwa zwigeriwa

95

Kha ri ite nyito

Gerani zwifanyiso izwi ni zwi shumise kha u ita mepe wanu kha siatari la 48.

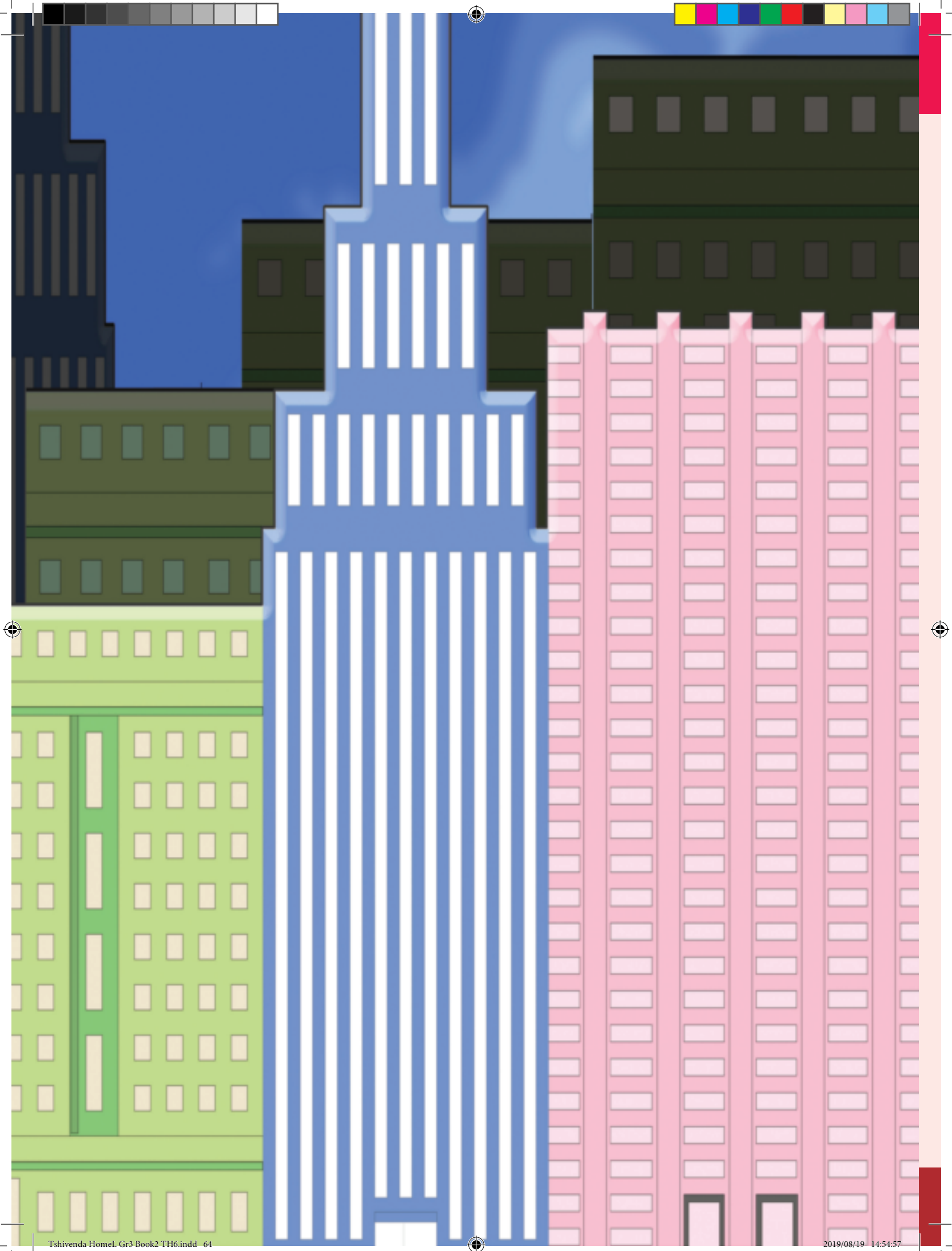
Themo ya 3 – Vhege dza 9–10

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

63

Kha ri ambe

Ambani na khonani yaṇu nga tshiṭori tshine na ḡo ṉwala.
Ni kone u dzhenisa mihumbulo yaṇu kha siatari iḷi.

Pulane ya tshiṭori tshanga

Vhaenewa na fhethuvhupo

Ndi vhoneyi vha re tshiṭorini tshaṇu?

Tshiṭori tshi bvelela ngafhi?

Tshiṭori tshi bvelela lini?

Mathomo

Hu bvelela mini mathomoni a tshiṭori?

Mutumbu

Hu bvelela mini kha mutumbu wa tshiṭori?

Magumo

Tshiṭori tshi fhela nga ndilade?

Kha ri
diphine

Itani bugu yaṅu inwi muṅe. Gerani siaṭari li tevhelaho kha hei bugu.
Gerani kha mitalo ya zwithomathoma. Petani siaṭari kha mitalo.
Nwalani dzina la bugu kha khavara. Nwalani dzina laṅu nga fhasi ha dzina la
bugu, ngauri ndi inwi muṅwali wa tshiṭori. Olani tshifanyiso kha khavara.
Zwino nwalani tshiṭori tshaṅu buguni.

KHAVARA YA MURAHU

MUṀWALI NDI NNYI?

Ṁwalani dzina ḷaṇu.

Minwaha yaṇu.

Hune na dzula hone.

8

Liga la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi na soṭepulana bugu yaṇu.

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Ṁwalani dzina ḷa bugu hafha.

Ṁwalani dzina ḷaṇu (ndi inwi muṀwali).

1

Liga la 1: petani kha mutalo wa zwithoma

5

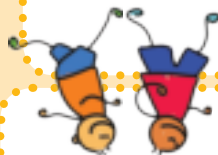
Ṁsani tshiṭori tshaṇu phandṁ hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

7

Ṁwalani mutumbu wa tshiṭori tshaṇu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u riwala tshiřori tshanu hafha.

2

3

Isani tshiřori tshanu phanda hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Fhedzisani tshiřori tshanu.

7

9

Nwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiřori tshanu.

Olani tshifanyiso hafha.

Z

Thero ya 7: Vhathu na fhethu

Themo ya 4: Vhege dza 1 – 4

W**i****r****e****n****g****o****m****u**

97 Vhana vhaswa tshikoloni tshashu 70

U vhala mañwalwa a no amba nga vhana vhaswa tshikoloni.

U fhedzisa thebuḽu yo ḡisendekaho kha mañwalwa.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho kha mañwalwa.

98 Fhethu ho fhambanaho Afrika Tshipembe 72

U gera na u nambatedza mavunḡu a ṽahe kha mepe.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga vunḡu ḽine a dzula khaḽo.

U topola mibvumo i no fhambanya maipfi.

U nanguludza maipfi hu tshi tevhedzwa thevhekano ya aḽifabethe.

U ṽwalulula mafhungo a tshi shumisa ndongazwiga dzone.

99 Mutsho washu 74

U vhala muvhigo wa mutsho.

U shumisa mafhungomatsivhudzi a no bva kha khasho ya mutsho kha u fhedzisa tshati ya mutsho.

U shumisa maṽanganyi kha u ṽanganya mafhungo.

U shumisa thangi kha u fhedzisa maipfi.

100 Zwine ra ita 76

U ola zwifanyiso zwiṽa zwe zwe a ita mafheloni a vhege.

U ṽalutshedza nyolo.

U ṽwala fhungo nga zwifanyiso a tshi topola ḽiiti.

U livhanya tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho.

U shumisa maiti kha u fhedzisa mafhungo.

U topola tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho na tshi ḡaho.

U itela khonani garaṽa ya vhukonani.

101 Vhana vha bvaho huiwe 78

U vhala mañwalwa a u ṽalutshedza a no amba nga vhana vhano bva mashangoni mañwe.

U dodombedza mafhungomatsivhudzi a no kwama avha vhana.

U vhumba maipfi nga mibvumo ya g, sw, ṽw, ny na b.

U sika mbudziso.

102 Zwine zwa ri takadza 80

U ita ṽhodisiso a dodombedza mawanwa.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho kha mvelelo dza ṽhodisiso.

U paḡula maipfi a bva mibvumo.

U ṽwala maipfi nga thevhekano ya aḽifabethe.

U topola zwifhinga zwo fhambananaho zwi tshi sumbedzwa nga maiti.

U fhedzisa meizi.

103 Zwimangana zwivhili 82

U vhala tsirendo tsha zwimangana zwivhili.

U fhindula mbudziso nngede dzi no kwama tshirendo.

U topola maipfi a re na raimi (pfanapheledzo) tshirendoni.

104 Zwe zwimange zwa amba 84

U renda na u ita ḽitambwa nga tshirendo.

U ṽwalulula mafhungo sa maambiwa.

U tamba mutambo wa maipfi nga u shumisa maiti a re kha tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho.

105 Luñwalo lu yaho ha khonani yanga 86

U vhala luñwalo lwa vhukonani.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga luñwalo.

U topola madzina na maṽaluli e a shumiswa kha luñwalo.

106 Uṽalutshedza zwithu 88

Vha shumisa maṽaluli kha u ḡiṽalutshedza.

U shumisa maṽaluli kha u ṽalutshedza zwifanyiso.

U shumisa maṽaluli kha u fhedzisa mafhungo.

U ṽwala shumisa pharaṽhalutshedzi.

U vhambedza zwifanyiso a topola phambano dzi re hone.

107 Duvha ḽa ḽaiburari 90

U vhala mañwalwamatsivhudzi a no amba nga ṽḡou

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga mañwalwa.

U shumisa masala kha u fhedzisa mafhungo.

108 U vhala bugu 92

U vhala khavara ya bugu na mutevhe wa zwi re ngomu.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho kha khavara na zwi re ngomu.

U ṽwala mafhungo nga uri ndi ngani vha tshi tama u vhala bugu.

U shumisa mabulafhethu kha u fhedzisa mafhungo.

U vhala khakalulimi.

109 Lwendo lwashu lwa u ya vhugalaphukha ha ṽḡou 94

U vhala mañwala a no amba nga lwendo lwa u ya vhugalaphukha ha ṽḡou na u vhala phamfuḽethe i no amba nga ṽḡou.

U ṽwala mafhungo maṽa vha tshi shumisa zwe vha guda nga ṽḡou.

U ḽeibuḽa tshifanyiso (nyolo) tsha ṽḡou.

110 U amba nga ṽḡou 96

U vhudzisa mbudziso dzi no kwama ṽḡou.

U topola maiti o teaho mafhungo.

U ṽwalulula mafhungo sa maambiwa.

111 U amba nga ṽḡou (hu iswa phanda) 97

U shumisa thevhekano ya aḽifabethe kha u ṽuma zwithoma.

112 U ṽwala tshiṽtori tshaṽu 98

U pulanela u ṽwala tshiṽtori.

U ṽwala mihumbulo ya tshiṽtori kha fureme ya u ṽwala zwiṽtori.

U ita bugu ya tshiṽtori a ṽwala tshiṽtori.

Kha ri vhale

Sedzani na Thandi vho vhuya tshikoloni musi holodei yo no fhela. Tshikolo tshavho tshi Johannesburg. Vhana vhothe tshikoloni itshi vha amba Luisimane musi vhe dzikilasini dzavho. Vhothe vha amba nyambo dzo fhambananaho, vhunga vha tshi bva kha masia o fhambananaho. Vhariwe vhavho vha bva mashangoni manwevho.

Kha ri divhane na vhariwe vha avha vhana.

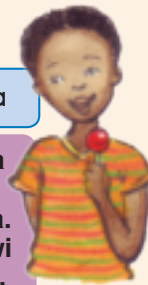
Kapa Devhula

Ndi pfi Maxiriti. Ndi na miŋwaha ya sumbe. Ndi amba Afurikantsi. Ndi pfana na u tamba na zwifuwohaya.

Devhula Vhukovhela

Ndi pfi Dipuo. Ndi na miŋwaha ya malo. Ndi amba Tshitswana. Zwiŋiwa zwine nda zwi funesa ndi malegere.

Gauteng

Furesitata

Ndi pfi Makgomo. Ndi na miŋwaha ya malo. Ndi amba Tshisuthu. Ndi pfana na u vhala.

Limpopo

Ndi pfi Phaladi. Ndi na miŋwaha ya malo. Ndi amba Tshibeli. Ndi pfana na u tamba na khonani dzanga.

Kapa Vhukovhela

Ndi pfi Yani. Ndi na miŋwaha ya malo. Ndi amba Afurikantsi. Ndi pfana na u talela TV.

Kapa Vhubavuvha

Ndi pfi Lulama. Ndi na miŋwaha ya tahe. Ndi pfana na u tamba na zwifuwohaya zwanga.

KwaZulu-Natal

Ndi pfi Mandu. Ndi na miŋwaha ya malo. Ndi amba Tshizulu. Ndi pfana na u tamba netibolo.

Mpumalanga

Ndi pfi Siabelo. Ndi na miŋwaha ya tahe. Ndi amba Tshiswaŋi. Ndi muthu wa bola!

Kha ri riwale

Vhalani nga vhana vhaswa ni fhedzise thebulu. Dzhenisani madzina avho, miñwaha, vundu line vha bva khalo, nyambo dzavho na zwine vha zwi takalelesa. Itani thiki ni tshi sumbedza uri ndi vhatukana kana vhasidzana naa.

Dzina	Miñwaha			Luambo	Vundu	Takalela
Dipuo	8		✓	Tshitswana	Devhula Vhukovhela	Malegere

Kha ri riwale

Zwino fhindulani mbudziso hedzi.

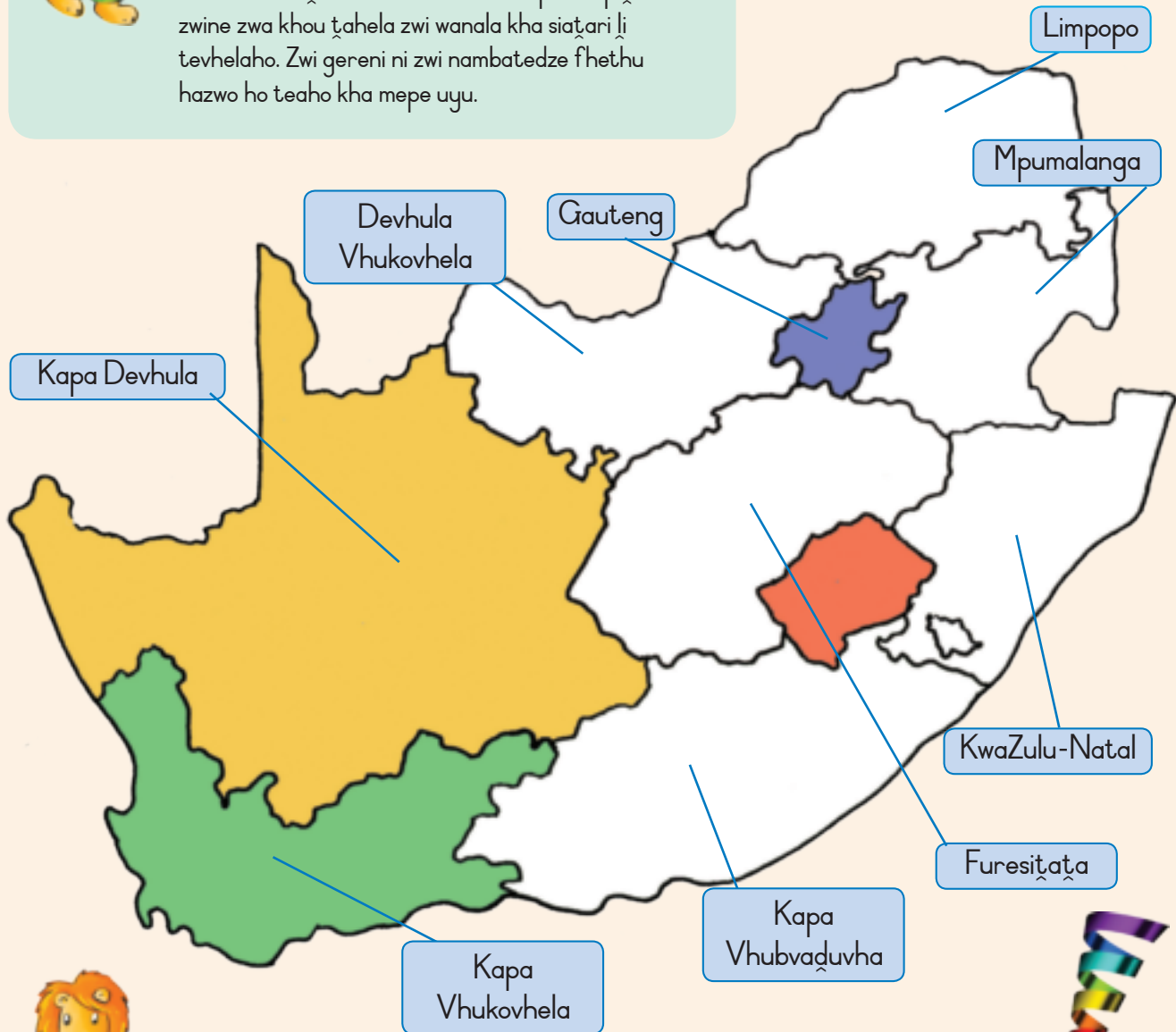

Avha vhana vha dzhena tshikoloni tshif'hio?			
Ndi vhatukana na vhasidzana vhangana vhaswa vhe vha thoma tshikolo namusi?	vhatukana vha _____ vhasidzana vha _____		
Ndi vha ngana vha avha vhana:	vha miñwaha ya 7?	vha miñwaha ya 8?	vha miñwaha ya 9?
Shumani na Sedzani vha dzula vunduni lif'hio? (Lavhelesani tshitori hafhu.)			
Vha amba luambo luf'hio vhe kilasini?			

Kha ri ite nyito

Hu na mavundu a rathi a siho kha mepe. Zwipida zwine zwa khou tshela zwi wanala kha siatari li tevhelaho. Zwi gereni ni zwi nambatedze fhethu hazwo ho teaho kha mepe uyu.

Kha ri n'wale

Fhindulani mbudiso idzi.

Ni dzula kha vundu lifhio?

Ni amba luambo lufhio hayani?

Ni amba luambo lufhio tshikoloni?

No no vhuya na dalela vundu linwe lifhio?

Ndi zwifhio zwa tshipentshela zwi re vunduni la hanu?

Divhamaipfi

Bulelani maipfi aya a re nga fhasi ni kone u tangedzela mibvumo i no a fhambanya. Tsumbo **nama na nama**. Ni kone u nombora maipfi a tshi tevhekana nga alifabethe.

2	ñwana
3	munwe
1	fhalā

	vhunwa
	munwe
	fhalā

	nona
	tāta
	danda

	ñoña
	tata
	dānda

Maipfimaivhiwa

dubo
tshothe
kakarika
sema

Kha ri ñwale

Ñwalululani fhungo lijwe na lijwe ni tshi shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho ni kone u sumbedza uri ndi la lushakade.

tshitatamennde

mbudziso

ndaela

garukela

dipuo u pfana na malegere

Tshitatamennde

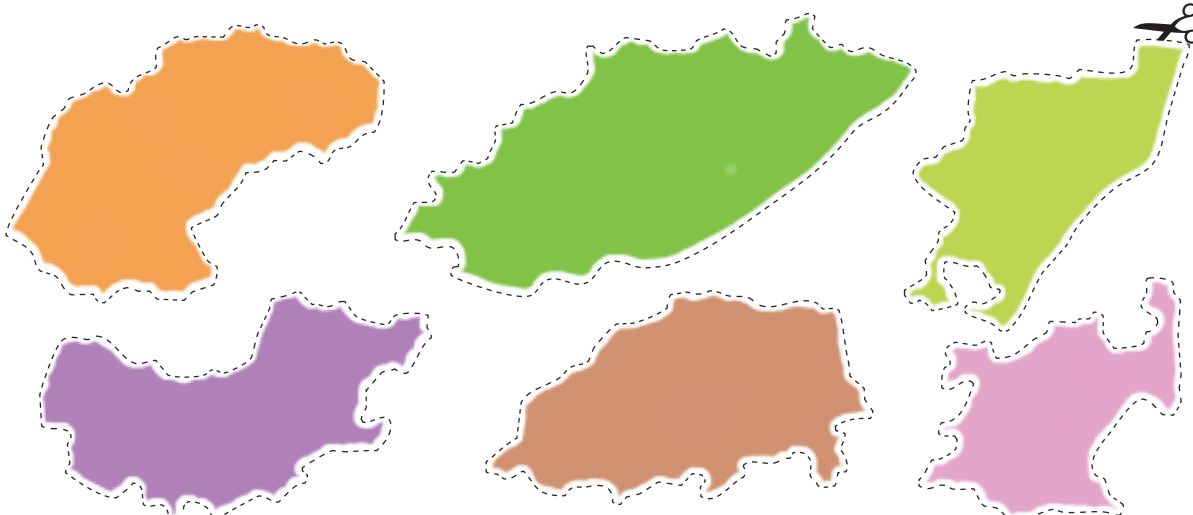

Dipuo u pfana na malegere.

ni kona u amba nyambo nngana

ñwalani nga vhudele buguni yañu

ee, i khou na nahone a tho ngo bva na tshisambureni

Kha ri vhale

Lo tsha. Mutsho wa namusi khoyu.

I do na **KwaZulu-Natal** na Kapa Vhubvaḍuvha.

Li do vuwa lo tsha hu tshi fhisisa Limpopo na Kapa devhula.

Hu do vha hu na makole Gauteng.

Hu do rothola Fureisiṭaṭa.

Hu do vha na mvula ya mithathabo Mpumalanga na Devhula Vhukovhela.

Hu do vha na maḍumbu Kapa Vhukovhela.

Kha ri ite nyito

Talelani dzina la vunḍu khathihi na lushaka lwa mutsho. Ni kone u gera tswayo dza mutsho dzi re fhasi ha siṭari ili ni zwi nambatedze kha tshati ya mutsho.

Gauteng	Kapa Vhukovhela	KwaZulu-Natal	Kapa Vhubvaḍuvha	Devhula Vhukovhela	Mpumalanga	Fureisiṭaṭa	Kapa Devhula	Limpopo

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo. Zwino shumisani maipfi maṭanu kha u ṅwala mafhungo aṅu inwi mune buguni yaṅu ya ṅdowedzo.

Maipfimaḍivhiwa

buraweni
hwala
kunakisa
vala

mut <u>h</u> u	phand <u>u</u>	mu <u>v</u> huda	<u>v</u> hala	thom <u>b</u> a
fhet <u>h</u> u	phand <u>o</u>	ma <u>v</u> hala	<u>v</u> hila	tham <u>b</u> o

Kha ri ṅwale

Tumani mafhungo aya. Linwe na linwe la maipfi aya li shume luthihi.

zwino

ngauri

ngeno

fhedzi

A vha nga yi tshikoloni ṅamusi.

Ndi Mugivhela.

Dipuo u na minwaha ya malo.

Malindi e na ya tahe.

Mvula i khou na.

Sedzani u do shumisa tshisambureni.

Ndi tama u renga baisigira.

A thi na tshelede yo linganaho.

Kha ri ṅwale

Dzhenisani phindulo dza mbalo idzo dza maipfi.

Thangi na mitshila
Arali ra thoma ipfi nga ku ri khou amba uri tshituku.
Kumange zwi amba tshimange tshituku.
Arali ra fhedza ipfi nga ulula zwi amba u itulula nyito.
Shulula zwi amba itulula nyito ya u shela.

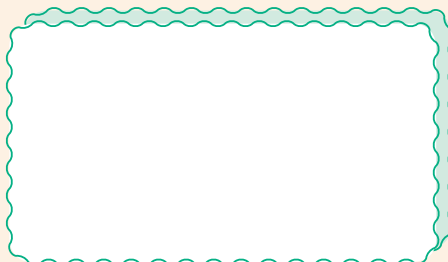
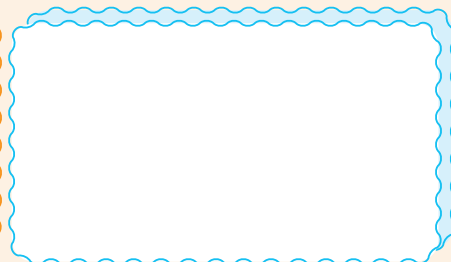
ku + mange =		wana + ulula =	
ku + shumo =		ṅwala + ulula =	
ku + bugu =		ita + ulula =	

Kha ri ite nyito

Olani zwifanyiso zwina zwa zwe na ita mafheloni a vhege yo fhelaho. Ambani na khonani yangu nga zwe na ita.

Kha ri nwale

Zwino nwalani fhungo lithihi la tshifanyiso tshinwe na tshinwe ni talele liiti.

Ndo tamba bola ya milenzhe.

Kha ri nwale

Livhanyani tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho tsha maiti aya.

Mapfanisi a vhonefhungo a fhela nga -o kha tshifhinga tsho fhiraho.

ndi renga

ndo renga

ndi fhufha

vha a da

ndi wana

ndo la

ndi ita

ri nwa

ndo reila

ndi la

ndo wana

ndo fara

ndi fara

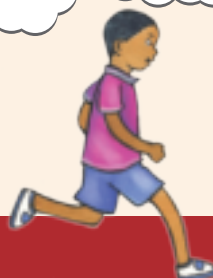
ndo fhufha

ro nwa

vho da

ndi reila

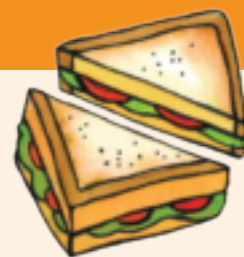
ndo ita

Kha ri n̄wale

Shumisani maiti a re kha thebulu ni tshi fhedzisa mafhungo. Ni kone u amba uri fhungo li kha tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho kana tshidaho.

Nangani ipfi li re lone.	Dzhenisani liiti lone (ipfi li sumbedzaho nyito) kha linwe na linwe la maipfi aya.	Ili fhungo li kha tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho kana tshi daho?
do renga	Ndi do renga sangwetshi ya tshiswitulo.	tshi daho
ndo renga	Nwedzi wo fhelaho _____ yunifomo ntswa.	
ri ya	Rine _____ tshikoloni nga bisi ya tshikolo.	
vha reila	Khotsi anga _____ vha tshi ya mushumoni nga awara ya 7.	
ndi gweda	Nne _____ ngadeni yanga.	
ndo gweda	Mulovha _____ ngadeni yanga.	
ri imba	Rine _____ kilasini.	
yo imba	Mulovha khwairi _____	

Kha ri diphine

Itani garaṭa ya u fhululedza khonani ye ya shuma zwavhudi kha mutambo kana hobi. Ni ambe uri ndi mutambo kana hobi ifhio nga nṅda ha garaṭa. Ni n̄wale mulaedza wa tshipentshela nga ngomu.

Ndi a ni fhululedza kha u shuma hanu zwavhudi.

Kha ri vhale

Tshikoloni tshashu, hu na vhana vhatanu vhane vha bva kha mariwe mashango.

Bheki u bva Zimbabwe.

Bheki u funa u tamba bola ya milenzhe. Ndi mulindavhuno.

Lee ndi Mutshaina.

U khou guda u vhala na u ñwala Tshiisimane. U na zwimangana zwivhili. Linwe ñuvha o ña nazwo tshikoloni zwa dzumbama khabodoni.

Naresh u bva India.

U funesa u tamba mitambo ya khomphyutha. U na khonani nnzhi dzi no tamba nae mitambo ya khomphyutha. U ya sentharani ya khomphyutha ñuvha na ñuvha tshi tshi bva.

Peter u bva England.

U funa u tamba tshese.

Renate u bva Dzheremane.

U funa u tamba netibolo.

Kha ri n̄wale

Dadzani thebulu iyi nga mafhungo a no kwama n̄wana muṇwe na muṇwe a re tshitorini itshi.

Maipfimaḍivhiwa

zwiambaro
badzhi
tho ngo
songo

Dzina	Shango	Hobi
Renate	Dzheremane	Netibolo

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetsheselele mibvumo. Zwino shumisani maipfi maṭanu kha u n̄wala mafhungo aṇu inwi muṇe buguni yaṇu ya ṇḍowedzo.

gole	liswa	n̄wedzi	nyolo	bola
goko	vuswa	n̄wenda	nyalo	bala
goni	bviswa	n̄wali	nyambo	beba

Kha ri n̄wale

Divhani khonani yaṇu lwa khwiṇe. N̄walani mbudziso dzine dza thoma nga liṇwe na liṇwe la aya maipfi. Ni kone u vhudzisa khonani yaṇu mbudziso. Ni n̄wale zwine a f̄hindula.

Mini

Ngafhi

Lini

Ngani

Kha ri ite nyito

Itani tshodiso ya u wana dzihobi dzine dza takadzesa khonani dzaṅu. Ni humbele khonani dzi ni vhudze uri dzi funesa dzifhio kha hobi idzi. Kha phindulo inwe na inwe, ni khalare tshidanga tshone kha thebulu. Ni thome fhasifhasi kha thebulu.

Mutambo	U vhala	Zwa vhuvhadi	khomphyutha	TV

Hobi i ine ya funeswa ndi ifhio?

Hobi ine ya si funeswe ndi ifhio?

Maipfimaḍivhiwa

danda
devhu
dina
dugu

Divhamaipfi

Paḍulani maipfi aya ni sumbedze mibvumo yo fhambanaho. Maipfi kha tshibogisi tshinwe na tshinwe a sumbedze thevhekano ya alifabethe.

si/ba/de/la	3
khomphiyutha	1
bola	2

Zimbabwe	
Dzheremane	
Ingilandi	

murahu	
phanda	
musi	

murahu	
livhana	
tsini	

Tshifhinga tshi sumbedzwa nga lipfanisi na tsinde la liiti. Tshifhinga tsho fhiraho tshi vhonala nga ledere o kha lipfanisi; Tsumbo Mulovha ro shuma ngadeni.

Tangedzelani liiti lone.

Kha ri nwale

Mulovha u nwa/ no nwa dzhusi nga tshiswiulo.

Dan u da/o da u lenga khontsatini mulovha.

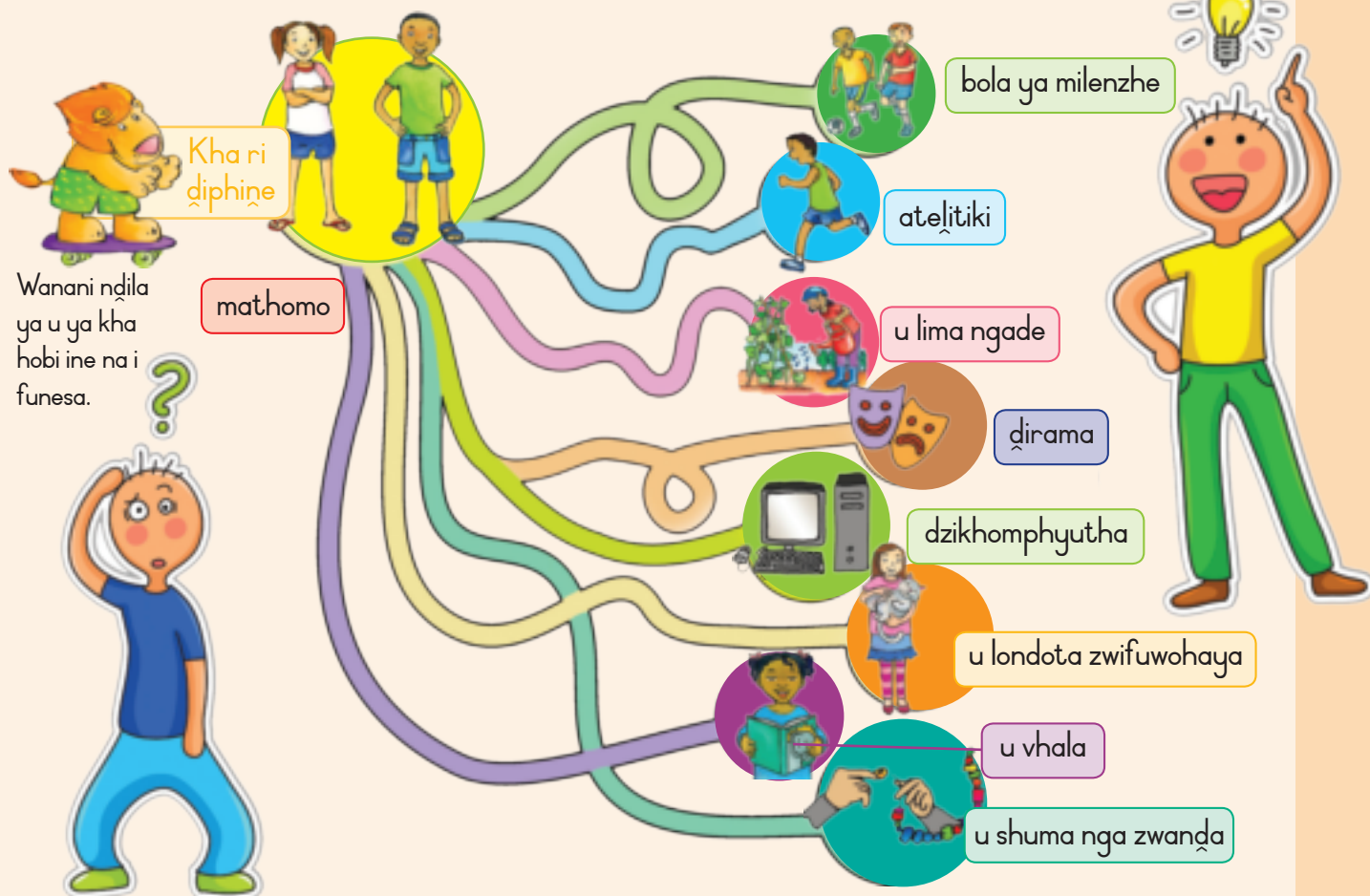
Mulovha Shumani u xedza/o xedza bugu yawe.

Muta wanga wothe u farwa/o farwa nga duda riwaha wo f'helaho.

Ro baka/ri baka khekhe ya duvha langa la mabebo mahola.

Ro ya/ri ya zuu mafheleloni a vhege yo f'helaho.

Ro dzhia/ri dzhia tshinepe tsha ndou mulovha.

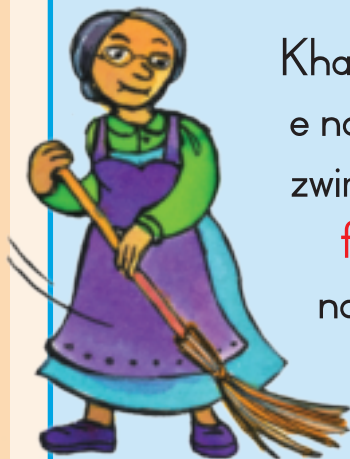

Kha ri vhale

Vhuṛwe vhusiku ha maḍumbu, zwimangana zwivhili zwa maḍumbu zwa thoma u semana, zwa mbo ḡi lwa. Tshiṛwe tsho vha tsho fara **mbevha**, tshiṛwe tshi si na zwi tshi **vhavha**. Ndi zwone zwe zwa ita uri tsemano i vhifhe vhukuma.

"Ndi ḡo dzhahvula heyo mbevha," hu amba **mukomana**, "Ni ḡo dzhahvula mbevha iyi? Na ita ngauralo i ḡo **ombana**!" "Ndi ri ndi ḡo dzhahvula heyo mbevha," **mukomana**. "Ni nga si dzhahvule mbevha yanga," hu amba murathu o **pina**.

Khathihi fhedzi mukegulu zwa mu **dina** e na luswielo **bvelele**. A mbo ḡi swielela zwimangana zwivhili nḡa, zwe swiswini **fhelele**. Fhasi ho vha hu na ṛwando na **mahada**. Zwimangana zwivhili zwa tumba zwo **dada**.

Zwa mbo dodoma zwi tshi dzhena zwa **vhuvha**, zwo fhumula sa **mbevha**. Zwo ṅukala nga **mahada**, zwi tshi khou tetemela na **mahada**. Zwo vhona uri ndi khwiṇe uri vhusiku uho ha **maḍumbu**, u eḡela hu fhirisa u luṭanywa nga **maḍumbu**.

Muṇe watsho ha ḡivhei, tsho pambiwa (nga 1880)

Kha ri n̄wale

Vhalelani tshitori n̄gha na khonani yaṅu, ni kone u fhindula mbudiso.

Maipfi maḍivhiwa

tavhanya
malo
zwothe
mato

Zwimangana zwo vha zwi tshi khou lwela mini?

Talutshedzani mutsho wa madekwana ayo?

Ndi ngani zwimange zwo humbula u litsha u lwa?

Divhamaipfi

Wanani maipfi a re na raimi (pfanapheledzo).

maḍumbu	mbevha	mukomana	bvelele
maḍumbu			

vhuvha	pina	mahaḍa	mukomana

Elelwani

tshituku

tshitukusa

tshitukusesa

Kha ri ite nyito

Vhalani na u edzisela tshiṭori. Muthihi u tea u vha tshimangana tshihulwane ngeno muniwe e tshimange tshiṭuku. Muthihi a tambe a tshi edzisela mukegulu a re na luswielo.

Kha ri ṛwale

Ṽwalululani zwine vha khou amba sa maipfi maambiwa.

Tshimangana tshihulwane:

Tshimangana tshihulwane tsho ri, "

Kumangana kuṭuku.

Kumangana kuṭuku kwo ri, "

Mbevha:

Mbevhana ya luvheledza, "

Mukegulu:

Mukegulu a semana, "

Zwimangana zwivhili:

Zwimangana zwa huwelela, "

Mutatisano wa maiiti

ndi bwa
ndo bwa

ndi ola
ndo ola

ndi reila
ndo reila

ndi la
ndo la

ndi wa
ndo wa

ndi fusha
ndo fusha

ndi pfa
ndo pfa

ndi wana
ndo wana

ndi fhufha
ndo fhufha

ndi wana
ndo wana

ndi nea
ndo nea

ndi tuwa
ndo tuwa

ndi tavha
ndo tavha

ndi nazwo
ndo vha ndi nazwo

ndi pfa
ndo pfa

ndi dzumbama
ndo dzumbama

ndo nea

ndi nea

ndo tuwa

ndi tuwa

ndo vha ndi nazwo

ndi nazwo

ndo vhulunga

ndi vhulunga

ndo divha

ndi divha

ndo ita

ndi ita

ndo badela

ndi badela

ndo gidima

ndi gidima

ndo vhona

ndi vhona

ndo sumbedza

ndi sumbedza

ndo dzula

ndi dzula

ndo edela

ndi edela

ndo amba

ndi amba

ndo ima

ndi ima

ndo swiela

ndi swiela

ndo bambela

ndi bambela

Kha ri
diphine

Gidimani mbambe ya
Divhaliiti. Vhalani liiti
liiwe na liiwe li kha
tshifhinga tsha zwino
na tsho fhiraho kha
zwidanga zwa taga.
Khonani yanu u fanela
u vhalai maipfi a re
kha zwidanga zwa
lutombo. Ni vhone
uri hu go kunda nnyi.
Ni kone u vhudzisana
tshifhinga tsho
fhiraho tsha liiti liiwe
na liiwe.

Kha ri vhale

123 Rose Street
New Town
1234

13 Tshimedzi 2015

Ha Mushe

Ndi minwedzi ya rathi u swika zwino ndi tshi khou dzula Afrika Tshipembe **la masana**. Ndi shango **lavhudi**. Duvha li vhone tshela duvha liñwe na liñwe. Ndi dzula **tshitaratani** tshituku. Ndu ya hashu yo lavhelesa phakha **dala**. Ri na miri miraru ngadeni ya hashu khulwane. Hu na zwifhato zwilapfu zwinzhi doroboni ya hashu. Ndi na zwimangana **zwivhili**. Zwimangana **zwituku zwi sa pfi** zwi ntevhela huiwe na huiwe hune nda ya. Liñwe duvha zwo ntevhela tshikoloni zwa dzula khabodoni swiswini zwi tshi ongolela duvha lothe.

Ndi na khonani **nna** Afrika Tshipembe. Vhothe vha amba Tshiisimane. Ndi tama ni tshi nga ndalela shangoni heli **lavhudi**.

Khonani yanga,

Lee

Kha ri n̄wale

Fhindulani mbudziso idzi.

Maipfimaḍivhiwa

wa
ḍala
ṭavhanya
lifha

Lee u na tshifhinga tshingafhani a tshi dzula Afrika Tshipembe?

U bva ngafhi?

U na khonani nngana Afrika Tshipembe?

Ni vhona u nga u a takalela u dzula Afrika Tshipembe?
Ndi ngani ni tshi humbula ngaualo?

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetsheselele mibvumo. Zwino shumisani maipfi maṭanu kha u n̄wala mafhungo aṅu inwi muṅe buguni yaṅu ya ṅḍowedzo.

fula	fhandā	thotha	buba
vula	fhala	thengo	beba
kula	fhula	thatha	baba

Kha ri n̄wale

Dovhani ni lavhelese luḷa luṅwalo. Kha fhungo liṅwe na liṅwe hu na ipfi liṅe la ri vhudza zwinzhi nga dzina. (Maipfi aya ndi maṭaluli.) Vhalani fhungo liṅwe na liṅwe nga vhurwane ni talele madzina (maipfi a madzina). Ni kone u tangedzela liṭaluli liṅe la khou ṭalutshedza dzina.

Tsumbo: Ndi dzula Afrika Tshipembe la masana.

Musi no no ita izwi, n̄walani maṭaluli e na a tangedzela nga fhasi ha ṭhoho i re yone kha thebulu iyi.

Maipfi a tshivhalo	Maipfi a mivhala	Maipfi a mielo

Kha ri ite nyito

Ditlalutshedzeni inwi mune. Swayani tshibogisi tsho teaho u itela u talutshedza mavhudzi, maṭo na vhulapfu haṅu.

Mavhudzi		Buraweni	Maṭo		Matswu	Vhulapfu		Mupfufhi
		Matswu			Madala			Vhukati
		Matshena			Lutombo			Mulapfu
		Matswuku			Buraweni			Mulapfusa

Kha ri ṅwale

Dzhenisani maṭaluli ane a talutshedza tshiṅwe na tshiṅwe tsha zwifanyiso izwi.

Nangani maṭaluli ane a ri vhudza zwinzhi nga madzina o swif hadzwaho. Ni kone u dzhenisa maṭaluli kha zwikhala zwo netshedzwaho.

muhulwane mulapfu	Munna muhulwane o thula muri _____.
mutuku thukhu	Mutukana _____ o pandamedza mmbwa _____.
difha talifha	Musidzana wa u _____ o baka khekhe ya u _____.
mutuku vhulenda	Mudededzi wa _____ o thusa musidzana _____.

Kha ri n'wale

Tangedzelani ipfi line la f'hedzisa f'hungo zwavhudzi.

Nne	u	ndi	ri	khou diphina nga tshikolo.
Inwi	u	ndi	ni	mugidimi wavhudzi vhukuma.
Ene	u	ndi	ri	mubiki makone.
Ene	u	ndi	ri	mutambi wavhudzi wa netibolo.
Tshone	u	tshi	ri	duvha li fhisaho.
Rine	u	ndi	ri	khou ya vhengeleni.
Vhone	u	ndi	vho	lenga u ya tshikoloni.

Nwalani t'halutshedzo ya muriwe muthu ane na pfa a tshi ni takadza.
A nga vha muthu a divheaho, kana khonani, kana murago wa mut'a.

Kha ri n'wale

Kha ri diphine

Topolani phambano. Tangedzelani phambano.

Kha ri vhale

Zwithu zwiraru zwine zwa takadza nga ndou

Zwothe zwi thoma nga **m**: **musingo**, **maṅanga** na **maṅo**.

MISINGO

Nḁou dzi shumisa misingo yadzo kha u vhidzelela. Dzi dovha hafhu dza i shumisa kha u panga zwiliwa kana maḁi milomoni yadzo. Dziṅwe nḁou dzo ṭalifha lune dza nga shumisa misingo yadzo kha u vula bommbi. Zwi dina uri a hu na muthu we a dzi vhudza uri dzi fanela u vala hafhu bommbi.

MAṂANGA

Nḁou i na maṅanga mavhili. Maṅanga o itwa nga aivori. A mela a tshi bva kha

marinini a nga nṱha ha nḁou. Maṅanga a aluwa lwa vhutshilo hothe ha nḁou. Nḁou i shumisa maṅanga ayo kha u bwa maḁi na zwiliwa. Vhathu vhanzhi vha vhulaha nḁou vha tshi itela u tswa maṅanga, o itwaho nga aivori.

MAṂO

Nḁou dzi dovha hafhu dza vha na maṅo maṅa a mabande, ane a pfi madzeu. Dzi a shumisa kha u shenga zwimela zwine dza zwi ḁa. Maṅo ayo a a kulea ha dovha ha mela maṅwe maswa. Hezwi zwi itea kha miṅwaha ya fumi miṅwe na miṅwe. Nḁou i shumisa musingo wayo kha u hoha maḁi na u bwa zwiliwa. Vhathu vhavhi vha vhulaha nḁou uri vha tswe maṅanga adzo, o itwaho nga aivori.

Divhamaipfi

Fhindulani mbudziso idzi.

Maipfima

divhiwa

nea
tuwa
dala
aluwa

Ndou dzi takadza nga zwifhio zwiraru?

M _____ M _____ M _____

Dzi shumisa misingo yadzo kha u ita mini?

Dzi shumisa mananga adzo kha u ita mini?

Ni divha zwifhio nga mano adzo?

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u nwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

fhula	swaswa	gole	wanga
fhuri	vhaswa	gope	lata
fhala	swenda	goko	hau

Kha ri nwale

Shumisani maipfi aya uri a ni thuse u fhedzisa mafhungo aya.

yanu

yawe

zwavho

tshanga

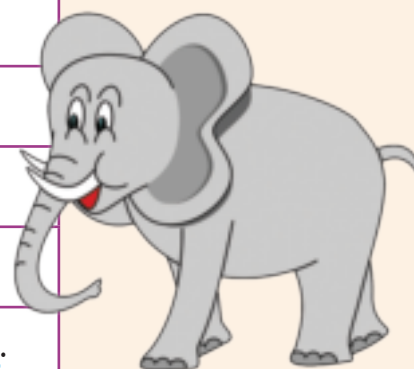
O ita tshunwahaya _____.

O tuwa na bugu _____ tshikoloni.

Vho la zwilalelo _____.

Ndo la tshiswitulo _____.

Ni fanela u ita tshunwahaya _____.

Kha ri vhale

Dzina la bugu (Manzhi nga ndou)

by Eli Smith

Mbekanyo ya zwi re ngomu

- 1 Ndou dzo tou itisa hani?4
- 2 Dzi la mini?.....10
- 3 Ndou dzi dāvhidzana
hani?11
- 4 Miṭa ya ndou15

Kha ri ṛwale

Fhindulani mbudziso idzi.

Dzina la bugu ndi lifhio?

Muṛwali wa bugu ndi nnyi?

Ndi khethekanyo nṅa dzifhio dze dza bulwa kha mbekanyo ya zwi re ngomu?
Khethekanyo inwe na inwe i amba nga mini?

1

2

3

4

Kha ri n̄wale

N̄walani mafhungo maṭanu ni tshi amba uri ni nga takalela u vhala bugu iyi naa.
Bulani uri ngani.

Kha ri n̄wale

Maipfi aya oṭhe ndi mabulafhethu. A ri vhudza nga fhethu.
A dzheniseni fhethu ho teaho kha mafhungo aya.

n̄tha

kha

tsini

fhasi

vhukati

Zwimangana zwo dzumbama _____ ha khabodo.

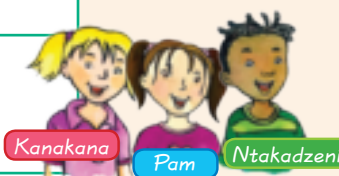
Tshibwanana tsho dzula _____ ha ṭafula.

Mashudu o dzula _____ ha Kanakana na
Ntakadzeni.

N̄dou yo tshimbila _____ tshikwara.

Ro reila _____ ha buroho musi ri tshi ya phakhani.

Ri dzula _____ na tshikolo.

Khakalulimi: Vhalani mafhungo aya nga u ṭavhanya.

Mbudzi dza Fefe dzo fa dzi Fondwe ha Fani wa fagi ḽi
fanaho na funguvhu.

Kha ri vhale

Bisi yashu yo ima vhugalaphukha ha ndou. Vhana vha Gireidi ya 3 vho ya u vhona ndou. Ndou dza Afrika ndi dzone phukha dza shangoni khulwanesa jifhasini. Ndou dzi na maluvhi mahulwanesa kha phukha dzothe, zwenezwo ndi phukha dzo talifhaho vhukuma. Ro vhalaphamfulethe iyi.

Dzi aluwa dza swika kha minwaha mingana?

Vhulapfu hadzo?

Ndi phukha dzine dza tshila sa muta?

Dzi nga tshila u swika kha minwaha ya fusembe.

Ndou dza Afrika dzi nga lapfa u swika kha mithara nna.

Ee. Muti ndi tshithu tshihulwane khadzo. Dzi a londa vhana vhadzo.

Dzi a lela na ndou dza tsiwana dzi si na ane a khou dzi londa.

Kha ri n̄wale

N̄walani mafhungo maṇa nga zwe na guda nga n̄ḡou.

Maipfimaḡivhiwa

takala
konda
thoho
thetshesesa

Divhamaipfi

Vhalani maipfi aya ni thetsheselese mibvumo. Zwino shumisani maipfimaṭanu kha u n̄wala mafhungo aṇu inwi muṇe buguni yaṇu ya n̄ḡowedzo.

lela	langa	lora	lila
lela	langa	lora	lila
ila	ila	ala	ala

Kha ri ite nyito

Lebelani nyolo iyi ya n̄ḡou.

mulomo

mutshila

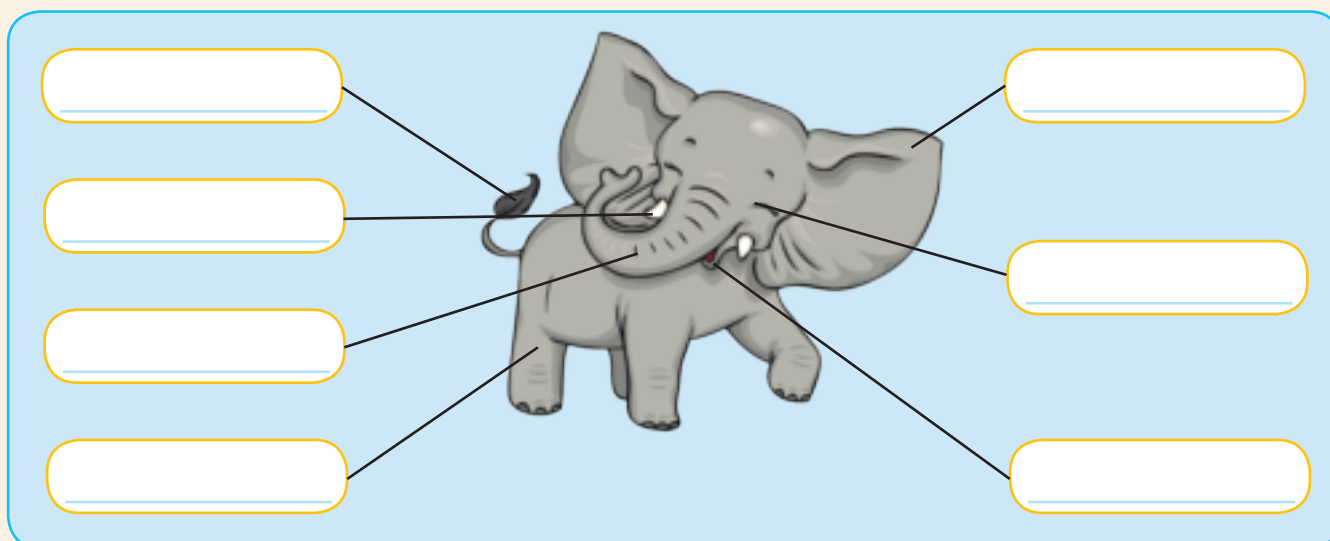
maṇo

musingo

n̄devhe

maṭo

mulenzhe

Kha ri ite nyito

Inthaviwani khonani yaṅu nga mafhungo a ndou.
Vhudzisani mbudziso dzi elanaho na zwe na vhala nga ndou.

Tangedzelani ipfi lo teaho kha liṅwe na liṅwe la maipfi aya.

Kha ri ṅwale

Ndo li/la apula.Ni fanela u gireithara/gireithari tshisi.Ri do vhala/vhali bugu ya nga ndou.Ndou i na maṅo maṅa/mana a madzeu.Ndou ya tsadzi khulwane yo no neta/neti zwinoMmbwa yo dihuvhadza khwanda/khwanda yayo.No vhona/vhoni ndou?

Ṽwalululani zwine vha khou amba sa muambi wa u thoma.
Shumisani tswayo dza u amba.

Kha ri ṅwale

No diḫina nga vhugalaphukha ha ndou?

Shumani o vhudzisa a ri, "

Ee, ndi havhudi nga maanda.

Sedzani o f'hindula a ri, "

Zwo vha zwavhudi u vhala nga ndou.

Shumani o ri, "

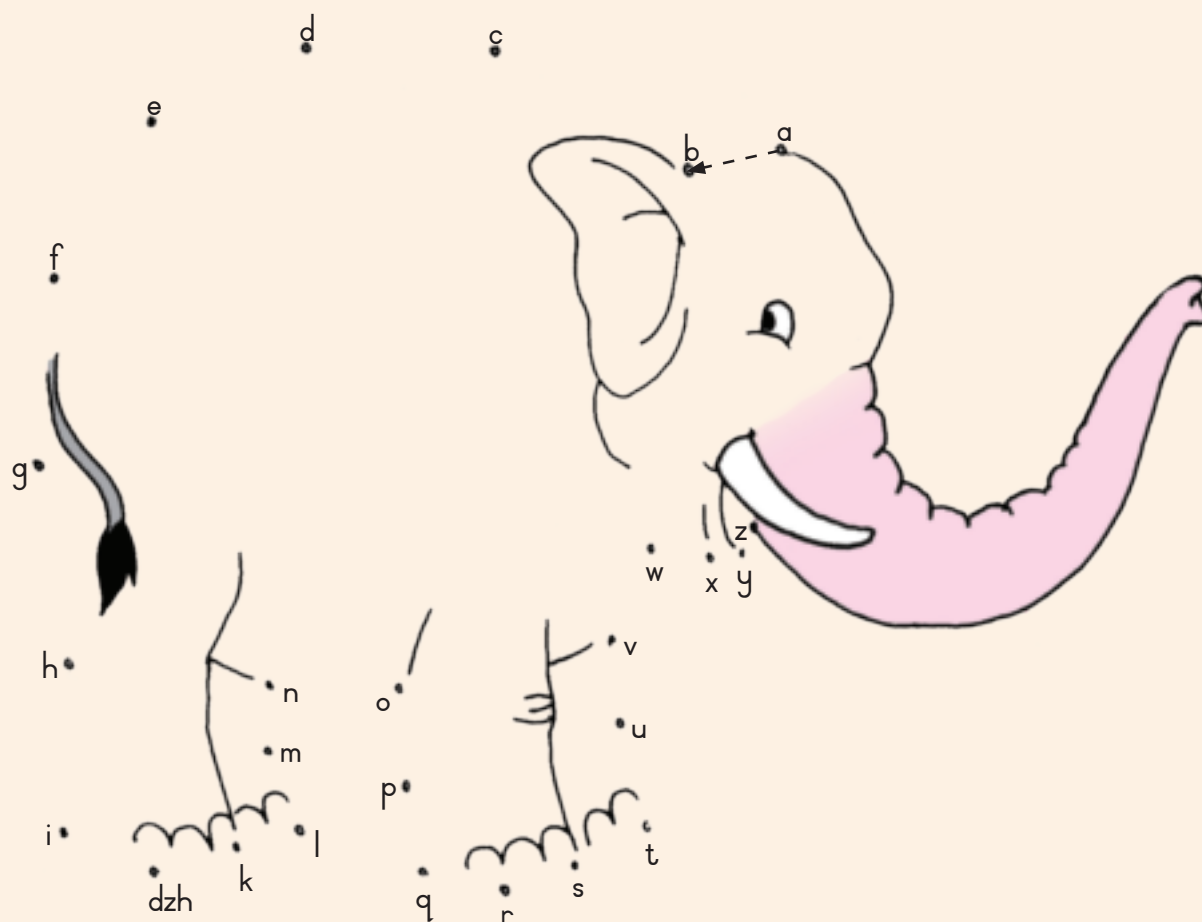
Ndo vhuya nda vhona ndou Vhugalaphukha ha Ndou ha Addo.

Sedzani o ri, "

Kha ri
diphine

Tevhelani alifabethe ni tume zwithoma.

Elelwani

fhisa

fhises

fhiseses

Kha ri ambe

Ambani na khonani yaṇu nga tshiṭori tshine na ḡo n̄wala. Ni kone u dzhenisa mihumbulo yaṇu kha siat̄ari iḷi.

Pulane ya tshiṭori tshanga

Ndi vhoneyi vha re tshiṭorini tshaṇu?

Vhaanewa na fhethuvhupo

Tshiṭori tshi bvelela ngafhi?

Mathomo

Tshiṭori tshi bvelela lini?

Hu bvelela mini mathomoni a tshiṭori?

Mutumbu

Hu bvelela mini kha mutumbu wa tshiṭori?

Magumo

Tshiṭori tshi fhela nga ndilade?

Kha ri diphine

Itani bugu yaṇu inwi mune. Gerani siat̄ari li tevhelaho kha hei bugu. Gerani kha mitalo ya zwithomathoma. Petani siat̄ari kha mitalo. N̄walani dzina la bugu kha khavara. N̄walani dzina laṇu nga fhasi ha dzina la bugu, ngauri ndi inwi mun̄wali wa tshiṭori. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino n̄walani tshiṭori tshaṇu buguni.

KHAVARA YA MURAHU

MUŊWALI NDI NNYI?

Nwalani dzina laṅu.

Minwaha yaṅu.

Hune na dzula hone.

8

LIGA la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi na soṭepulana bugu yalu

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Nwalani dzina la bugu hafha.

Nwalani dzina laṅu (ndi inwi muṅwali).

1

LIGA la 1: petani kha mutalo wa zwithoma

5

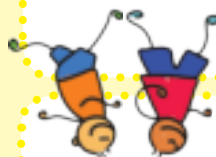
Isani tshiṭori tshaṅu phanda hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

7

Nwalani mutumbu wa tshiṭori tshaṅu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u n̄wala tshiṭori tshaṇu hafha.

Fhedzisani tshiṭori tshaṇu.

2

7

3

9

Isani tshiṭori tshaṇu phanḁa hafha.

Nwalandi uri hu bvelela mini magumoni a tshiṭori tshaṇu.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Z

W

i

r

e

n

g

o

m

u

Thero ya 8: Vhukonani na u vhavhalelana

Themo ya 4: Vhege dza 7 - 8

113 Duvha la tshipentshela la vhadededzi 102

U vhala mañwalwa a no amba nga Duvha la tshipentshela la Mudededzi.

U vhala tshitendo tshi no amba nga mudededzi.

U fhindula mbudziso dzo ñisendekaho kha tshirendo.

U topola thangi na mitshila.

U nanguludza maipfi a tshi tevhedza thevhekano ya alifabethe.

U sumbedza vhuñe ha tshithu.

U vhala khakalulimi.

114 Ndi a livhuha mudededzi wanga 104

U ñwalela mudededzi garaña ya u vha livhuha.

U ñanganya mafhungo na u topola maiiti.

U talela mañadzi a tshifhinga.

U shumisa mapfanisi a vhuñe kha u sumbedza vhuñe.

U topola mibvumo ya themba.

U dizaina phosiñana ya mudededzi.

115 Ann o bva zwipundu 106

U vhala luñwalo lwa mudededzi lu no bva kha Ann.

U fhindula mbudzisothopolwa dzi no kwama luñwalo.

U topola pfanywa.

U elelwa thevhekano ya zwiitei.

116 Ni fhole, Ann 108

U ñwala tshinwalwa tsha dayari nga musi we vha lwala.

U shumisa thangi na mitshila kha u fhedzisa maipfi.

U ñwala mafhungo a tshi shumisa thangi na mitshila.

U ñwalela luñwalo Ann a tshi mu tamela mashudu a u ñavhanya u fhole.

117 Duvha li mangadzaho ñuvha li sa takadzi 110

U vhala ñalutshedzo mbili dza tshiitei tshithihi.

U pulanela u ñwala zwiñwalwa zwa dayari.

U shumisa mepe wa mihumbulo kha u pulanela zwiñwalwa zwa dayari.

U ñwala zwiñwalwa zwa dayari a tshi shumisa mepe wa mihumbulo.

118 He ra dala hone 112

U ñwala ñirese na u ñwala posikaraña ine a ño i rumela khonani.

U ñanganya mafhungo a tshi shumisa mañanganyi.

U livhanya maipfi a re kha vthuthihi na a re kha vhuñzhi.

U shumisa masala a vhuñe nga ñdila yone.

U wana na u tangedzela tshifanyiso tshi sa yelani na zwiñwe kha tshigwada.

119 Ri ya mutamboni 114

U humbulela tshiñori a tshi shumisa ñhoho yatsho na zwifanyiso.

U ñwala mufhindulano u no yelana na zwifanyiso.

U fhindula mbudziso dzo ñisendekaho nga tshiñori tsha zwifanyiso.

U ola mañanga kha watshi inwe na inwe a tshi sumbedza uri zwiitei zwo itea nga tshifhingade.

120 Zwa mutambo 116

U shumisa zwifanyiso kha u ñwala tshiñori tsha lwendo lwa vhana.

U ñeñuñu zwifanyiso.

U sika maipfimbumbano.

121 Thembi wa mudzimamulilo 118

U vhala inthaviwu ya radio ya mudzimamulilo.

U ita ñitambwa la inthaviwu.

U fhindula mbudzisothopolwa dzi no kwama inthaviwu.

Vha ñwala phara nga zwine vha tama u vha zwone vho no aluwa.

122 Zwine nda tama u vha zwone 120

U ita inthaviwu na khonani yawe a ñwala phindulo dza mbudziso.

U livhanya thangi na maipfi.

U ñwala mafhungo a tshi shumisa thangi.

U fhedzisa maipfi a mbambedzo.

U livhanya mafanyisi na zwifanyiso.

U ita ñisikela ñifanyisi.

123 Lusunzi na nzie 122

U vhala tshiñori tsha nzie Gerere na lusunzi.

U fhindula mbudziso dzo ñisendekaho nga mañwalwa.

124 U lila ha nzie 124

U ñeñuñu tshifanyiso.

U ñwalulula mafhungo a tshi shumisa maambiwa.

U wana maipfi kha ñhalamaipfi.

125 Rothe lifhasini ri a pembela 126

U vhala mañwalwa a no amba nga vhuñambo ha u pembela ho fhambananaho.

U fhedzisa thebuñu ya mihumbulo i no kwama zwifhiwa.

U ita ñhoñisiso nga holodei a dodombedza mawanwa.

Ñhanziela 130

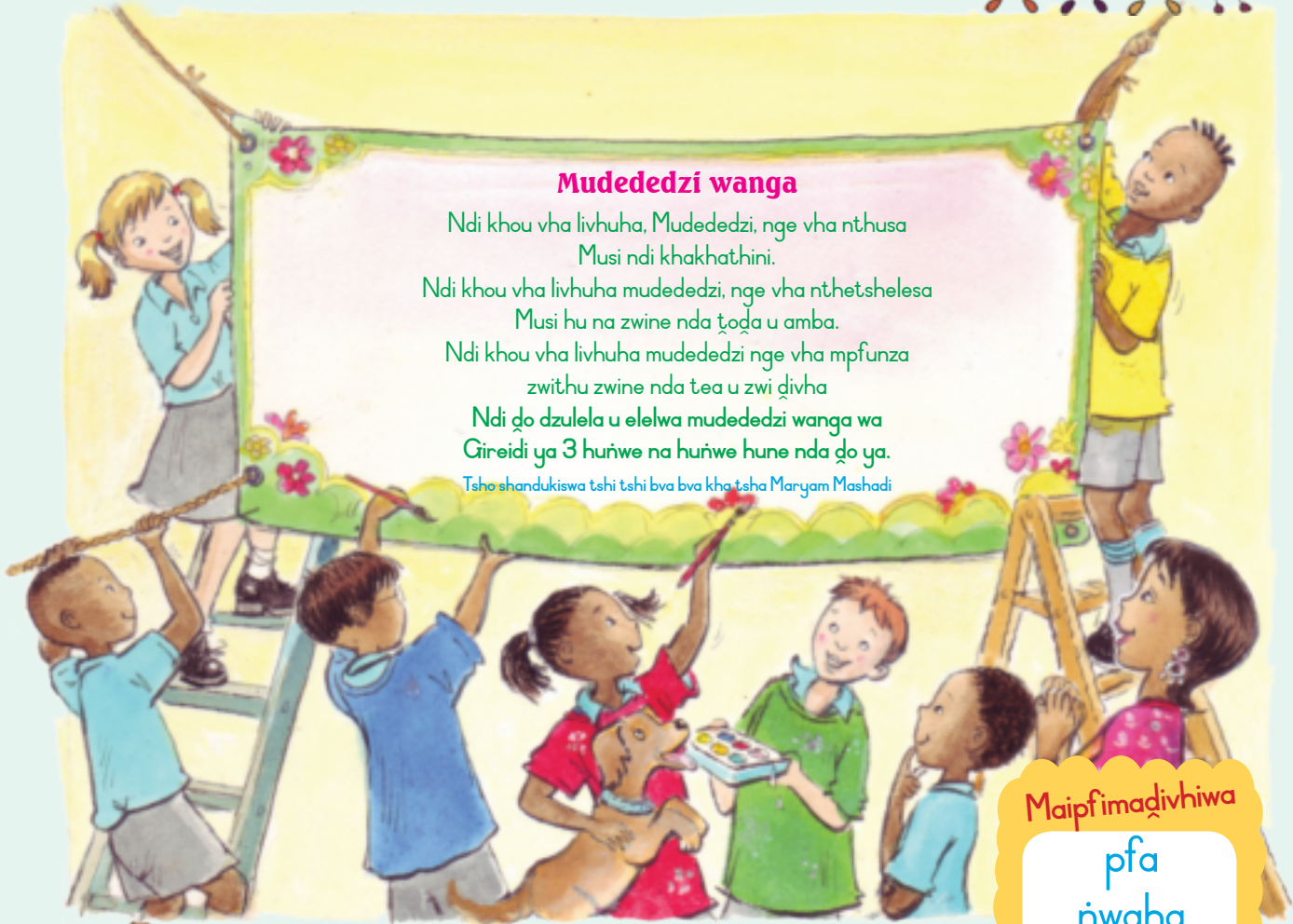
Kha ri vhale

Duvha la vhadedezi ndi la 8 Tshimedzi. Nga heli duvha, Ri riwala mariwalo na garaṭa ri tshi amba uri ri a Livhuha kha vhadededzi vhashu. Vhariwe vhana vha riwalela zwirendo vhadededzi vhavho. Sedzani kha hetshi tshirendo tsho riwawaho nga musidzanyana wa tshikolo.

Mudededzi wanga

Ndi khou vha livhuha, Mudededzi, nge vha nthusa
Musi ndi khakhathini.
Ndi khou vha livhuha mudededzi, nge vha nthetshesha
Musi hu na zwine nda ṭoda u amba.
Ndi khou vha livhuha mudededzi nge vha mpfunza
zwithu zwine nda tea u zwi givha
Ndi ḡo dzulela u elelwa mudededzi wanga wa
Gireidi ya 3 huriwe na huriwe hune nda ḡo ya.
Tsho shandukiswa tshi tshi bva bva kha tsha Maryam Mashadi

Kha ri riwale

Vhalani tshirendo itsho ni kone u fhindula mbudziso.

Maipfimaḡivhiwa

pfa
riwaha
ṭavhanga
thusa

Ndi zwithu zwiraru zwifhio zwe musidzanyana a livhutshela mudededzi wawe zwone? Zwi taleleni nga fhasi kha tshirendo ni kone u zwi riwala.

1

2

3

Musidzanyana wa tshikolo o vha a tshi di pfa hani musi e khakhathini? ✓

a O takala

b A songo takala

Sedzani tshirendo hafhu. Wanani, ni dzhenise, maipfi a re na pfanapheledzo

nthusa

nthetshesesa

Divhamaipfi

Bulelani ntha maipfi aya.
Tangedzelani thangi na mitshila.
Ni nombore maipfi tshibogisini
tshirwe na tshirwe nga
thovhekano ya alifabethe.

humbula	2	vhulenda		zwavhudi		Lavhuraru	
mangadza	3	tungufhala		tshayedzo		Mugivhela	
lunako	1	nwalulula		thanyisa		humela	

Kha ri riwale

Sumbedzani uri mupe wa izwi ndi nnyi nga u dzhenisa vhupe. Ni kone u dzhenisa dzina
la mupe wa tshithu na uri tshithu tshawe ndi tshifhio.

Heyi ndi bugu ya Lufuno.	Lufuno	Bugu
Bege ya mme anga yo tshukhuwa.		
Mmbwa i khou tambisa mutshila wayo.		
Lino la Tshifhiwa lo vhaaisala.		
Goloi ya mudededzi ndi tswuku.		
O dzhia bola ya Ntakadzeni.		

Khakalulimi: vhalani nga u tshavhanya u ya nga hune na nga kona

Beni o buba nga bisi ya Bale. A bubela baba uri vha
fare bisi ya Bale.

Kha ri n̄wale

N̄walani garaṭa ya tshipentshela ya u livhuha mudededzi waṇu.

A large rectangular area with horizontal lines for writing.

Kha ri n̄wale

Talelani maiti kana maipfi a nyito a re tshibogisini tsha lutombo na madzina a re tshibogisini tshidala. Ni kone u tala mutalo wa u tuma zwipida zwiwhili zwa fhungo.

N̄efhungo

Tshidula

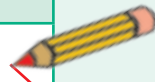
N̄wana

Munna

Mmbwa

Tshikolo

Vhana

Wanani liiti.

yo xela.

tsho bva.

vha a imba.

o lima tsimu.

o vhuya mulovha.

tsho thamuwa.

Kha ri n̄wale

Talelani maipfi ane a ni vhudza uri zwithu zwo bvelela lini.

Tshifhinga
Ndi lini hune ra shumisa thangeladzina
ya na kha?
Ri shumisa
ya kha tshifhinga
nga kha maguvha na deithi

Tshikolo tshi thoma nga awara ya vhumalo
nga matsheloni.

Tshikolo tshi bva nga awara ya 2 pm.

Naa ni a ya tshikoloni nga Mugivhela?

Kanakana o ya hayani nga masiari.

Duvha la we la mabebo li nga 20 Lara.

Ri ya u edela nga awara ya vhumalo.

Ni do vha ni ngafhi nga Duvha la
Nwaha Muswa?

Kha ri n̄wale

Dzhenisani maipfi aya mafhungoni o teaho dza, ya, zwa.

Bugu dza mutukana.

Peni musidzana

Zwiliwa mmbwa.

Gloi vhadededzi.

Kha ri n̄wale

Bulani haya maipfi, ni tangedzele themba.

kolo

gani

fha

nwa

fa

maano

sela

goo

ka

Kha ri
diphine

Sedzani hafhu tshirendo tsha
"Mudededzi wanga". Zwino
Shumani na khonani ni ite
phositarara ya u kungedzela Duvha
la Vhadededzi. Ambani uri ndi
ngani vhadededzi vhe vha ndeme
kha vhana. Ambani zwine vhana
vha nga ita u sumbedza uri vha
khou livhuha vhadededzi vhavho.

Kha ri vhale

25 Berry Road
Old Town
1234
19 Tshimedzi 2015

Mudededzi wanga

A thi ngo kona u da tshikoloni. Ndi na maruda dokotela uri ndi nga si kone u da tshikoloni ngauri ndi do shata vhañwe vhana.

Ndi tshi vuwa nga Musumbuluwo wo fhiraho muvhili wanga wo vha wo huhumuwa zwipundu zwitswuku. Ndo lingedza u zwi tanzwa, fhedzi zwi si bve. Nda lingedza u tamba nga tshisibe, fhedzi zwa si bve. Ndo vha ndi songo takala na luthihi. Nda thoma u pfa ndi tshi swa vhukuma. Mme anga vha nnyisa ha dokotela. A ri thempharetsha yanga i nthesa.

A mpha mishonga a mmbudza uri ndi songo ya tshikoloni. Ndi maduvha matanu o fhiraho.

Duvha linwe na linwe, ndi a sedza ndi tshi todou u vhona arali mapundu o balangana, fhedzi a kha di vha hone. Ndo tuvha khonani dzanga.

Ndi khou tama u vhuya tshikoloni, fhedzi ndi nga si kone. Mudededzi wanga, naa zwi nga konadzea uri ndi wane bugu dza mushumo dzanga, uri ndi kone u shuma hayani?

A thi todi u salela kha mushumo wanga wa tshikolo. Khotsi anga vha ri vha do da vha dzi dzhia.

Ndo ni tuvha nothe nga maanda.

Ann

Kha ri n̄wale

Musi no no vhala luṅwalo, fhindulani mbudziso idzi.
Tangedzelani leḡere la phindulo yone.

Ndi ifhio ndivho khulwane ya luṅwalo lwa Ann?

A	U vhudza mudedezi uri u na maruḡa.
B	U amba uri o ya ha dokotela.
C	U humbela bugu dzawe dza mushumo.
D	U vhudza mudedezi wawe zwe dokotela a mu vhudza.

Naa Ann o fhedza tshifhinga tshingafhani a siho tshikoloni?

A	Maḡuvha mavhili
B	Maḡuvha maṅanu
C	Maḡuvha a sumbe
D	Maḡuvha a fumi

Ndi tshifhio tshithu tsha u thoma tshe tsha ita uri Ann a humbule uri hu na zwithu zwo khakheaho?

A	O vhona o huhumuwa zwipundu.
B	Dokotela o mu vhudza uri u na mapundu.
C	Thempheretsha yawe yo vha i n̄ha.
D	Mme awe vho mu isa ha dokotela.

Kha ri n̄wale

Sedzani luṅwalo nga vhuronwane ni wane maipfi ane a amba zwine zwa fana na aya maipfi.

U pfukisela vhulwadze (phara ya 1)	
U sa takala (phara ya 2)	
U fhisa nga maanda (phara ya 2)	
U dzhia (phara ya 3)	

Maipfimaḡivhiwa
thusa
fara
fulufhela
fhufha

Kha ri n̄wale

Vheani haya mafhungo a tshi tevhekana nga ngona yone.
A nomboreni u bva kha 1 u swika kha 4.

	Ndo ya ha dokotela.
	Ndo lingedza u zwi ṽanzwa.
	Thempharetsha yanga yo vha i n̄ha.
	Ndo vuwa nda wana ndo huhumuwa zwipundu zwitswuku.

Kha ri ite nyito

Nwalani dayari nga musi ni tshi khou lwala.
Ambani uri no vha ni tshi khou di pfa hani, ndi
mishonga ifhio ye na shumisa na uri no vha ni tshi
khon tshogomelwa nga nnyi.

Kha Dayari

Duvha

Kha ri riwale

Shumani mbalo idzi dza maipfi.

Na tuma **di**-kha liiti ni vha ni tshi
khon amba uri **nnyito** i kha muthu
ene mune.

Arali na tuma **-fulu** kha dzina ni
vha ni tshi khon amba uri **zwithu** ndi
zwinzhi.

di + vhona =

divhona

di + tshavha =

di + vhaisa =

dakalo + fulu =

gumo + fulu =

mafulu + fulu =

Nwalani fhungo ni tshi shumisa ipfi li re na thangi **di** kha linwe fhungo ni shumise ipfi li re na mutshila **-fulu**.

Wanu

Kha ri vhale

Lufuno na khaladzi awe Tshifhiwa vha khou tshimbila sa muṭa.
Lufuno o takalela u tshimbila, fhedzi Tshifhiwa ha ngo zwi funa.

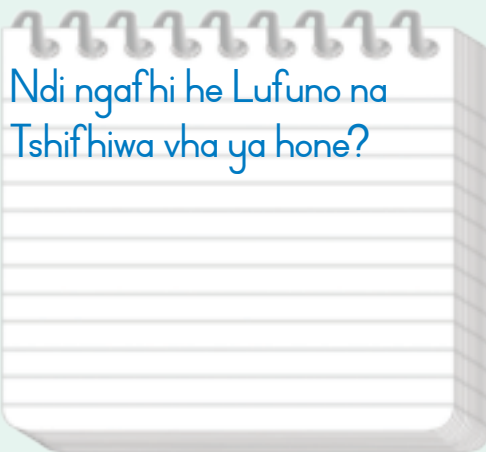
Lo vha duvha la
maṭhakheni! Ndi tou
tama ri tshi dovha ra
vhuelela hafhu.

Lo vha duvha li sa
takadzi! Tshe tsha
ntakadza ho vha
tshiswitulo fhedzi,
A thi humbuli hu na
tshithu na tshithihi
tshe tsha nndifhela.

Kha ri ite nyito

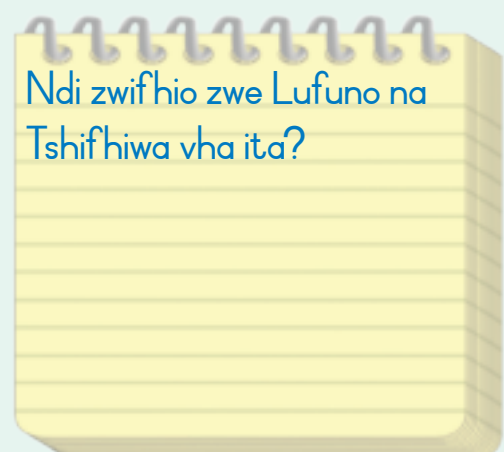
Ni khou ya u riwala kha dayari nga Lufuno na Tshifhiwa. Fhedzi tsha u thoma musi ni, kha tshigwada tshanu, olani mepe wa mihumbulo une wa go ni thusa u riwala dayari dzavho. Ambani uri ndi ngani vhana vhavhili vhe vha ya fhethu hanefho huthihi vho vha na vhudipfi ho fhambanaho siani la lwendo.

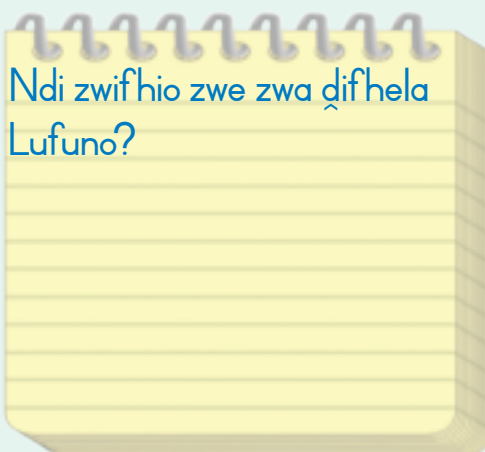
Ndi ngafhi he Lufuno na
Tshifhiwa vha ya hone?

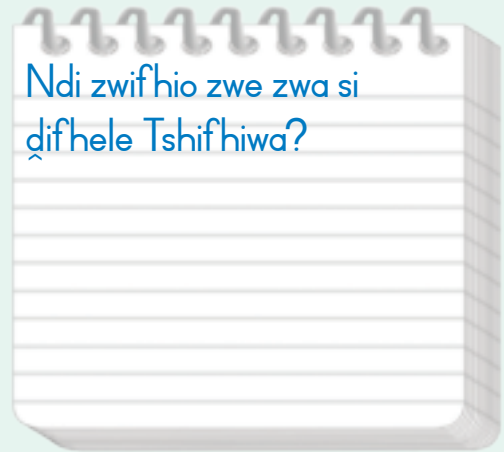
Sam na
Sara

Ndi zwifhio zwe Lufuno na
Tshifhiwa vha ita?

Ndi zwifhio zwe zwa difhela
Lufuno?

Ndi zwifhio zwe zwa si
difhele Tshifhiwa?

Divhamaipfi

Vhalani maipfi aya ni thetshesele mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u riwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

nndifhela	tshigwada	that ^h wa	li ^{ri} wa	bvani
nndivha	magwada	thith ^h wa	lu ^{ri} wa	bvisa
nndela	magwede	thuth ^h wa	ri ^{ri} wando	vhibva

Kha ri riwale

Zwino riwalani dayari ya Lufuno na Tshifhiwa ya lenelo duvha. Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse.

Dayari ya Lufuno

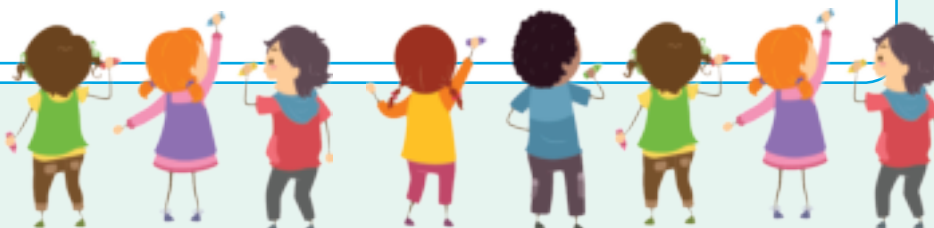
Kha Dayari

Duvha

Namusi ndo vha na duvha li mangadzaho nga maanda vhutshiloni hanga. Ro ya

Dayari ya Tshifhiwa

Kha Dayari

Duvha

Namusi ndo vha na duvha li ofhisaho nga maanda vhutshiloni hanga. Ro ya

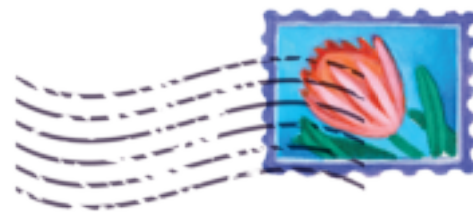
Kha ri ite nyito

Didzhieni ni Lufuno kana Tshifhiwa. Rumelani posikarata khonani yaṅu ni mu vhudze zwe na ita musi we na tshimbila na vharwe, ndi ngani no difhelwa kana ndi ngani ni songo difhelwa. Rumelani garaṭa khonani yaṅu.

Kha

Wanu

Dzina la khonani yaṅu

Nomboro ya nḽu na dzina la tshitarata

Sababu/Dorobo/Shango

Khoudu ya poswo

Kha ri riwale

Tanganyani aya mafhungo mavhili. Ni nga shumisa liṛwe na liṛwe la aya maipfi luthihi.

khathihi na

ngauni

fhedzi

Ro ya fhethu havhudi nga maanda.

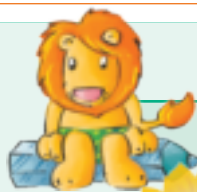
A tho ngo diphina.

Ndo tuwa na vhabebi vhang.

Ndo tuwa na khaladzi anga.

Ndo vha ndi sa toḽi u ya.

Ndo vha ndi tshi khou toḽa u ya phathini ya khonani yanga.

Kha ri n̄wale

Livhanyani maipfi aya a vhuthihi na vhunzhi.

muri

mutambo

tshivhingwi

n̄wana

bogisi

kuthu

mupengo

zwivhigwi

mipengo

mabogisi

miri

zwithu

vhana

mitambo

Kha ri n̄wale

Dzhiani tshéo ya uri hu na muṇe wa tshithu muthihi kana u fhira. Ni kone u dzhenisa lisala fhethu ho teaho.

Ri ṭuma thangi dza
vhunzhi kha madzina
vhunzhi ha madzina musi
ri tshi ṭoda uri a vhe kha
vhunzhi.

Ni elelwe, arali muṇe wa
tshithu e muthihi, hu
shuma thangi ya vhuthihi,
tsumbo, **mu**. Arali vhe
vhanzhi hu shuma thangi
ya vhunzhi, tsumbo, **vha**.

Mat̄ari a miri.

Nḁevhe dza maluvha

Badzhi ya vhatukana

Mabesu a ṇotshi

Bugu dza vhasidzana

Ningo ya kilaunara

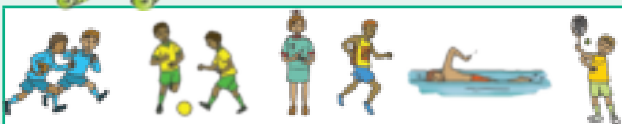
Kha ri d̄iphine

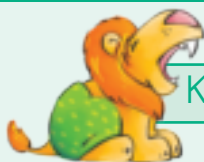
Wanani ni tangedzele zwifanyiso zwi sa yelani na zwiṇwe.
Ni n̄wale dzina la tshigwada tshiṇwe na tshiṇwe.

zwiendedzi

mitambo

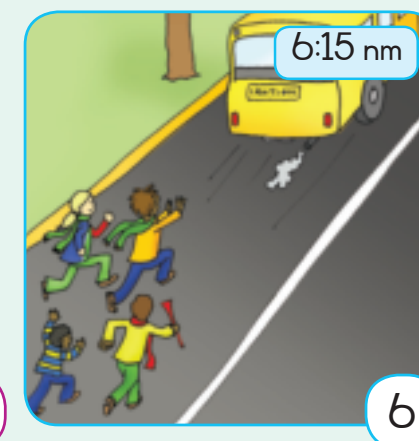
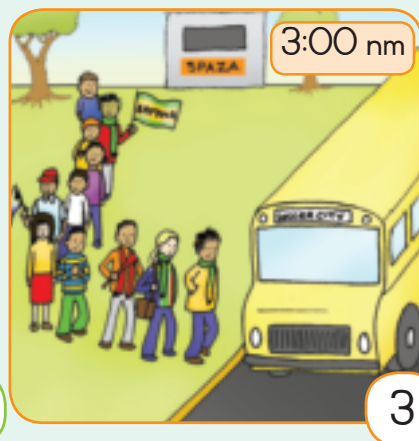
mishumo

Kha ri ambe

Sedzani zwifanyiso ni ambe na khonani yaṅu nga zwine zwa khou bvelela.

Kha ri ṛwale

Ambani ngauri vhana vho ḡi pfa hani kha tshifanyiso tshiṛwe na tshiṛwe. Ni vhona u nga vha khou ri mini kha tshifanyiso tshiṛwe na tshiṛwe? Zwino dzhenisani nomboro kha zwifanyiso zwone ni tshi sumbedza uri vhana vha bula izwi nga tshifhingade.

Oho, hai! Kheḡla bisi yashu i tshi khou ṭuwa! Ro siwa nga bisi ya u f'hedzisela!

Oho, hai! Sedzani uri muduba uyu wo lapfa hani! Naa ri ḡo vhuya ra swika siṭediamu?

Ndi tea u ambara tshikhafu nga uri hu khou rothola.

Hu rini, Sedzani? Yo no rwa hafu u bva kha awara ya vhuvhili. Ri fanela u ṭavhanya!

Waa, thimu yashu i khou wina!

Kha ri dzhene mudubani wa bisi.

Kha ri riwale

Avha vhana vho ya ngafhi?	
Ndi miduba mingana ye vha vha vhe khayo?	
Vho vha vhe vhukule vhungafhani kha muduba wa vhuvhili?	
Vho itani nga 4:30?	
Ho bvelelani nga 6:15?	

Divhamaipfi

Vhalani maipfi aya ni thetsheselele mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u riwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

mbwandamela	gopwa	luphwaphwa	bebwa	bikwa
sumbwa	pwashea	thuphwa	dobwa	tikwa
vhambwa	pwatula	thuphwa	thubwa	pakwa

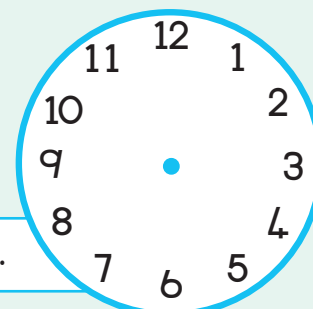
Maipfima divhiwa

maipfi
lufuno
nga uri
tshede

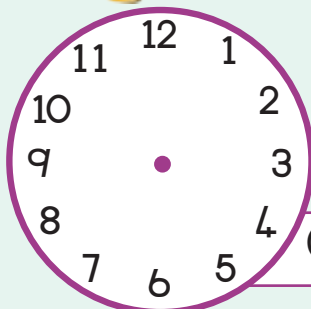

Kha ri ite nyito

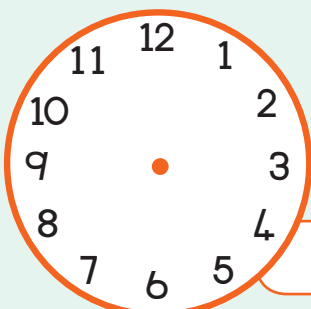
Dzhenisani mananga kha watshi irwe na irwe u sumbedza uri zwo bvelela nga tshifhingade.

Mutukana o ambara tshikhafu tshawe.

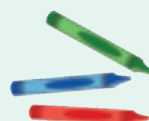

O tangana na khonani dzawe.

Vho ima mudubani si ediamu.

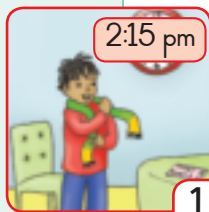
Vho siwa nga bisi.

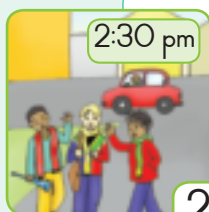

Kha ri n̄wale

Shumisani zwifanyiso uri zwi ni thuse u n̄wala tshiṭori tsha lwendo lwa vhana lwa u ya u talela mutambo wa bola ya milenzhe. Fhedzani tshiṭori tshanu nga u amba uri ho bvelela mini nga murahu ha 6.15 pm.

1

2

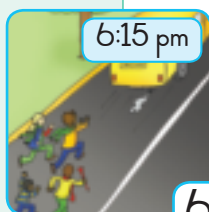
3

4

5

6

Kha ri diphine

Lebulani tshifanyiso tshinwe na tshinwe. Zwino tumani maipfi ni vhumbe ipfi lithihi. Lushaka ulu lwa ipfi, lo vhumwaho nga maipfi mavhili, ndi dzinambumbano.

nguluvhe

+

daka

=

nguluvhedaka

+

=

+

=

mbulu

+

=

+

=

+

=

tshilapfu

tshilapfusa

tshilapfusesa

Kha ri vhale

Thembi ndi mudzimamulilo. U shuma Umtata. Sedzani na Shumani vha thetshelesa inthaviu ya Thembi radioni.

Muithavuwi: No thoma u vha mudzimamulilo lini, Thembi?

Thembi: Ndi kale. Ndi na minwaha mitanu.

Muithavuwi: Ndi ngani no nanga u vha mudzimamulilo?

Thembi: Ndo vha ndi tshi tōda u thusa vhathu.

Muithavuwi: Naa uyu mushumo no u gudisa hani?

Thembi: Ndo ya tshikoloni tsha vhudzimamulilo. Ndo guda uri ndi dzimisa hani mulilo, na uri ndi shumisa hani mbaḁo na hosiphaiphi. Ndo dovha nda guda na thusothanzi.

Muithavuwi: Muthu a no shuma uyu mushumo u tea u vha e na nungo?

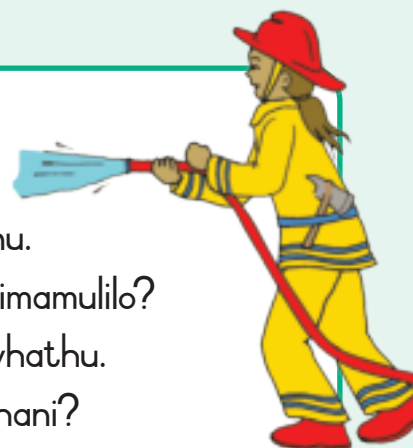
Thembi: Ee, u tea u vha muthu a re na nungo nga maanda. Ndi ita uri ndi vhe muthu a re na nungo nga u gidima awara nthihi ḁuvha ḁinwe na ḁinwe. Nda dovha nda ya u dzhima ḁuvha ḁinwe na ḁinwe.

Muithavuwi: Naa ni a pfa ni tshi of ha musini tshi dzima mulilo?

Thembi: Hai, na luthihi. Ndi dzula ndi tshi khou humbula nga mulilo na uri ndi ḁo u dzimisa hani.

Muithavuwi: Ni a phulusa zwifuwo naa?

Thembi: Ee, vhege yo fhiraho ndo phulusa mmbwa. Yo vha yo khuda nga fhasi ha mmbete. Zwifuwo zwi anzela u khuda ngauri zwi a of ha mulilo. Zwi a ri kondela uri ri zwi wane.

Kha ri ite nyito

Vhalani ithaviu na khonani. Muthihi wanu u tea u vha muithavuwi, muḁwe u tea u vha Thembi.

Kha ri riwale

Fhindulani mbudziso idzi.

Muhumbulo muhulwane wa ithaviu ya radio ndi ufhio?

- A U vhudza vhathu uri vha nga thivhelisa hani mulilo
- B U tūtūwedza vhathu u vha vhadzimamulilo
- C U nea vhathetshelesi mafhungomatsivhudzi nga ha vhadzimamulilo.
- D U vhudza vhathu uri Thembi u dīvhea u swika ngafhi.

Zwifuwohaya zwi ita mini musi hu na mulilo?

- A Zwi a khuda ngauri zwi vha zwi tshi khou ofha.
- B Zwi a shavha.
- C Zwi tōda ndila ine zwa dō shavha ngayo
- D Zwi a ita phosho uri ni kone u zwi wana.

Ndi ngani Thembi a sa ofhi musi a tshi dzima mulilo?

- A U na zwishumiswa zwa tshipentshela.
- B O tea nahone u na maandā.
- C U dīvha uri hu dzimiswa hani mulilo.
- D U vha a tshi khou shuma u dzima mulilo.

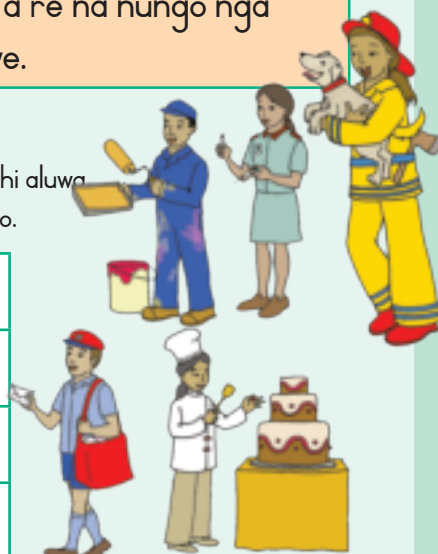
Naa u dzula hani e na nungo?

- A U ya dzhimi.
- B U a gidima.
- C U a gidima a ya dzhimi.
- D Ndi muthu a re na nungo nga nzulele yawe.

Kha ri riwale

Ŋwalani nga zwine na tōda u vha zwone musi ni tshi aluwa. Bulani uri ndi ngani ni tshi tōda u ita mushumo uyo.

Kha ri ite nyito

Diteni u nga ni vho shuma mushumo une na tōda u shuma linwe duvha. Itani ndowedzo iyi na khonani ni ite madeiwa a u inthaviwana nga tshanu.

No thoma lini _____ ?

Ndi mini zwe zwa ita uri ni dzhie tsheo ya u vha _____ ?

Ndi zwifhio zwine na zwi funa kha hoyu mushumo?

Ni kha di humbula uri ro amba nga **di** ngei murahu, uri i amba mini? Arali na tuma **-ana** kha liiti ni vha ni tshi khou amba uri vhatu vha itana nyito i no fana.

Kha ri n̄wale

Shumani mbalo idzi dza maipfi.

di + funa =

difuna

di + vhona =

di + luma =

vhona + ana =

sedza + ana =

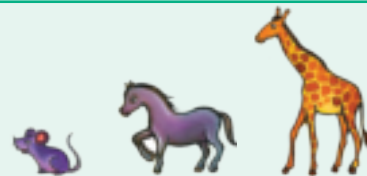
thusa + ana =

Vhumbani fhungo ni tshi shumisa thangi ya **di-** na linwe ni tshi shumisa mutshila wa **ana**.

Kha ri n̄wale

Dzhenisani maipfi ane a khou t̄ahela.

ndapfu

ndapfusesa

khwat̄hesa

lapfa

lapfesesa

Kha ri diphine

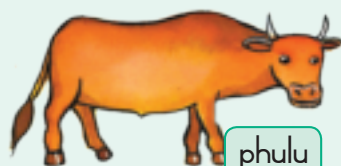
Talani mutalo u tshi bva kha lifanyisi u tshi ya kha tshipuka.

Tshifhinga tshinzhi ri talusa tshirwe tshithu ngauri tshi fana na tshirwe. Sa tsumbo, arali murwe muthu o tshenuluwa nga maanda. Ri nga ri, "Khofheni hawe ho tshena sa miora." Hezwi zwi vhidzwa upfi ndi mafanyisi. Ri shumisa na zwipuka kha mafanyisi.

kumange

phikhokho

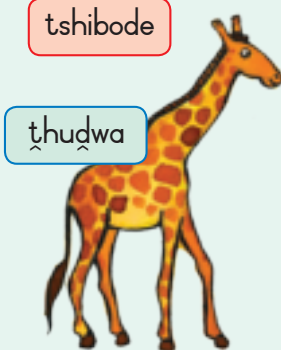
phulu

ndau

tshibode

thudwa

1 U lemela sa ndou

2 U ofhisa sa

3 U shuma sa

4 U ongolowa sa

5 U fhufha sa

6 U silinga sa

7 U dihudza sa

8 U nona sa

9 U lapfa sa

10 U vha na maanda sa

11 U gidima sa

12 U fhumula sa

ndou

ngwana

bere

nguluvhe

tshinoni

donngi

Zwino vhumbani mafanyisi anu. A nwaleni hafha.

1 ndou 2 ndau 3 donngi 4 tshibode 5 tshinoni 6 kumange 7 phikhokho 8 nguluvhe 9 thudwa 10 phulu 11 bere 12 ngwana

Kha ri vhale

Sedzani na Shumani vha ya hafhu laiburari. Namusi vha bvisa bugu i no amba nga zwikhokhonono. Kha ri sedze uri bugu i khou amba nga mini.

Ho vha hu tshi khou fhisana, vhusunzi vhu tshi khou ralo u kuvhanganya vhukhopfu na zwinwe zwiliwa u itela vhuria.

Nzie Gerere yo vha i kha nyimbo na u thamukana. Yo vha

i mudifhoni musi i tshi khou lidza katara yayo, ya imba u swika duvha li tshi kovhela.

Ya sedza mukwita wa vhusunzi vhu tshi khou kuvhanganya na u vhulunga thoro u itela vhuria.

Gerere: Ndi ngani ni sa litshi u shuma na da na imba na u tshina na nne?

Lusunzi: Oho hai, ri khou shuma rine. Vhuria vhu khou sendela ri tea u vhulunga zwiliwa u itela musi hu tshi rothola. Na vhone Vho Gerere, vha fanela u ita zwenezwi.

Gerere: Oho, ndi tshipengo hetsho. Ndi nga si didine zwino. Vhuria vhu tshee kule na uri zwiliwa zwi tshee zwo dala.

Zwino Gerere la isa phanda na u tshina na u imba ipfi li ntsha, vhusunzi ha isa phanda na u shuma.

Vhuria ha swika. Gerere lo vha li si na zwiliwa. La farwa nga ndala khulu. La ya nduni ya vhusunzi.

Gerere: Ndi khou humbelavho zwa u la. Ndi khou sika nga ndala. Naa a ni na zwiliwa zwine nda nga la?

Lusunzi lwa fha Gerere zwipida zwi si zwinzhi zwa zwiliwa.

Lusunzi: No vha ni tshi khou tshina tshilimo tshothe, ni si vhulunge zwiliwa ni tshi itela vhuria. Hu na tshifhinga tsha u shuma ha vha na tsha u tamba.

Tshilimo tshi tshi swika nzie ya shuma nga maanda i tshi

kuvhanganya na u vhulunga zwiliwa u itela
vhuria. Yo guda, a i tsha toda u fa nga ndala
hafhu.

Kha ri riwale

Fhindulani mbudziso.

Ndi ngani zwi khwine uri nzie i dikuvhanganyele zwiliwa zwa yone ine?

Ho vha hu tshi do bvelelani mini kha nzie arali vhusunzi vhu si i fhe zwiliwa musi i
na ndala?

Ni vhona u nga vhusunzi ho ita zwone naa hu tshi i fha zwiliwa? Ndi ngani?

Nzie yo litshisa hani ndowelo yayo mmbi?

Nwalani thoho yavhudi la tshitori itshi.

Wanani maipfi manna a nyito kha itshi tshitori.

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo. Zwino shumisani maipfi mananu
kha u riwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

gwavhavha	shula	dzhege	ganzhe
gwanda	shulwa	dzhamu	mbonzhe
gwati	shamba	dzhomela	lwenzhe

Maipfimagdivhiwa

ma
para
pora
raru

Kha ni ite nyito

Vhalani tshalutshedzo ya mutumbu wa nzie, ni kone u dzhenisani lebulu dzo teaho tshifanyisoni.

Zwiphuphuledzi – zwiphuphuledzi zwivhili thohoni yayo zwine zwa shumiswa kha u kwama na u nukhedza.

Maṭo – maṭo mavhili o vhumbwaho nga zwiṭo zwiṭuku zwinzhi.

Thoho – nga phanḁa ha mutumbu wayo.

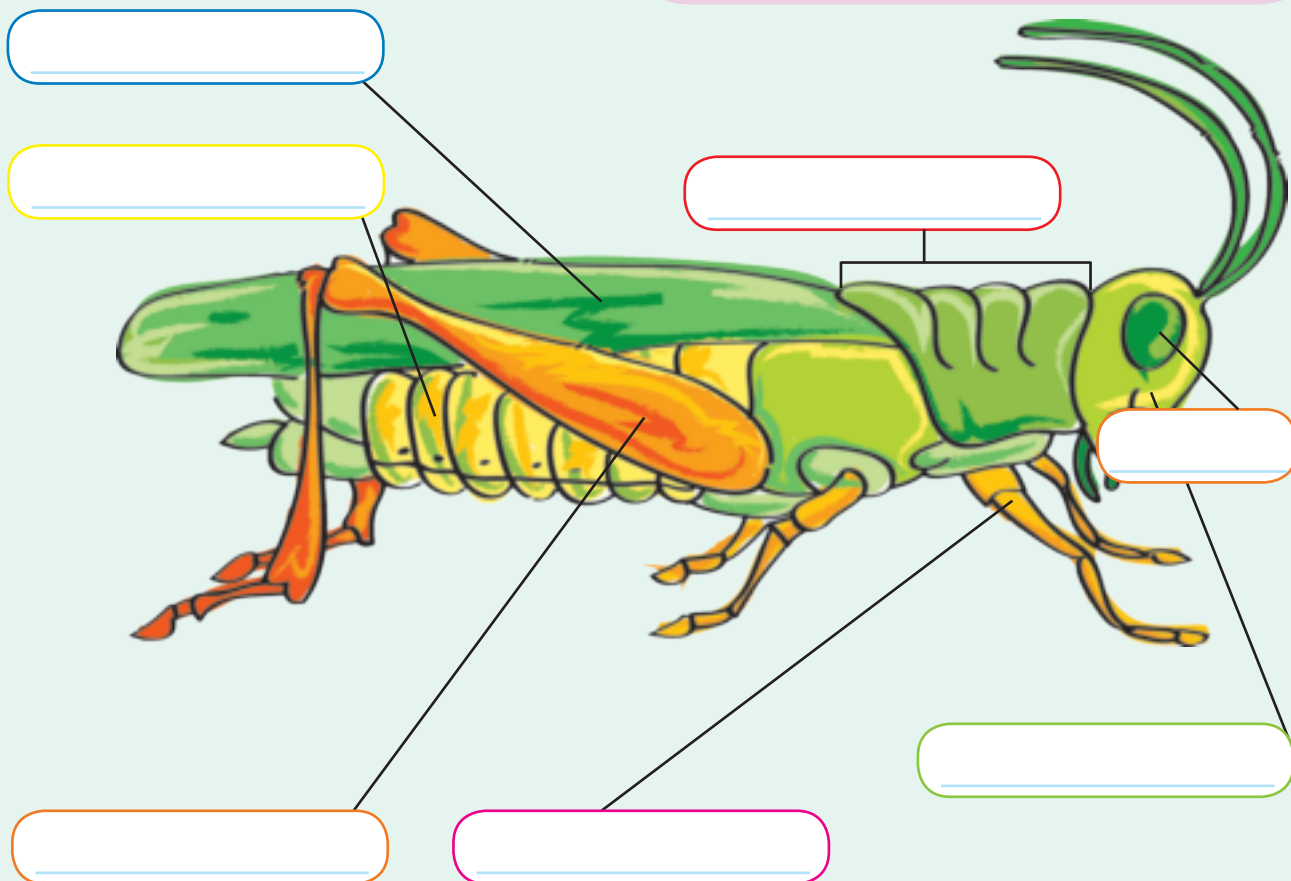
Thumbu – tshipiḁa tsha mutshila wa nzie. I na mabulibuli kha zwipiḁa zwayo a u fema ngao.

Magwendo a u fhufha – milenzhe ya murahu ndi mihulwane ya dovha ya khwaṭha uri i i thuse kha u fhufha.

Khana – tshipiḁa tsha vhukati tsha mutumbu wa nzie, he milenzhe na mafhafha zwa tuma hone.

Milenzhe ya u tshimbila ngayo – milenzhe ya phanḁa miṇa mipufhi ine ya shumiswa kha u tshimbila.

Mafhafha – nzie dzi na mabesu mavhili malapfu, ane a shumiswa kha u fhufha.

Kha ri n̄wale

N̄walululani zwine vha khou amba sa maipfi maambiwa. Shumisani zwiga zwa u vhala.

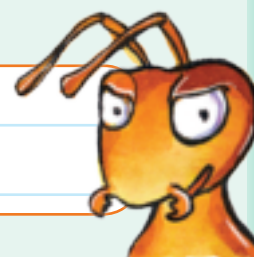
Ni khou bora nga maanda, idani ni tambe.

Nzie yo ri, "Inwi

Ni fanela u kuvhanganya zwiliwa u itela vhuria.

Lusunzi lutuku lwa fhindula,"

Kha ri tshine.

Nzie yo ri,"

Ndi khou humbelavho zwiliwa.

Nzie yo humbela,"

Kha ri
diphine

Wanani ni tangedzele haya maipfi kha giridi.

luga

rou naka
rasa takalela
bodo
hoko ambani
ningo
zwot̄he xaxara
zwanga

x	v	l	x	l	u	g	a	a	z	x	z
a	s	t	x	u	w	o	k	z	w	z	x
x	z	w	a	n	g	a	x	b	o	d	o
a	r	a	s	a	h	o	k	o	t̄	r	z
r	z	z	q	n	i	n	g	o	h	o	w
a	m	b	a	n	i	h	q	s	e	u	z
z	x	v	q	w	h	w	x	n	a	k	a
t	a	k	a	l	e	l	a	e	q	h	e

Kha ri vhale

Lifhasini lothe ri na maduvha a u awela na u pembela.

Ro swika mafheleloni a Gireidi ya 3. Ro lavhelela u ya kha gireidi 4. Rothe ro lindela maduvha ashu a tshipentshela a u pembela.

Nga tshifhinga tsha Khirisimusi ri wana zwifhiwa. Ri dovha ra fha zwifhiwa khonani dzashu na mita yashu. Ri na muri wa Khirisimusi nduni ya hashu. Ri vhea zwifhiwa nga fhasi ha muri. Ri tama muri ra vhea naledzi nga ntsha thodzini. Nga Khirisimusi ri la zwiliwa zwinzhi zwavhudi.

Ro lindela Diwali. Hetshi ndi tshifhinga tshine ra wana malegere manzhi na zwifhiwa zwinzhi. Ri paka malegere na khekhe zwine zwa difhesa a mabogisini ra fha vhathu vhane vha da u ri dalela. Ri funga mavhone matuku ra a vhea a tshi mona na nndu. Ri khavhisa nndu yashu na u ita uri i vhonele yo naka.

Hu si kale hu do vha Hanukkah. Ri do la zwiliwa zwavhudi. Ri takalela u la panekuku na dounathi. Ri dovha hafhu ra tama u wana zwifhiwa. Vhazwala vhashu vha do da u ri dalela. Rothe ri do thusa u bika zwiliwa na u funga makhandela nduni yashu.

Hu si kale i do vha i Eid. Ndi fulufhela uri ri do wana zwifhiwa zwavhudi. Ri fhavho na khonani dzashu zwifhiwa. Ri dovha ra la khekhe na malegere manzhi. Uri ndi Eid ri zwi vhona nga nzulele ya riwedzi. U vhonala nga duvha lo fhambanaho riwaha muwe na muwe.

Kha ri riwale

Ndi afhio maguvha a u awela ane na do a pembelela? Naa ni a pembelela hani?
Ndi zwifhiwa zwifhio zwine na do fha muta na khonani dzanu?

Ni do fha vho nnyi zwifhiwa?	Ndi zwifhio zwine na do ita?

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thethelese mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u riwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

gofhi	khare	khasho	mutwe
fhafhu	khana	shashe	vhutwa
mafhi	khano	shenga	riwatwa

Maipfimaipfihiwa

ito
vhadzi
vhura
bodo

Kha ri riwale

Lingedzani u wana mafhungo a tevhelaho nga ha maguvha aya a u awela.

Duvha la u awela	Li do vha nga duvha lifhio?	Ni a divha muwe muthu ane a do vha a tshi khou pembelela ili duvha la u awela?
Khirisimusi		
Diwali		
Eid		
Hanukkah		

Inwi ni wa tshipentshela.
Muvhili wanu wothe
ndi wa tshipentshela.
Muvhili wanu ndi wanu!

a hu na muthu
o teaho u
kwama
vhudzimu
hanu.

Arali muñwe muthu a nga kwama
vhudzimu hanu, vhudzani vhañwe.

Arali muñwe muthu a nga ni
itisa zwithu zwine ni si zwi fune,
vhudzani vhañwe.

Hune na nga founela hone
ni tshi toda thuso:

Child Line: 0800 05 55 55

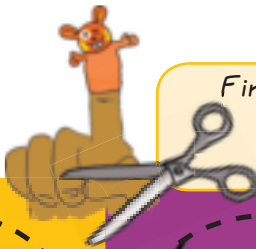
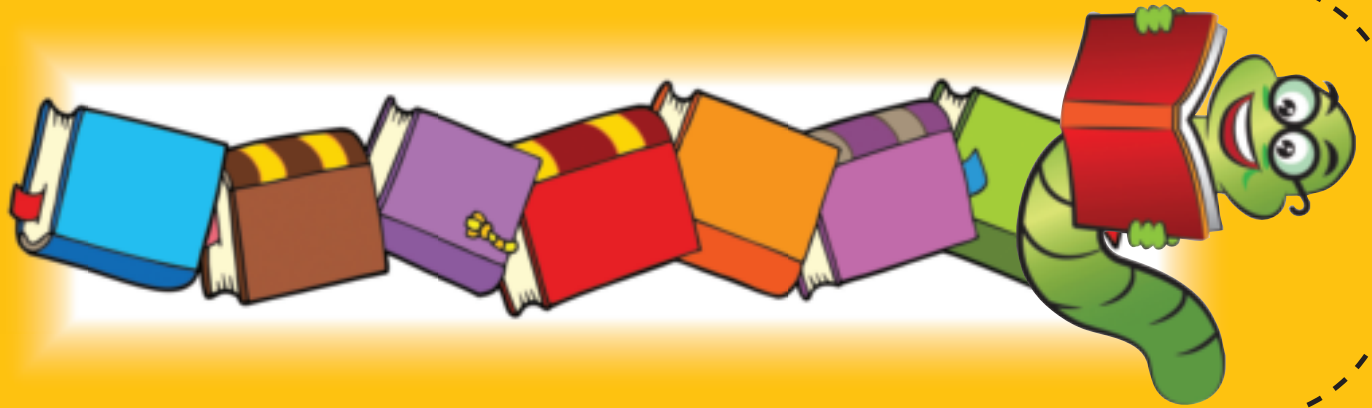
Life Line: 0861 322 322

SAPS Crime Stop: 086 00 10111

Nomboro ya shishi ya SAPS: 10111

**Nomboro ya Vha Tsireledzo ya Vhana:
012 393 2359/2362/2363**

Finger puppets:

Cut out the finger puppets on the dotted black lines and fold on the dotted white lines. Now glue on the back where shown to form a finger puppet.

